

VAASAN YLIOPISTO
KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA
TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Jouni Lovén

SÄHKÖISTEN PANKKIPALVELUIDEN TARJOAMINEN
EUROOPAN UNIONISSA

Talusoikeuden
Pro Gradu-tutkielma

Sisällysluettelo	sivu
1. JOHDANTO	3
1.1 Tutkielman taustaa	3
1.2. Johdatus tutkimusongelmaan	4
1.3 Tutkimusongelma ja raja	4
1.4. Tutkielman kulku ja lähteet	6
2. PANKKITOIMINNAN ALOITTAMINEN TOISESSA JÄSENMAASSA	8
2.1. EU:n luomat puitteet pankkitoiminnalle	8
2.1.1. Asiakkaan tunnistaminen	9
2.1.2. Rahanpesu	10
2.1.5. Terrorismin rahoituksen estäminen	14
2.2. Palvelujen tarjonnan aloittaminen	16
3. ASIAKASSUHTEESEEN LIITTYVÄT SÄÄDÖKSET	17
3.1 Asiakassuhteen perustaminen	17
3.2 Sähköiset pankkipalvelusopimukset EU:ssa	19
3.3 Sopimusperiaatteet rahoituspalvelusopimuksissa	20
3.4 Sähköisen pankkipalvelusopimuksen syntyminen	28
4. SÄHKÖINEN ALLEKIRJOITUS	30
4.1 Julkisen avaimen järjestelmä	30
4.2 Sähköinen todentaminen Suomessa	32
4.3 Sähköisen allekirjoituksen nykytila	32
4.4 EU:n oikeudelliset puitteet sähköiselle allekirjoitukselle	34
4.5 Sähköisen allekirjoituksen oikeudellinen asema	36
5. SÄHKÖISTEN PALVELUKANAVAVIEN RAKENTAMINEN	38
5.1 Palvelukanavaan liittyvät tekijänoikeudet	38
5.2 Tietoturva	40
5.3 Tietosuoja	42
6. PÄIVITTÄINEN ASIOINTI	44
6.1 Verkkopankissa tarjottavat palvelut	44
6.1.1 Talletussopimus	46
6.1.2 Maksukortit	47
6.1.3 Maksujenvälitys	51
6.2 Kulutusluotot verkkopankissa	53
6.3 Päivittäiseen asiointiin soveltuva kuluttajansuoja	59
6.4 Oikeussuojakeinot verkkopankissa	60
7. LOPPUYHTEENVETO	65
LÄHTEET	67

VIITATUT SÄÄDÖKSET	76
VIITATUT OIKEUSTAPAUKSET	79
LIITTEET	80
Liite 1: Hyväksytyjä varmenteita koskevat vaatimukset	80
Liite 2: Hyväksytyjä varmenteita myöntävien varmennepalvelujen tarjojia koskevat vaatimukset	81

1. JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Sähköiset kanavat ovat jatkuvasti kasvattaneet osuuttaan kaupankäynnin välineenä huolimatta lievästä talouden taantumasta tämän vuosituhannen alussa¹. Varsinkin kuluttajalle sähköinen kauppa tuo etuja, joiden rinnalla tavallisten kauppojen on vaikea kilpailla. Ensiksi erilaisten kulutushyödykkeiden ominaisuuksien ja hintojen vertailu on huomattavasti helpompaa kuin perinteisesti kauppvoja kiertelemällä. Toiseksi sähköistä kauppaa käyvien yritysten tuotteet ovat usein, kovasta kilpailusta johtuen, edullisempia kuin perinteisesti kaupasta ostetut vastaavat tuotteet². Kolmanneksi sähköisen kaupan etuna on ajan ja paikan häviäminen. Asiakkaan ei enää tarvitse odottaa kaupan aukeamista tai nähdä vaivaa kauppaan päästäkseen. Nämä edellä mainitut edut johtavat kuluttajan kannalta rationaalisempien ratkaisujen tekoon sekä vastaavasti sähköisten kanavien kehityksen jatkumiseen.

Erottamattomana osana sähköistä kaupankäyntiä on ollut myös erilaisten palvelujen sähköinen tarjonta. Tämä johtuu palvelujen aineettomasta luonteesta, joten ne on voitu helposti välittää pitkin sähköisiä kanavia. Toisaalta perinteisesti palvelut on mielletty myös siten, että niiden tuottajan ja kuluttajan on pitänyt olla samanaikaisesti läsnä³. Sähköisenä palveluna voidaan pitää esimerkiksi yritysten tai julkisten laitosten tarjoamaan asiakas- tai tiedotuspalvelua. Kehitys on kuitenkin johtanut erilaisten sähköisten palvelujen lisääntymiseen ja monipuolistumiseen. Lyhyt tarkastelu internetissä paljastaa, että sähköisten palveluiden tarjontakenttä on huikean laaja. Tänä päivänä sähköisissä kanavissa on tarjolla jo yhteiskunnallisestikin varsin merkittäviä palveluita. Kansalaiset voivat esimerkiksi hoitaa sosiaaliturva- ja veroasioitaan internetin välityksellä. Osoituksen sähköisten palveluiden yhteiskunnallisen merkityksen lisääntymisestä voidaan pitää myös EU-tasolla säädetyt direktiivit. Palveluihin liittyvistä direktiiveistä tuorein direktiivi tällä hetkellä on kuluttajille tarkoitettujen rahoituspalveluiden etämyynnistä⁴. Tämä osaltaan kertoo, että

¹ Tilastokeskus (2006). Suomalaiset tieto- ja viestintätekniikan käyttäjänä 2005.

² Kauppalehti (24.1.2006)

³ Ylikoski, Tuire (1999)

⁴ Direktiivi 2002/65/EY

rahoituslaitosten toiminta on nähty yhteiskunnallisesti merkitseväksi etenkin sähköisillä palvelumarkkinoilla.

1.2. Johdatus tutkimusongelmaan

Liiketaloudellisesti ajateltuna pankkipalveluiden sähköinen tarjoaminen on pankeille näkökulmasta riippuen joko uhka tai mahdollisuus. EU:n tavoitteena on ollut jo pitkään rakentaa yhtenäinen markkina-alue rahoitusmarkkinoille. Tämä avaa ennen pitkään ovet myös muille eurooppalaisille kilpailijoille⁵. Mikäli pankki ei kykene riittävän aikaisessa vaiheessa vastata tähän kilpailuun, jää se myös kilpailijoidensa jalkoihin. Tästä yleensä seuraa erilaisia taloudellisia menetyksiä tai jopa pankin olemassaolon lakkaaminen tavalla tai toisella. Mikäli pankki pystyy riittävän aikaisessa vaiheessa tarjoamaan Euroopan alueella pankkipalveluita sähköisessä muodossa, se pystyy myös vastaamaan kovenevaan kilpailuun. Sähköisten pankkipalveluiden tarjoaminen Euroopan laajuisesti on myös strategisesti merkittävä mahdollisuus päästä uusille markkina-alueille ilman mittavia investointeja ja riskejä. Suhteellisen pienistä kustannuksista johtuen, pankki pystyy pian päättämään kannattaako sen kilpailla uudella markkina-alueella siellä jo olevien pankkien kanssa. Edullisista investoinneista johtuen pankit tappiot eivät ole katastrofaaliset, jos markkina-alueelta joudutaan vetäytymään kovan kilpailun vuoksi. Nykyään pankkipalveluita on jo mahdollista saada ilman, että asiakas fyysisesti käy asioimassa konttorissa saati, palvelun tarjoaja toimisi samassa maassa⁶. Kehitys on siis jo lähtenyt käyntiin, kilpailu rahoitusmarkkinoilla kovenee ja asiakkaan valinnan vaihtoehdot kasvavat.

1.3 Tutkimusongelma ja rajaus

Tutkielmassa tutkitaan miten EU:n alueella toimiva liikepankki voi tarjota pankkipalveluitaan rajojen ylitse sähköisessä muodossa. Lähtökohdaksi otetaan kuviteltu tapaus miten suomalainen pankki voi tarjota palveluitaan muissa Euroopan

⁵ SCADPlus: Euro ja kansainvälinen talous (2006)

⁶ Rabobank (2006).

maissa sähköisesti. Käytännön näkökulma on valittu siksi, että tällä lähestymistavalla on helpompi jäsenellä aiheeseen liittyviä asioita. Tutkielman edetessä tutkittavat aiheet tulevat vastaan loogisessa järjestyksessä. Samoin kokonaisuuden hallintaa helpottaa, jos aiheelle valitaan alkuperämaa. Alkuperämaan valinta tuo huomattavasti selkeyttä esimerkiksi lainvalintakysymyksiin. Huolimatta rahoituspalveluiden etämyyntidirektiivistä, todellisuus on vielä kovin erilainen. Tällä hetkellä kovinkaan moni eurooppalainen pankki ei tarjoa palveluitaan pelkästään internetin välityksellä jäsenmaasta toiseen. Mikäli tosiasiat estävät pankkipalveluiden tarjoamisen, toisena tavoitteena on ottaa selvälle miksi näin on.

Tutkielman ulkopuolelle rajataan yritykset ja julkisen vallan edustajat. Tarkoituksena on myös käsitellä ainoastaan kaikkein oleellisimpia ja yksinkertaisia pankkipalveluita ns. peruspankkipalveluita. Näitä palveluita ovat esimerkiksi tilisopimukset, maksujen välitys ja tilinkäyttövälineet. Tavoitteena on kartoittaa miten peruspankkipalveluita on mahdollista tarjota sähköisesti Euroopan unionin sisällä. Aiheiden rajaamisella peruspankkipalveluihin pystytään paremmin pitämään tutkielman koko asiallisessa mittakaavassa.

Tietynlaista rajanvetoa käydään myös sähköisen rahan suhteen. Se liittyy aiheeseen, mutta jätetään kuitenkin pois tästä tutkielmasta. Tässä mittakaavassa sen merkitys on vähäinen ja se tulee vähenemään. Sähköisenä rahana pidetään varallisuutta, joka voidaan tallentaa sähköiseen tietovälineeseen. Tietovälineestä varallisuuden arvo on luettavissa ja siihen on tehtävissä muutoksia. Sähköisen rahan käyttöön ei vaadita tunnistamista. Riittää, että kyseinen tietoväline on käyttäjän hallussa. Nykyisen SEPA-järjestelmän toiminnan alkaessa lopullisesti vuonna 2010, pankeilla on parempia ja turvallisempia tuotteita korvaamaan sähköistä rahaa asiakkaan päivittäisessä toiminnassa. Sähköisen rahan merkitys kuitenkin korostuu pienemmässä mittakaavassa, kuten esimerkiksi puheajan lataamisessa, paikallisliikenteen matkakorteissa sekä puhelinkorteissa.

1.4. Tutkielman kulku ja lähteet

Tutkielma kulku seuraa mahdollisimman paljon käytännön näkökulmaa ja noudattaa lainopillista metodia. Tutkielman johtavaksi ajatukseksi otetaan esimerkkitapaus, jossa suomalainen pankki ryhtyy tarjoamaan pankkipalveluitaan sähköisesti toiseen EU-maahan. Kulun mukaan tutkitaan mitkä säännökset vaikuttavat tarjottaviin palveluihin ja miten taloudellinen toiminta on mahdollista järjestää näiden säädösten puitteissa. Samoin käsitellään oikeudellisia asioita koskien sähköisten palvelukanavien rakentamista. Tutkielmassa käsitellään mm. viestintävälineen turvallisuutta. Tehtävänannon puitteissa tutkitaan minkälaisia vaatimuksia tietoturvalle on asetettava ennen kuin sen avulla voi asioida sähköisesti. Tietoturva liittyy oleellisesti myös yksityisyyden suojaan, joka on myös eräitä Euroopassa ihannoituja perusoikeuksia. Muun muassa tästä syystä aiheen käsittely on perusteltua.

Sähköisiin palvelukanaviin liittyen, tutkielmassa tarkastellaan lisäksi sähköistä allekirjoitusta omana lukunaan. Tämä valinta on tehty sillä perusteella, että pankkipalveluiden oikeudellisena pohjana on miltei aina sopimus. Näin ollen sähköinen allekirjoitus liittyy sähköisiin pankkipalveluihin. Tämän lisäksi näen sähköisen allekirjoituksen olevan mielestäni paras keino rajat ylittävään pankin ja kuluttajan väliseen kontaktiin sekä palvelusopimuksen solmimiseen. Viimeisenä kappaleena käsitellään asiakassuhteessa toimiminen. Kyseessä on toisin sanoen päivittäiseen sähköiseen asiointiin liittyvät asiat. Miten oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät pankin ja asiakkaan välisessä sopimussuhteessa?

Koska tutkielma käsittelee aihetta eurooppalaisen oikeuden kannalta, on myös lähdeaineistona käytetty pääasiallisesti direktiivejä. Teoreettisessa mielessä parasta olisi käyttää pääasiallisena oikeuslähteenä EU:n primäärioikeutta eli perustamissopimuksia. Tässä tapauksessa primäärioikeus sisältää lähinnä periaatteita ja yleisiä suuntaviivoja. Mielestäni direktiiveillä päästään aiheen kannalta riittävän tarkkaan tulokseen ja primäärioikeuden tavoitteet sisältyvät joka tapauksessa direktiiveihin. Käytettyjen direktiivien systematisointiin olen hakenut apua Euroopan unionin internet-sivustolla esitetystä voimassa olevasta pankkikohtaisesta oikeuden systematisoinnista⁷. Muiden aiheiden osalta olen katsonut mitä direktiivejä on sovellettu aihetta käsittelevissä kirjoissa.

⁷ EUR-Lex (2007), Alakohtainen soveltaminen luokka: 06.20.20.20

Koska suoraan soveltuvia asetuksia ja oikeustapauksia ei aiheesta löydy, tutkielmaa varten etsitty kirjallinen aineisto kattaa mahdollisimman laajasti tutkielman eri osa-alueiden aiheet. Varsinaista aihetta koskevaa kirjallisuutta ei oikeastaan ole. Suomen kielellä aiheesta löytyy Sakari Wuolijoen artikkeli lakimies -lehdestä⁸. Toinen tutkielman aiheeseen liittyvä suomalainen kirja on Mika Hemmon Pankkitoiminta. Sitä olen lähinnä käyttänyt käsiteltävien asioiden etsinnässä. Kyseinen kirja ei varsinaisesti käsittele verkkopankkitoimintaa, joten sitä on käytetty lähinnä lähteenä käsiteltäville asioille. Yhteistä molemmille kirjoille on, että ne keskittyvät luonnollisesti pankkitoiminnan sääntelyyn Suomessa. Kiinteästi tutkielman varsinaiseen aiheeseen liittyvä kirja on Cambridgen yliopiston julkaisu ”Internet banking and the law in Europe”⁹. Tätä kirjaa olen käyttänyt enemmän eräänlaisena tarkistuslähteenä. Kirjasta olen katsonut, että tulkintani direktiivien sisällöstä on yhtenäinen kirjan kirjoittajan näkemyksen kanssa.

⁸ Lakimies 2/2005

⁹ Apostolos Gkoutzinis (2006)

2. PANKKITOIMINNAN ALOITTAMINEN TOISESSA JÄSENMAASSA

Tässä luvussa käsitellään niitä vaatimuksia, jotka EU on asettanut pankkitoiminnan aloittamiseksi toisessa jäsenmaassa. Tutkimusongelman mukaan tutkielman kulku pyrkii noudattamaan mahdollisimman pitkälle käytännön esimerkkiä. Pohjana on siis jo toimiva suomalainen pankki, joka ryhtyy tarjoamaan palveluitaan toiseen jäsenmaahan. Tästä syystä varsinainen pankkitoiminnan aloittaminen on jätetty käsittelemättä. Tämä pitää sisällään pääomavaatimukset ynnä muut vastaavat seikat, jotka koskisivat täysin uuden pankin perustamista toiseen jäsenmaahan.

Tarkastelu kattaa aiheeseen soveltuvat säädökset yleisesti. Pankkitoiminnan aloittaminen toisessa jäsenmaassa on sikäli lyhyt aihe käsiteltävä, että sijoittumis- sekä palvelujen tarjoamisen vapauden vuoksi varsinaista säädäntää ei ole. Luvussa käsitellään yleisimmät periaatteet rajat ylittävässä pankkitoiminnan aloittamiselle sekä ne periaatteet, joita pankin on toiminnassaan noudatettava. Näitä ovat erilaiset turvallisuuteen liittyvät seikat, kuten asiakkaan tunnistaminen, rahanpesun estäminen sekä terrorismin rahoituksen estäminen. Samoin toiminnan aloittamiseen liittyy ilmoitusmenettely, joka kuitenkin on lyhyt ja yksikertainen.

2.1. EU:n luomat puitteet pankkitoiminnalle

EU:n pyrkimyksenä on ollut toimivien sisämarkkinoiden rakentaminen. Rahoitusmarkkinoiden osalta sisämarkkinoita pyritään luomaan sallimalla luottolaitoksille sijoittumisvapaus sekä palvelujen tarjoamisen vapaus¹⁰. Näin ollen EU:n pankkien instituutioon ja tuotteisiin kohdistuva sääntely on melko vähäistä. Huolta kannetaan pääasiassa vakavaraisuudesta, toiminnan läpinäkyvyydestä sekä tilinpäätöksen laadusta¹¹. Pankkien on kuitenkin jokapäiväisessä toiminnassaan pidettävä huolta pankkitoiminnan ja pankkijärjestelmän turvallisuuteen liittyvistä asioista. Nämä asiat koskevat ilman muuta myös sähköistä pankkitoimintaa.

¹⁰ Direktiivi 2000/12/EY, 1. kappale

¹¹ EUR-Lexin alakohtainen soveltaminen.

Suomessa pankin on luottolaitosluvan perusteella täytettävä seuraavat turvallisuuteen liittyvät edellytykset asiakkaan tunnistaminen, tietoturva, rahanpesun estäminen sekä terrorismin rahoituksen estäminen¹². Muita pankin toimintaan liittyviä edellytyksiä ovat: pankkisalaisuus, talletussuoja sekä asiakkaansuoja. Näistä kolmesta ainoastaan talletussuojasta on säädetty selvästi laissa. Asiakkaansuojaa määrittää tietyiltä osin lain säädökset, pankkien käytännöt eli pankkitapa, viranomaisen valvonta sekä asiakkaan omat velvollisuudet¹³. Pankkisalaisuus puolestaan liittyy yksityisyyden suojaan sekä liikesalaisuuksien suojaan¹⁴. Näitä mainittuja asioita käsitellään tehtävänannon mukaan. Toisin sanoen, talletussuoja sekä pankkisalaisuus jätetään tarkastelusta pois, koska ne eivät yksiselitteisesti liity aiheeseen – ts. ne ovat niin sanotusti jo olemassa toimivassa pankissa. Seuraavissa kappaleissa käsitellään asiakkaan tunnistaminen, rahanpesu ja terrorismin rahoituksen estäminen. Asiakkaan suoja sekä tietoturvaa ei käsitellä vielä tässä luvussa. Tietoturvaa käsitellään viidennessä luvussa, sähköisen palvelukanavan rakentamisen yhteydessä. Asiakkaan suoja käsitellään vastaavasti kuudennessa luvussa asiakassuhteessa toimimisen yhteydessä.

2.1.1. Asiakkaan tunnistaminen

Asiakkaan tunnistamisessa on oikeastaan enemmän kyse asiakkaan ”tuntemisesta”, jos halutaan käyttää samaa termiä kuin direktiivi käyttää¹⁵. Kyseessä on hieman laajempi käsite kuin pelkästään asiakkaan tunnistaminen. Tunnistamisen voi ymmärtää pelkästään toimijan ja häneen liittyvän identiteetin oikeellisuudesta tai yhdenmukaisuudesta. Käsitteessä asiakkaan tunteminen sisältää asiakkaan tunnistamisen lisäksi myös asiakkaan toimien seuraamisen ja kerääntyneen tiedon tallentamisen. Asiakkaan tuntemisen avulla pystytään helpommin arvioimaan onko joku hänen tekemistään oikeustoimista tavanomaisesta poikkeava. Esimerkiksi, jos verraten vähätuloinen asiakas alkaa säännöllisesti käsitellä tileillään suuria summia rahaa, voidaan tätä pitää epäilyksiä herättävänä.

Asiakkaan toimien seuraamiseen on oikeastaan olemassa kaksi syytä, joista tässä tutkielmassa käsitellään jälkimmäistä. Ensimmäinen on puhtaasti liiketaloudellinen pakko ja liittyy epätäydelliseen eli asymmetriseen informaatioon asiakkaan taloudellisesti tilasta. Se luottolaitos, jolla on parhaimmat tiedot asiakkaidensa

¹² Rahoitustarkastuksen laatimat luottolaitoksen toimiluvan edellytykset (14.12.2004)

¹³ Rahoitustarkastus (2006). Asiakkaansuoja.

¹⁴ Luottolaitoslainsäädäntö. Pankkiyhdistys (2006).

¹⁵ Direktiivi 2000/12/EY

taloudellista kunnosta on vahvemmassa asemassa muihin kilpailijoihinsa nähden, joilla ei vastaavia tietoja ole omista asiakkaistaan. Asiasta voi esittää käytännön esimerkin. Hakiessaan esimerkiksi asuntolainaa, asiakkaat tavallisesti kilpailuttavat pankit halvimman asuntolainan toivossa. Se pankki, jolla on parhaat tiedot lainan hakijoista, tietää parhaiten kannattaako asiakkaille myöntää lainaa vai ei. Näin parhaan informaation omaava pankki ottaa myös vähiten riskiä.

Toinen syy asiakkaan toimien seuraamisen ja siihen liittyvän datan tallentamiseen, on vastaavasti säädännöllinen välttämättömyys EU:n puolelta. Asiakkaiden tehokkaalla tuntemisella estetään rahanpesua sekä terrorismin rahoittamista. On kutakuinkin itsestään selvää, että näihin rikollisiin toimiin liittyy tavallisesti hyvin monimutkaisia oikeustoimia. Siksi rahanpesulle tai terrorismin rahoittamiselle ei ole olemassa yksitäysin tyhjentäviä määritelmiä tai ohjeita. Niinpä päätökseen epäilyttävien toimien ilmoittamisesta viranomaisille, liittyy aina inhimillinen harkinta. Harkinnan tueksi vastaavasti on oltava tietoa, joka kuvastaa asiakkaan tavallista käyttäytymistä.

2.1.2. Rahanpesu

Rahanpesun idea voidaan määritellä tyhjentävästi seuraavalla Ritva Sahavirran sitaatilla. ”Yleisesti rahanpesulla tarkoitetaan toimia, joiden tarkoituksena on rikollisella hankitun omaisuuden tai rikoksen tuottaman hyödyn siirtäminen laillisen talousjärjestelmän piiriin siten, että varallisuus saadaan erotetuksi rikollisesta alkuperästään ja saadun varallisuuden saanto pystytään ainakin näennäisesti oikeuttamaan”¹⁶. Erilaisia tapoja rahanpesuun on useita ja ne vaihtelevat kulttuurin ja pankkijärjestelmän myötä maanosasta toiseen¹⁷. Erilaisten rahanpesukeinojen esittely jätetään kuitenkin pois tästä tutkielmasta. Rahanpesun tarkastelu tapahtuu sähköisen pankkitoiminnan kautta. Miten rahanpesun mahdollisuus pitää ottaa huomioon tarjottaessa sähköisiä pankkipalveluita. Samalla tarkastellaan rahanpesuun liittyvän sääntelyn rakennetta.

Rahanpesua ei pidä yhdistää pelkästään huume-, orja-, asekauppaan ns. kovaan rikollisuuteen. Siihen liittyy paljon myös tavanomaisempia rikoksia, kuten esimerkiksi petos tai veronkierto. Yhteistä rahanpesulle on kuitenkin, että se ensinnäkin haittaa rahoitusjärjestelmän uskottavuutta ja luotettavuutta. Toiseksi sillä on omat

¹⁶ Sahavirta, Ritva (2004), s.180

¹⁷ Matthews, Kent (2003), s.551

makrotaloudelliset vaikutuksensa rahanpesumaan kansantalouteen. Rahanpesun kasvu kansantaloudessa kasvattaa myös kyseisen maan valuutan kysyntää. Tämä puolestaan kasvattaa valuuttakurssin volatilitteettia, mikä puolestaan haittaa mm. maan kansainvälistä kauppaa. Samoin kasvanut valuutan kysyntä nostaa korkoja, joilla puolestaan on omat vaikutuksensa kansantalouden kasvuun¹⁸. Yleisluontoisesti voidaan todeta, että korkeat korot hidastavat kansantalouden kasvua ja näin ollen myös hyvinvointia. Vaikutusten tarkempi analysointi tosin menee reilusti tutkielman tehtävänannon ulkopuolelle, joten makrotaloudellinen käsittely jätetään tähän.

Rahanpesun luonteesta johtuen myös sen säädöspohja on kansainvälinen. Perustana voidaan pitää YK:n 20.12.1988 tehtyä yleissopimusta laittomasta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan. Yleisemmin sopimus tunnetaan Wienin huumausainesopimuksena, joka velvoittaa allekirjoittaneita rahanpesun kriminalisointiin huumerikosten osalta. Vastaavat tekemuodot on velvoitettu kriminalisoimaan 8.11.1990 tehdyssä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ns. Strasbourgin konfiskaatiosopimuksessa. Näiden sopimusten jälkeen on laadittu Euroopan yhteisöjen neuvoston 26.6.2001 tekemä puitepäättös. Puitepäättöksen rinnalla oli EY:n neuvoston 10.6.1991 antama direktiivi rahoitusjärjestelmän rahanpesutarkoituksiin käyttämisen estämisestä. Kyseistä direktiiviä muutettiin 31.10.2001 Euroopan parlamentin ja neuvoston antamalla direktiivillä, jota myös tässä tarkastelussa pääasiallisesti sovelletaan¹⁹. Edellä mainittujen sopimusten lisäksi OECD:n alaisella Financial Action Task Forcella on painoarvoa rahanpesun estämisessä. Sen tehtävänä on pääosin antaa suosituksia koskien mm. rahanpesuun liittyviin lakeihin. Suomen osalta rahapesua säädellään rahanpesulaissa, sisäasiainministeriön asetuksessa sekä rikoslaisissa²⁰.

EU on toiminnassaan sitoutunut noudattamaan Financial Action Task Forcen (FATF) antamia suosituksia rahanpesun ja terrorismin rahoituksen vastaisessa toiminnassa. Direktiivissä rahoitusjärjestelmä käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen, rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa²¹:

- a) varojen muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että ne on saatu rikollisesta toiminnasta tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan, tarkoituksena salata tai peittää niiden laiton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistuvaa henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seuraamuksia;

¹⁸ Matthews, Kent (2003) s. 564-565

¹⁹ Neira, Taina (2004)

²⁰ Neira, Taina (2004)

²¹ Direktiivi 2005/60/EY, 1. art.

- b) varojen todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, liikkeiden taikka niiden todellisen omistajan tai niitä koskevien oikeuksien salaaminen tai peittäminen tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan;
- c) varojen hankkiminen, hallussa pitäminen tai käyttö tietoisena niiden vastaanottohetkellä siitä, että ne on saatu rikollisesta toiminnasta tai osallisuudesta tällaiseen toimintaan;
- d) mihin tahansa edellä olevissa alakohdissa tarkoitettuun toimintaan osallistuminen tai sellaista toimintaa koskeva yhteenliittyminen, yritys ja avunanto, yllytys, suosiminen ja neuvominen.

Määritelmä kattaa yleisesti ottaen kaiken kanssakäymisen rikollisen rahan kanssa. Näin ollen se myös kattaa kaikki kolme kohtaa FATF:n määritelmästä rahanpesusta. FATF:n määritelmän mukaan, ensimmäisenä vaiheena rahanpesussa on rikollisten varojen saattaminen rahoitusjärjestelmän piiriin. FATF käyttää englannin kielisessä tekstissään ilmaisua ”introduces his illegal profits into the financial system”. Tavoitteena on siis saada jokin rahoituslaitos hyväksymään varat järjestelmäänsä. Toisena vaiheena on varojen alkuperän häivyttäminen joko muuntamalla varallisuuden muotoa tai siirtämällä varat useiden eri tilien kautta ympäri maailmaa. Tämän jälkeen kolmantena vaiheena on varojen saapuminen takaisin laillisen talouden piiriin²².

Edellä mainittujen määritelmien mukaan sähköinen pankkitoiminta palvelee jokseenkin hyvin rahanpesua. Luonteensa mukaisesti, sähköinen pankkitoiminta ei pysty osallistumaan rahanpesun ensimmäiseen vaiheeseen. Toisaalta toisessa vaiheessa sähköiset pankkipalvelut voisi kuvitella olevan suuremmassa roolissa. Varojen vastaanottaminen, siirtäminen ja kätkeminen ympäri maailmaa onnistuu helposti, halvalla, mihin vuorokauden aikaan tahansa ja ilman henkilökohtaista kontaktia pankkiin. Tämän lisäksi varojen muuntaminen muodosta toiseen käy myös helposti. Tulevaisuudessa asia muuttuu vielä haasteellisemmaksi, kun kiinteistökauppa muuttuu sähköiseksi. Nimittäin eräänä rahanpesuun liittyvänä keinona on juuri hankkia kiinteistöjä²³. Sähköinen pankkitoiminta ei itseisarvoltaan palvele rahanpesua, mutta direktiivi rahoitusjärjestelmä käytön estämisestä rahanpesutarkoituksiin sekä

²² FATF (2006). How money is laundered?

²³ Neira, Taina (2004)

terrorismin rahoitukseen toiminta perustuu mielestäni inhimilliseen arviointikykyyn. Sähköisestä pankkitoiminnasta puuttuu inhimillinen kontakti. Pankit tietysti pyrkivät tekemään parhaansa rahanpesun estämiseksi ja tämä pyrkimys on samoin ulotettu koskemaan sähköisiä pankkipalveluja. Konttorissa rahanpesun epäilykset tavallisesti nousevat asiakkaan käsitellessä hänen tavanomaiseen varallisuuteensa nähden epätavallisen suuria käteismääriä. Sähköisessä pankkitoiminnassa on huomattavasti vaikeampaa käsitellä inhimillisiä tekijöitä pelkän numeerisen datan perusteella

Taistelu rahanpesua vastaan on oikeustieteessä jaettu kahteen osaan preventiivisiin- ja repressiivisiin keinoihin. Ennaltaehkäisevät eli preventiiviset keinot ovat rahoituslaitoksen toimintaan liittyvät parhaimmat käytännöt ja jälkikäteen vaikuttavat – repressiiviset keinot ovat oikeusjärjestelmän toimintamahdollisuudet. Ennaltaehkäisevä toiminta käsittää rahoituslaitoksen, tässä tapauksessa pankin, erilaiset velvollisuudet. Suomessa näitä velvollisuuksia ovat ilmoitusvelvollisuus, tunnistamisvelvollisuus sekä huolellisuusvelvollisuus. Ilmoitusvelvollisuus tarkoittaa yksinkertaisesti velvollisuutta ilmoittaa epäilyttävistä toimista keskusrikospoliisin yhteydessä toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle. Ilmoitusvelvollisuus koskee elinkeinonharjoittajia ja pääasiassa sellaisia, jotka toimintansa puolesta soveltuvat rahanpesijän tarkoituksiin. Ilmoitusvelvollisuus koskee mm. luotto- ja rahoituslaitoksia, liike- tai ammattitoimintana muuta maksuliikettä kuin luottolaitostoiminnasta annetussa laissa tarkoitettua yleistä maksujenvälitystä harjoittavia, sijoituspalveluyrityksiä sekä rajoitettua luottolaitostoimintaa harjoittavia osakeyhtiöitä tai osuuskuntia²⁴. Velvollisuus itsessään on yksiselitteinen, mutta sen sovellettavuus on aiheuttanut keskustelua²⁵.

Tunnistamisvelvollisuus tarkoittaa sitä, että ilmoitusvelvollisen on tunnistettava vakituinen asiakas aina. Muu kuin vakituinen asiakas, jos ilmoitusvelvollisella on syytä epäillä varojen laillista alkuperää tai että niitä käytetään terrorismin rahoitukseen. Tunnistamisvelvollisuus pitää suorittaa myös silloin, kun yksittäisen liiketoimen määrä on vähintään 15 000€ tai toisiinsa liittyvien liiketoimien yhteenlaskettu määrä on vähintään 15 000€. Viimeisenä velvollisuutena on huolellisuusvelvollisuus. Velvollisuudella ei ole olemassa mitään euromääräistä rajaa, vaan se aktualisoituu, kun liiketoimi poikkeaa tavanomaisesta. Huolellisuusvelvollisuuden taustalla on ajatus siitä, että ilmoitusvelvollinen tuntee asiakkaansa toiminnan laadun ja laajuuden sekä perusteet ilmoitusvelvollisen palvelujen käytölle. Toisin sanoen, velvollisuus perustuu

²⁴ Rahanpesun selvittelykeskus (2007)

²⁵ Vasara & Liukku (2000)

tuntemukselle. Velvollisuuden täyttäminen puolestaan pitää sisällään velvollisuuden selvittää liiketoimen tai toimeksiannon taustan ja tarkoituksen. Samoin ilmoitusvelvollisen pitää selvittää liiketoimeen tai toimeksiantoon käytettävien varojen alkuperä²⁶.

Sähköisessä pankkitoiminnassa velvollisuuksien täyttämisen arviointi on haastavaa. Automaattisen luonteensa puolesta tunnistamisvelvollisuus täyttyy aina. Asiakas ei pääse sisään järjestelmään ilman tunnistautumista. Ongelmana on tietysti se, että kuka tunnisteita viime kädessä käyttää. Samoin huolellisuusvelvollisuuden täyttäminen sähköisessä ympäristössä on haasteellista. Ulkopuolisena on liki mahdotonta saada tietoja keinoista, joilla pankki tätä velvollisuutta täyttää. Voisi kuitenkin olettaa, että tämän suhteen käytetään erilaisia euromääräisiä rajoja, joiden ylittäminen herättää pankin mielenkiinnon.

2.1.5. Terrorismin rahoituksen estäminen

Terrorismin rahoituksen estäminen ei tarvitse kovinkaan suuria perusteluja nykypäivänä. Taloudelliselta kannalta tämän kaltaisen toiminnan estämistä on perusteltu direktiivissä mm. luotto- ja rahoituslaitosten luotettavuuden, vakauden ja koskemattomuuden säilymisellä²⁷. Vastaavasti on myös nähty, että terrorismin rahoituksella on vaikutuksia koko rahoitusalan maineeseen sekä vakauteen ja tätä kautta koko yhteismarkkinoihin.

Yhteisöoikeuden tasolla terrorismin rahoituksen estämiseen liittyvä sääntely löytyy samasta direktiivistä, josta löytyy rahanpesun estäminenkin. Periaatteessa terrorismin rahoituksen estäminen on vaikeampaa kuin rahanpesun estäminen. Terrorismin rahoituksessa nimittäin varat voivat olla täysin laillisia²⁸. Niiden käyttökohde on ainoastaan laitton. Tästä syystä on kohtuullisen hankalaa hahmottaa, koska varat käytetään terrorismin rahoitukseen ja koska ei. Niinpä tämänkin toiminnan estämiseen liittyy sama periaate kuin rahanpesussa, asiakkaan tunteminen. Samaan tuntemisen käsitteeseen liittyy myös inhimillinen harkinta ja tätä myöden myös samat haasteet kuin rahanpesun estämisessä.

²⁶ Rahanpesun selvittelykeskus (2007)

²⁷ Direktiivi 2005/60/EY

²⁸ Direktiivi 2005/60/EY, 8. kappale

Vastuu myös tämän rikostyyppin ennalta ehkäisyssä on sama kuin rahanpesussa. Myös tässä tapauksessa pankit ovat velvoitettu ilmoittamaan epäilyttäviä liiketoimista tai toimeksiannoista asiasta vastaavalle elimelle. Suomen tapauksessa se on myös tässä tapauksessa rahanpesun selvittelykeskus. On katsottu, että tietoa rahanpesemisestä pystytään jakamaan tehokkaimmin Euroopan alueella, jos tieto on keskitetty samankaltaisille yksiköille. Tämä vaikuttaa hieman maanläheisemmältä kuin taloudellinen tiedusteluyksikkö²⁹.

²⁹ International & comparative law quarterly (2007)

2.2. Palvelujen tarjonnan aloittaminen

Luottolaitosten toiminnan osalta keskeinen direktiivi on direktiivi luottolaitosten liiketoiminnan aloittamisesta ja harjoittamisesta³⁰. Sen tarkoituksena on myös olla keskeinen keino sisämarkkinoiden toteuttamiseksi. Kyseisen direktiivi sääntelee pääasiallisesti täysin uuden pankin perustamisesta sekä sen toiminnan järjestämistä. Tämän puolesta se ei kovin hyvin sovellu tutkielman aiheeseen. Itse asiassa direktiivissä ei ole mainintaa, joka liittyisi suoraan sähköiseen pankkitoimintaan. Tämän puolesta sen soveltuvuus on varsin kapea.

Ainoa aiheeseen soveltuva kohta on direktiivin 21. artikla. Artiklassa on kaksi kohtaa, joissa kerrotaan miten palvelujen tarjoamisen vapautta käytetään. Tämä on tietysti sikäli oleellinen seikka, että muussa tapauksessa jäsenvaltioilla olisi hyvin todennäköisesti omat vaatimuksensa ulkomaisille pankeille. Pankkipalveluiden tarjoaminen toisessa EU-maassa vaatii ilmoituksen tekemisen kotijäsenvaltion valvovalle viranomaiselle, joka Suomen kohdalla on rahoitustarkastus³¹. Ilmoituksessa on kerrottava mitä, direktiivin liitteessä 1 lueteltuja palveluja aiotaan toisessa jäsenvaltiossa tarjota. Kotijäsenvaltion viranomaisen on vastaavasti annettava ilmoitus vastaanottavan jäsenvaltion toimivaltaiselle viranomaiselle kuukauden kuluessa tiedoksi saamisesta³². Muita muodollisia seikkoja ei direktiivi sähköisen pankkitoiminnan aloittamiselle anna.

Vaikka menettely tarjonnan aloittamiseen on näin lyhyt, asia ei kuitenkaan ole ihan näin yksioikoinen. Kyseessä on puhtaasti lupa tarjota palvelujaan toiseen jäsenmaahan, liiketoimen onnistuminen on aivan toinen asia. Pankki joutuu miettimään miltei jokaisen tarjottavan palvelun kohdalla siihen liittyviä yhteisöoikeudellisia säädöksiä ja ohjeita sekä ottamaan huomioon vastaanottavan jäsenmaan lain säädökset ja tietysti huomioida sijoittumisvaltionsa kansallisen lainsäädöksen. Yleisesti ottaen voisi kuitenkin todeta, että tältä osin yhteisöoikeus tukee vahvasti tavoitetta yhtenäisestä markkina-alueesta. Menettely on yksinkertainen ja halpa.

³⁰ Direktiivi 2000/12/EY

³¹ Laki luottolaitostoiminnasta (1993/1607) § 29 1. mom

³² Direktiivi 2000/12/EY. 21. artikla

3. ASIAKASSUHTEESEEN LIITTYVÄT SÄÄDÖKSET

Sähköistä pankkitoimintaa kokonaisuudessaan koskeva sääntely on kohtuullisen monitasoista. Toimintaa koskee tässäkin tapauksessa joukko kansainvälisiä sopimuksia, yhteistyöelinten antamat ohjeet, yhteisön antamat säädökset, kotijäsenvaltion lainsäädäntö sekä kotijäsenvaltion valvontaelimen antamat ohjeet. Mahdollisissa riitatapauksissa on vielä periaatteessa otettava huomioon oikeustoimeen liittyvät periaatteet sekä hyvä pankkitapa. Pankkitoiminnassa on käytössä useita erilaisia palveluja, joista on olemassa omat säädöksensä. Näin ollen jokaista oikeustoimea koskeva sääntely lähtee teoriassa kansainvälisistä sopimuksista ja loppuu valvontaelimen ohjeistuksiin. Tilannetta onneksi keventää hieman se, että pankin kanssa tehdyt oikeustoimet ovat miltei aina sopimusperusteisia. Näin ollen lähes jokaiseen pankin kanssa tehtyyn oikeustoimeen soveltuu yleiset sopimusoikeutta koskevat periaatteet.

Tässä luvussa käydään läpi sähköiseen pankkitoimintaan soveltuvaa yhteisöoikeutta. Systematisointi poikkeaa kuitenkin perinteisestä, koska haluan tässä tutkielmassa pyrkiä käytännölliseen näkökulmaan. Niinpä asiat käsitellään siinä järjestyksessä kuin ne syntyvät asiakassuhteen syntymisessä. Asiat käsitellään vielä tässä vaiheessa pintapuolisesti. Tällä halutaan välttää asioiden päällekkäinen esittäminen, koska myöhemmissä luvuissa asioihin perehdytään enemmän.

3.1 Asiakassuhteen perustaminen

Asiakassuhteen perustaminen sähköisessä pankkitoiminnassa vaatii perustakseen kaksi sopimusta. Ensimmäinen sopimus on tilisopimus, johon varsinainen asiakkuus perustuu. Tämän lisäksi tarvitaan vielä erillinen sopimus sähköisten pankkipalveluiden käyttämisestä. Tätä voidaan perustella sillä, että sähköiset pankkipalvelut eivät ole vielä niin sanottuja peruspankkipalveluita. Toisin sanoen, pankin ei ole toimintansa luonteen vuoksi pakko tarjota asiakkailleen tätä palvelua. Mikäli tilanne olisi toisenlainen, sähköiset pankkipalvelut olisivat osa tilisopimusta. Tämän lisäksi asiakassuhteen perustaminen vaatii käytännössä vielä asiakkaan riittävän tunnistamisen.

Asiakassuhteen perustamisesta ei ole yhteisöoikeuden tasolla annettu juuri minkäänlaisia säädöksiä. Asiaa voisi tietysti spekuloida sillä, että asiakassuhteen perustaminen on kohtuullisen yksinkertainen asia ja Euroopassa pankkitoiminta on hyvin vanhaa. Sähköisessä ympäristössä asiakassuhteen perustamiseen soveltuu kuitenkin direktiivi rahoituspalveluiden etämyynnistä³³. Direktiiviä sovelletaan jokaiseen uuteen palveluun, mikä pankin kanssa avataan. Direktiivissä käytetään käsitettä alkuperäinen palvelusopimus. Mikäli asiakassuhde perustetaan etäviestintävälinettä käyttämällä, voidaan myös tämä käsittää uudeksi palveluksi, johon direktiivi soveltuu.

Rahoituspalvelujen etämyynti direktiivin merkitys on lähinnä siinä, että se välillisesti vahvistaa kuluttajansuojaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että palvelun tarjoaja velvoitetaan antamaan kuluttajalle riittävät tiedot palvelun laadusta. Samoin direktiivillä taataan, että kuluttajalla on mahdollisuus tutustua tiliehtoihin ennen palvelun hyväksymistä. Tällöin on kuluttajan oman harkintansa varassa kannattaako hänen avata tiettyä palvelua halutussa pankissa. Samoin kuluttajaa suojataan negatiiviselta markkinoinnilta sekä suoramarkkinoinnilta.

Negatiivisen markkinoinnin osalta direktiivin perusteluissa mainitaan, että ” Kuluttaja olisi myös vapautettava kaikista velvoitteista, kun on kyseessä palvelu, jota ei ole tilattu, eikä kuluttajan vastauksen puuttumista pidä pitää tarjouksen hyväksymisenä”³⁴. Tämän perusteella voi päätellä, että sähköisten pankkipalveluiden osalta sopimusoikeudellinen tarjous-vastaus –mekanismi on selvä. Kuluttaja on siis se osapuoli, joka antaa vastauksen tehtyyn tarjoukseen eikä siis esitä ostotarjousta. Tämä helpottaa huomattavasti asioiden käsittelyä mahdollisissa riitatapauksissa. Tosin periaatteen laajentamista kaikkiin rahoituspalvelujen etämyyntiin on hankalaa sanoa, koska asiasta ei ole olemassa ennakkotapausta.

³³ Direktiivi 2002/65/EY

³⁴ Direktiivi 2002/65/EY, kohta 25.

3.2 Sähköiset pankkipalvelusopimukset EU:ssa

Tässä luvussa käsitellään sähköisiä sopimuksia. Asiakassuhteen aloittamiseen tarvittava sopimus on melkein aina vakioehtoinen sopimus. Harvalla kuluttajalla on mahdollista neuvotella itsensä kannalta parasta sopimusta. Yksityispankkien asiakkaat ovat asia erikseen, mutta tämä vaihtoehto jätetään käsittelemättä. Rahanpesun ym. laittoman toiminnan vuoksi, pankkipalvelusopimus vaatii myös henkilöllisyyden todentamisen, mikä tuo haasteita etenkin sähköisessä pankkitoiminnassa. Tässä luvussa tarkastellaan sähköisen sopimuksen eri elementtejä sekä sopimuksen syntymistä sähköisessä pankkitoiminnassa. Sähköisiin sopimuksiin liittyvä sähköinen allekirjoitus esitetään omana lukunaan sen merkityksen ja potentiaalisuuden vuoksi.

Tällä hetkellä sähköisten sopimusten pahimpana esteenä Euroopassa on erilaiset oikeusjärjestykset ja tästä syystä myös erilaiset käsitykset sopimuksesta ja sen syntymisestä. Yhtenäisiä periaatteita on kehitelty, mutta vielä toistaiseksi Euroopassa ei ole yhtenäistä sopimusoikeutta³⁵. Tämä on myös syytä ottaa huomioon sähköisissä pankkipalveluissa. Eri maahan tarjottavat pankkipalvelut vaativat aina myös kohdemaan oikeusjärjestelmän huomioon ottamisen vähintään sopimusoikeudellisten periaatteiden sekä kuluttajansuojan osalta.

Tämän lisäksi rahoituspalvelujen etämyyntiä koskevassa direktiivissä ei ole tarkemmin mainittu mitä kuluttajansuojaa etäsopimukseen sovelletaan. Asian tärkeydestä on tosin esitetty lukuisia mainintoja direktiivissä. Pitää kuitenkin ottaa huomioon direktiivin välillinen vaikutus kuluttajansuojaan. Kuluttajan suojasta on julkaistu vihreä kirja eli eräänlainen keskustelun aloite, mutta tämä aloite on vuodelta 1996. Aiheesta ei myöskään toistaiseksi löydy suoraan soveltuvaa oikeuskäytäntöä Euroopan tuomioistuimen internet-sivuilla. Tästä seuraa se, että kuluttajansuoja määräytyy pääasiassa lainvalinnan kautta sähköisessä kaupassa, joka käsitellään luvussa 6.3.

Soveltuvan kuluttajansuojan epäselvyys ei ole omiaan parantamaan kuluttajan luottamusta rahoituspalvelujen etämyyntiä kohtaan. Tilanteen korjautumista hidastaa myös rahoituspalvelujen etämyyntiä koskevan direktiivin hidas implementointi. Vuonna 2006 komissio on saanut direktiivin implementoinnista 20 ilmoitusta, kaksi jäsenvaltiota on jättänyt osittaisen ilmoituksen ja kahden jäsenvaltion osalta komission on saattanut asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lisäksi markkinoiden

³⁵ Kryczka, Katarzyna (2004), s.112

kehitys on vielä tarkkailun alla ja direktiivin vaikutusten osalta tilatun tutkimuksen on tarkoitus valmistua vuonna 2008³⁶. Tutkimuksen perusteella pystytään tehokkaammin arvioimaan kuluttajansuojan säätämisen tarve rahoituspalveluiden etämyynnissä. Näkemykseni mukaan selkeillä säännöillä voidaan nähdä olevan positiivisia vaikutuksia kuluttajien luottamuksen kasvattamiseen. Lisäksi pankin kulurakenteen puolesta on verraten kallista hallita 27 jäsenmaan kuluttajansuoja.

3.3 Sopimusperiaatteet rahoituspalvelusopimuksissa

Yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan sopimus on vapaamuotoinen oikeustoimi³⁷. Direktiivissä sähköisestä kaupankäynnistä säädetään, että sähköiselle sopimukselle on annettava sama oikeusvaikutus kuin perinteisille sopimuksille³⁸. Nämä seikat antavat pankille tehokkaan mahdollisuuden räätälöidä omaan toimintaansa nähden sopivimman sähköisen pankkipalvelusopimuksen sekä menetelmän sen solmimiseen. Kuluttajan tehtäväksi jää ainoastaan joko hyväksyä tai hylätä pankin esittämä tarjous pankkipalveluista. Tämän puolesta sopimusoikeudellinen tarjousvastaus -mekanismi on yksinkertainen. EU-oikeudessa on kuitenkin kuluttajasopimuksia koskevia pakollisia säädöksiä³⁹. Sopimuksissa ei saa esimerkiksi poiketa kuluttajan kotimaan pakollisista kuluttajaoikeudellisista säännöksistä, joten tältä osin sopimisen vapaus on rajattua.

Pätevän sopimussuhteen perustaminen sähköisten pankkipalveluiden etämyynnissä alkaa periaatteessa jo ennen varsinaista sopimuksen hyväksymistä. Tuleva asiakas voi nimittäin vierailta esimerkiksi pankin internetsivuilla. Siellä hän voi tutkia erilaisia palveluja sekä niiden ehtoja ja hintoja. Tällöin pätevän sopimussuhteen kannalta on tärkeää, että pankki on etäviestintävälineessään antanut oikeat ja riittävät tiedot palvelusta. Tietojen esittäminen korostuu etenkin puhtaasti internetin välityksellä tehdyissä sopimuksissa, joissa henkilökohtaista kontaktia ei ole. Pankki joutuu etäviestintävälineessä täyttämään ilmoitusvelvollisuutensa ennen varsinaisen vuorovaikutuksen alkamista.

³⁶ KOM(2006) 161 lopullinen

³⁷ Nielsen, Ruth (2004), s.183

³⁸ Direktiivi 2002/31/EY

³⁹ Direktiivi 2002/31/EY, 55. kappale

Rahoituspalvelujen etämyynnissä direktiivin 3. artiklassa määritellään palvelutarjoajan tiedonantovelvollisuus, ennen etäsopimuksen tekemistä⁴⁰. Tiedonantovelvollisuus on jaettu neljään osaa. Ensimmäisessä osassa on lueteltu annettavat tiedot palvelujen tarjoajan osalta. Annettavat tiedot ovat seuraavat:

- a) palvelujen tarjoajan henkilöllisyys ja pääasiallinen toimiala, käyntiosoite, johon palvelujen tarjoaja on sijoittautunut, ja muu kuluttajan ja palvelujen tarjoajan välisten suhteiden kannalta merkityksellinen käyntiosoite;
- b) siihen jäsenvaltioon, jossa kuluttaja asuu, sijoittautuneen palvelujen tarjoajan edustajan henkilöllisyys ja kuluttajan ja edustajan välisten suhteiden kannalta merkityksellinen käyntiosoite, jos tällainen edustaja on olemassa;
- c) kun kuluttaja asioi muun ammattitoimijan kuin palvelujen tarjoajan kanssa, kyseisen ammattitoimijan henkilöllisyys, se, missä ominaisuudessa tämä toimii kuluttajaan nähden, sekä kuluttajan ja kyseisen ammattitoimijan välisten suhteiden kannalta merkityksellinen käyntiosoite;
- d) jos palvelujen tarjoaja on merkitty kaupparekisteriin tai vastaavaan julkiseen rekisteriin, se rekisteri, johon palvelujen tarjoaja on merkitty, ja palvelujen tarjoajan rekisterinumero tai muu vastaava tunniste kyseisessä rekisterissä;
- e) jos palvelujen tarjoajan toiminta on lupajärjestelmän alaista, asianomaisen valvontaviranomaisen yhteystiedot;

Ensimmäisen osan säädökset ovat kohtuullisen oleellisia kuluttajan oikeusturvan kannalta. Sopimussuhteen kannalta on tärkeää, että osapuoli identifioi itsensä riittävästi. Tämä luonnollisesti helpottaa huomattavasti kuluttajan mahdollisuuksia mahdollisissa riitatapauksissa. Yleisesti tiedonantovelvollisuuden osalta voi todeta, että se on ehkä liiankin kattava. Käsitykseni mukaan kaikki rahoituspalveluihin liittyvien palvelujen tarjoaminen on luvanvaraista. Toisaalta rahoituspalvelujen tarjoamisesta vastaava viranomais ei ole kuluttajariidoissa ensisijainen taho. Tämän perusteella valvontaviranomaisen yhteystietoja voi pitää epäoleellisena tietona.

⁴⁰ Direktiivi 2002/65/EY. 3. artikla

Artiklan toinen osa on sopimuksen solmimisen kannalta hyvin oleellinen, koska siinä kuvaillaan sopimuksen kohteena oleva tuote. Artikla on myös mielestäni tärkeä ongelmallisen kuluttajansuojan kannalta. Vaikka se ei varsinaisesti käsittele kuluttajansuojaa, toinen osa edistää sitä välillisesti. Nimittäin riittävän kattavilla pohjatiedoilla kuluttaja itse pääättelee kannattaako hänen hankkia palvelua vai ei.

- a) kuvaus rahoituspalvelun pääasiallisista ominaisuuksista;
- b) kuluttajan rahoituspalvelusta palvelujen tarjoajalle maksettava kokonaishinta mukaan lukien kaikki liitännäiset maksut, kulut ja kustannukset sekä kaikki palvelujen tarjoajan kautta maksetut verot tai, jos tarkkaa hintaa ei voida ilmoittaa, hinnan laskentaperuste, jotta kuluttaja voi tarkistaa hinnan;
- c) ilmoitus siinä tapauksessa, että rahoituspalvelu liittyy välineisiin, joista aiheutuu niiden erityisluonteen tai niillä suoritettaviin liiketoimiin liittyvä erityinen riski tai joiden hinta riippuu sellaisista rahoitusmarkkinavaihteluista, joihin palvelujen tarjoaja ei voi lainkaan vaikuttaa, eikä tätä aikaisempien sopimusten täyttämisen voida katsoa ilmaisevan sitä, miten sopimusta tulevaisuudessa täytetään;
- d) ilmoitus mahdollisuudesta, että saattaa olla olemassa muita veroja ja/tai maksuja, joita ei makseta palvelujen tarjoajan kautta tai joita hän ei määrää;
- e) annettujen tietojen voimassaoloaika koskevat mahdolliset rajoitukset;
- f) sopimuksen maksu- ja täytäntöönpanojärjestelyt;
- g) kaikki erityiset etäviestintävälineen käytöstä kuluttajalle aiheutuvat lisäkustannukset, jos tällaisia lisäkustannuksia peritään;

Toisen kohdan lista sisältää päätöksenteon kannalta oleelliset tiedot. Direktiivissä rahoituspalveluiksi mielletään: ”pankki-, luotto-, vakuutus-, yksilölliset eläkejärjestely-, sijoitus- tai maksupalvelut”, joten tällä perusteella toisen kohdan tiedot pitää ilmoittaa lähes pankkipalvelun osalta. Tämä on tietysti kuluttajansuojan kannalta hyvä asia, mutta kaikkiin etäviestintävälineisiin ei näin massiivinen tiedonantovelvollisuus välttämättä. Käytännön kokemus on osoittanut, että esimerkiksi puhelimesta tehtyihin pankkipalvelun tilauksiin tämä ei sovi. Kevyemmästä tiedonantovelvollisuudesta

säädetään direktiivin kolmannen artiklan kolmannessa kohdassa, jonka käsittely jätetään luvun loppupuolelle. Tällä ratkaisulla pyritään esityksen eheyteen.

Artiklan ensimmäisen kohdan kolmannessa osiossa kerrotaan mitä tietoja etäsopimuksen osalta pitää kertoa:

- a) 6 artiklassa tarkoitetun peruuttamisoikeuden olemassaolo tai sen puuttuminen ja, jos peruuttamisoikeus on olemassa, sen kesto ja käyttöä koskevat ehdot mukaan lukien tiedot maksusta, joka kuluttajaa voidaan vaatia maksamaan 7 artiklan 1 kohdan perusteella, ja seuraukset tämän oikeuden käyttämättä jättämisestä; L 271/20 FI Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 9.10.2002
- b) etäsopimuksen vähimmäiskestoaika jatkuvan tai toistuvasti suoritettavan rahoituspalvelun yhteydessä;
- c) tiedot, jotka koskevat osapuolten mahdollista oikeutta purkaa etäsopimus ennenaikaisesti tai yksipuolisesti sopimuksen ehtojen nojalla, mukaan lukien mahdolliset etäsopimuksessa määräytyt tällaisissa tilanteissa sovellettavat seuraamusmaksut;
- d) käytännön ohjeet peruuttamisoikeuden käyttämisestä varten, joista ilmenee muun muassa se, minne peruuttamisilmoitus on lähetettävä;
- e) jäsenvaltio tai -valtiot, joiden lainsäädännön pohjalta palvelujen tarjoaja luo suhteet kuluttajaan ennen etäsopimuksen tekoa;
- f) etäsopimukseen sovellettavaa lainsäädäntöä ja/tai toimivaltaista tuomioistuinta koskevat sopimuslausekkeet;
- g) millä kielellä tai kielillä sopimuksen sisältö ja ehdot sekä tässä artiklassa tarkoitetut ennalta annettavat tiedot esitetään sekä millä kielellä tai kielillä palvelujen tarjoaja sitoutuu kuluttajan suostumuksella hoitamaan yhteydet etäsopimuksen voimassaoloaikana;

Lähtökohtaisesti kuluttajalla on rahoituspalvelujen etämyynnissä aina 14 päivän peruutusosoikeus ja 30 päivää yksilöllisten eläkejärjestelyjen osalta. Artiklan a-kohdalla tarkoitetaan, että asiakkaalle on kerrottava peruuttamisoikeuden puuttumisesta niissä tapauksissa, joissa palveluntarjoaja ei voi vaikuttaa tuotteen hintaan. Tällaiset tuotteet

ovat luonnollisesti erilaiset arvo-osuudet, valuutat yms. tuotteet, joiden hinta määräytyy vapaasti markkinoilla. Täydellinen lista direktiiviin soveltuvista tuotteista on määritelty direktiivin 6. artiklan 2. kohdassa. Artiklan lievänä puutteena voidaan pitää sitä, että soveltuvien rahoituspalvelujen määrittely listalla on varsin rajoittavaa. Näin ollen ei kata tulevaisuudessa mahdollisesti tehtäviä innovaatioita rahoitusinstrumenttien osalta. Tämän uskoisi tuovan tiettyä epävarmuutta rahoitusmarkkinoilla toimiville osapuolille.

Toinen oleellinen seikka on, että kuluttajan kannalta tärkeä asia eli lainvalintakysymys käsitellään samaisen osan e- ja f-kohdassa. Tämä on osaltaan tärkeä seikka, koska tällöin kuluttajan ei tarvitse nähdä vaivaa selvittääkseen sopimukseen sovellettavaa lakia. On myös huomioitavaa, että kaikki kuluttajat eivät tämän kaltaista selvitystä välttämättä osaisi edes tehdä. Kohtien perusteella voi päätellä, että palveluntarjoaja eli pankki saa päättää mitä lakia etäsopimukseen sovelletaan, pois lukien kohdemaan pakottavat kuluttajasuojan säännökset. Tämän puolesta säännös on omiaan lisäämään kuluttajien luottamusta. Kuluttajalle selvennetään minkä jäsenmaan lakien pohjalta sopimusta tulkitaan. Asia saattaa johtaa mielenkiintoiseen lopputulokseen, nimittäin lailla markkinointiin. Kuluttajat todennäköisesti preferoivat oman kotimaansa lakia, jonka piirissä tarjottu sopimus lisää luottamusta.

Neljännessä osassa kerrotaan tiedonantovelvollisuudesta kuluttajan oikeussuojan osalta:

- a) onko etäsopimuksen osapuolena olevalla kuluttajalla käytettävissä tuomioistuimen ulkopuolisia valitus- ja oikeussuojamenettelyjä ja, jos on, miten kuluttaja voi käyttää niitä;
- b) talletusten vakuusjärjestelmistä 30 päivänä toukokuuta 1994 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 94/19/EY (1) ja sijoittajien korvausjärjestelmistä 3 päivänä maaliskuuta 1997 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/9/EY soveltamisalaan kuulumattomat vakuusrahastot tai muut korvausjärjestelyt.

Listan a-kohta on kuluttajan kannalta hyvä. Tällä tavalla jaetaan kuluttajille tietoa riitojenratkaisu foorumeista, joista kuluttaja ei välttämättä etukäteen tiedä. Tällä hetkellä on olemassa yksi julkisrahoitteinen instanssi, joka on erikoistunut rajat ylittävien talousriitojen ratkaisuihin⁴¹. Tässä asiassa täytyy kuitenkin huomioida lainvalinnan painoarvo. Tuomioistuinten ulkopuolisten riitojen ratkaisumenetelmien ratkaisut perustuvat johonkin lakiin. Mainitaan vielä erikseen, että tässä tapauksessa

⁴¹ Euroopan komissio (2006). FIN-NET

alkuperäiseen palvelusopimukseen on sovellettava e- ja f-kohdan mukaisesti jonkin maan lakia. B-kohdan merkitystä kuluttajalle on hieman hankalaa arvioida. On tietysti hyvä, että kuluttajia varten on olemassa vakuusjärjestelmä, mutta käytännön merkitystä voi pitää vähäisenä. Vakuusjärjestelmän merkityksen kuvittelisi realisoituvan lähinnä siinä tapauksessa, että kuluttajalla on valuuttatalletuksia, muun kuin jäsenmaiden valuutoissa⁴². B-kohdan sanamuodosta voi päätellä, että sijoittajien korvausjärjestelmistä ei tarvitse erikseen kertoa. Oman näkemykseni mukaan tämä on yhtä merkittävä tieto kuin vakuusjärjestelmä, joten sen mainintaa voi pitää perusteltuna. Kuten vakuusjärjestelmän kohdalla, korvausjärjestelmän ulkopuolisilla korvausjärjestelyillä on vähän merkitystä kuluttajalla. Ulkopuoliset korvausjärjestelmät voivat tulla periaatteessa kyseeseen, jos niillä annetaan täydellisempää suojaa kuin direktiivillä⁴³.

Kuten tekstistä voi päätellä, annettavien tietojen määrä on kohtuullisen runsas. Säädös toimii kuluttajan kannalta periaatteessa hyvin, jos vain kuluttajalla riittää kiinnostusta ja aikaa. Ilmeisesti laajalla tiedonantovelvollisuudella yritetään parantaa kuluttajan luottamusta pankkipalveluiden etämyyntiin. Geraint Howells ja Annette Nordhausen viittaavat esseessään psykologien yleiseen mielipiteeseen siitä kuinka paljon informaatiota ihminen kykenee käsittelemään kerralla. Tutkimusten mukaan ihminen pystyy käsittelemään kerrallaan noin seitsemän ”palaa” informaatio. Tämän mielipiteen perusteella Geraint Howells ja Annette Nordhausen esittävät, että kyseisessä artikkelissa pitäisi määrätä ensisijaisesti oleellisten tietojen esittämisestä ja toissijaisesti mahdollistaa lisäinformaation saatavuudesta⁴⁴.

Tilannetta on huomioitu direktiivin kolmannen artiklan kolmannessa kohdassa, jossa säädetään kevyemmästä tiedonantovelvollisuudesta. Kevyempi tiedonantovelvollisuus koskee yhteydenottoa puheviestinnällä. Puheviestinnällä käsitetään tässä mitä ilmeisemmin puhelimitse tapahtuvaa yhteydenottoa. Kohdan sanamuodon tarkasta noudattamisesta seuraa, että kevyemmän tiedonantovelvollisuuden käytölle on kaksi ehtoa. Ensiksi puhelun kaupallinen tarkoitus ilmaistaan selkeästi jokaisen puhelinkeskustelun alussa. Toiseksi kuluttajan on annettava nimenomainen suostumus kevyempään tiedonantovelvollisuuteen⁴⁵. Kolmannen artiklan kolmannen kohdan tiedonantovelvollisuus on seuraava:

⁴² Direktiivi 1994/19/EY. 7 artikla.

⁴³ Direktiivi 1997/9/EY. 4. artikla.

⁴⁴ Howells, Geraint & Nordhausen, Annette (2004), s. 63

⁴⁵ Direktiivi 2002/65/EY. 3. artikla.

- kuluttajan kanssa asioivan henkilön henkilöllisyys ja hänen yhteytensä palvelujen tarjoajaan;
- kuvaus rahoituspalvelun pääasiallisista ominaisuuksista;
- kuluttajan rahoituspalvelusta palvelujen tarjoajalle maksettava kokonaishinta kaikkine palvelujen tarjoajan kautta maksettuine veroineen tai, jos tarkkaa hintaa ei voida ilmoittaa, hinnan laskentaperuste, jotta kuluttaja voi tarkistaa hinnan;
- ilmoitus mahdollisuudesta, että saattaa olla olemassa muita veroja ja/tai kustannuksia, joita ei makseta palvelujen tarjoajan kautta tai joita hän ei määrää;
- 6 artiklassa tarkoitetun peruuttamisoikeuden olemassaolo tai puuttuminen ja, jos peruuttamisoikeus on olemassa, sen kesto ja käyttöä koskevat ehdot mukaan lukien tiedot maksusta, joka voidaan vaatia kuluttajalta 7 artiklan 1 kohdan perusteella.

Kun kuluttaja on saanut pätevät ennakkotiedot palvelusta, päästään sopimusprosessissa seuraavaan vaiheeseen eli sopimuksen syntymiseen. Etenkin sähköisissä pankkipalveluissa alkuperäisen palvelusopimuksen tekeminen sähköisesti on haastavaa. Pankeilla on erilaisia velvollisuuksia koskien muun muassa turvallisuusasioita, joiden täyttäminen puhtaasti sähköisesti on hankalaa. Näistä sopimussuhteen solmimisen kannalta oleellisin on asiakkaan tuntemisen periaate. Suurena haasteena on löytää keino miten kuluttajan kanssa voidaan perustaa palvelusopimus, jos häntä ei kertaakaan henkilökohtaisesta tavata tai hänen henkilöllisyyttä ei voida pankin tiloissa tarkastaa.

Esimerkiksi hollantilainen Rabobank tarjoaa pankkipalveluitaan sähköisesti Irlannin tasavaltaan sekä Belgian liittovaltioon ilman, että asiakasta varsinaisesti tavataan⁴⁶. Irlantiin tarjottavissa palveluissa prosessissa on neljä askelta. Belgiaan tarjottavissa palveluissa askeleita on kolme ja tunnistaminen on muutenkin kevyempää kuin Irlannissa. Yhteistä molemmissa on, että siinä henkilöllisyyden todentaminen tapahtuu välillisesti käyttäen virallisia asiakirjoja tai niiden virallisia kopioita. Vastaavasti latvialainen Rietumu Banka vaatii oikeaksi todistetun kopion passista sekä jokaisen allekirjoituksen oikeaksi todistamista. Näissä tapauksissa kyseessä ei ole täysin puhdas sähköinen sopimus, koska itse sopimus lähetetään uudella asiakkaalle kotiin, joka pitää

⁴⁶ Rabobank (2006), www.rabobank.com

allekirjoittaa ja lähettää takaisin. Tämä perusteella näyttäisi siltä, että pankkien tuntemisvelvoitteet ovat sähköisestä sopimusprosessista irralliset ja asiakkaan tunnistamisen pankki saa täyttää miten parhaimmaksi näkee. Niinpä sopimusprosessi etenee samojen periaatteiden mukaan kuin tavallisessa sähköisessä kaupankäynnissä.

3.4 Sähköisen pankkipalvelusopimuksen syntyminen

Sähköisissä sopimuksissa haasteina ovat mm. pystytäänkö aukottomasti todistamaan sopimus syntyminen, koska sopimus on syntynyt, missä sopimus on syntynyt ja millä ehdoilla sopimus on syntynyt⁴⁷. EU-oikeudessa sähköisiin kuluttajasopimuksiin soveltuva direktiivi on ns. direktiivi sähköisestä kaupasta⁴⁸. Sopimuksen syntymistä säätelee pääasiallisesti sopimusoikeudelliset periaatteet, joten tältä osin prosessia ei tarvitse säädellä kovin yksityiskohtaisesti. Direktiivin 10. artiklan kohdassa 1-a tosin säädetään, että palvelun tarjoajan on kerrottava sopimuksen teon tekniset vaiheet. Niinpä tämän perusteella alkuperäisen palvelusopimuksen syntyprosessin mekanismi on pääasiassa palvelun tarjoajan eli pankin hallussa. Tätä vapautta rajaava seikka on sähköisen kaupankäynnin direktiivin johdanto-osion kohta 55, jonka mukaan kuluttaja ei voi saada huonompaa suojaa kuin mitä hänellä on kotivaltionsa sopimusvelvoitteita koskevissa pakottavissa säännöksissä⁴⁹. Tämä periaate on johdettu Rooman yleissopimuksen 5. artiklaan⁵⁰. Toisin sanoen, jos kansallisissa pakottavissa säännöksissä säädetään velvoitteita teknisten vaiheiden yksityiskohtaisuudesta, pitää nämä asiat ottaa huomioon etäviestintävälineessä.

Sähköinen sopimus pankkipalveluista voidaan katsoa syntyneen, kun solmimisprosessissa on kerrottu ensin ns. esitiedot palvelusta, sopimuksen sisällölliset seikat on määritetty (koska, missä ja millä ehdoilla) sekä saavutettu riittävä yksimielisyys sopimusosapuolten välillä ja osapuolilla on aikomus tulla sidotuksi sopimukseen⁵¹. Näiden vaiheiden jälkeen sähköinen sopimus on oltava kirjallisessa muodossa toistettavissa ja muuttumaton⁵². Sopimuksen toistettavuus ja muuttumattomuus täytyvät käytännössä esimerkiksi siten, että sopimusehdot postitetaan asiakkaalle kirjeenä kotiin tai ehdot lähetetään sähköpostitse kuluttajalle. Pankin internet-sivuilla tulostettavissa olevat sopimusehdot vastaavasti eivät täytä ehtojen muuttumattomuuden periaatetta, koska pankki voi milloin tahansa jälkikäteen yksipuolisesti muuttaa näitä ehtoja. Tämän lisäksi sopimuksen syntyyn vaikuttaa

⁴⁷ Kryczka, Katarzyna (2004), s.109

⁴⁸ Direktiivi 2000/31/EY

⁴⁹ Direktiivi 2000/31/EY

⁵⁰ Rooman yleissopimus (1980). 5. artikla

⁵¹ Principles of European Contract law (1998), artikla 2.101

⁵² Rooman yleissopimus (1980), 9. artikla

pankin velvollisuus tunnistaa sopimusosapuoli. Näitä seikkoja tarkastellaan lähemmin seuraavassa luvussa.

Loppuyhteenvetona syntyprosessista voidaan todeta, että periaatteessa tapahtuma on melko yksinkertainen. Pankki tarjoaa tiettyjä palveluitaan tietyillä hinnoilla ja tietyillä ehdoilla. Asiakkaan tehtäväksi jää ainoastaan joko hyväksyä tai hylätä tarjottu sopimus. Tämän vallitsevan tilanteen perusteella voi päätellä, että syntyprosessiin liittyvä tarjous–vastaus-mekanismi on määritelty. Ainoastaan pankin raskaammat velvollisuudet tarkistaa asiakkaan henkilöllisyys hidastaa prosessia verrattuna tavalliseen sähköiseen kaupankäyntiin. Todennäköisesti tästä syystä tällä hetkellä sähköisesti pankkipalveluitaan tarjoavat pankit käyttävät paperisia sopimuksia. Prosessi on monipolvisempi, joten sopimussuhteen syntyminen ja henkilöllisyyden varmistaminen on varmempaa.

Käytännössä pankki selviää monelta vaivalta, jos sopimussuhde syntyy perinteisesti palvelusopimuksen allekirjoittamalla. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi siten, että pankki välillisesti varmistaa uuden asiakkaan henkilöllisyyden ja lähettää hänelle sopimuspaperit postitse kotiin, jotka asiakas allekirjoittaa ja lähettää yhden kappaleen takaisin pankille. Välillisiä tunnistamismenetelmiä voisi olla Rabobankin tapaan erilaisten laskujen tai shekin lähettäminen pankille. Tämän lisäksi sopimuspaperit l. asiakkuuden voisi tilata luottokortilla kirjattuna kirjeenä lähimpään postiin. Tällöin luottokortin myöntäjä olisi tarkistanut asiakkaan henkilöllisyyden aikaisemmin ja posti tarkistaisi henkilöllisyyden vielä uudestaan.

4. SÄHKÖINEN ALLEKIRJOITUS

Sähköisen pankkipalvelusopimuksen solmimisen kannalta on hyvin tärkeää saada sopimukselle pätevä hyväksyntä eli allekirjoitus. Sähköinen allekirjoitus oteaa tarkasteluun, koska sen soveltuvuus rajat ylittävään sähköisten pankkipalveluiden tarjontaan on huomattava. Tekniikka on olemassa, sitä on testattu ja kehitetty. Saatavilla oleva tekniikka on myös molemmille osapuolille edullinen ja joustava. Todellisuus on kuitenkin se, että tällä hetkellä hyvin harvat pankit tarjoavat palvelujaan sähköisesti rajojen yli. Näistä harvoista pankeista, jotka tätä toimintaa harjoittavat, yksikään ei käytä palvelusopimuksen solmimiseen sähköistä allekirjoitusta. Tässä luvussa käydään yleisesti läpi sähköisen allekirjoituksen tekniikkaa, sen oikeudellista pohjaa sekä soveltuvuutta sähköisiin pankkipalveluihin.

Vaikka lainsäätäjät ovat pyrkineet teknologianeutraalisuuteen, tässä luvussa keskitytään lähinnä julkisen avaimen järjestelmään eli epäsymmetriseen salausmenetelmään. Tämä osaltaan siitakin syystä, että direktiivi sähköisistä allekirjoituksistaan nojautuu vahvasti julkisen avaimen järjestelmään⁵³. Julkisen avaimen järjestelmän käsittelyä puoltaa vielä sekin seikka, että se on ns. vahva todentamisjärjestelmä. Mikään muu järjestelmä tuskin tulee kyseeseen sähköisten pankkipalveluiden osalta.

4.1 Julkisen avaimen järjestelmä

Yksinkertaistettuna, julkisen avaimen järjestelmä, muodostuu kolmesta osapuolesta: allekirjoittajasta, allekirjoituksen vastaanottajasta sekä kolmannelta osapuolelta, joka toimii osapuolien henkilöllisyyksien vahvistajana. Kolmatta osapuolta kutsutaan myös sertifikaatin tai varmenteen myöntäjäksi⁵⁴. Allekirjoittaja on loogisesti se osapuoli, joka lähettää viestin ja haluaa todistaa henkilöllisyytensä. Tämä tapahtuu siten, että allekirjoittaja liittää viestiinsä allekirjoituksen ja yksilöi sen salaisella avaimellaan.

Esimerkiksi Suomessa allekirjoituksen liittämiseen on olemassa useita erilaisia menetelmiä. Allekirjoittaja voi näppäillä PIN-numeronsa allekirjoittamiseen

⁵³ Griffiths, David Hugh & Harrison Joel (2005)

⁵⁴ E-handelsret (2004), s. 246

tarkoitettu laitteessa. Hän voi myös liittää allekirjoituksen viestiin sähköisen henkilökortin ja kortinlukijan avulla tai hänen sähköpostiosoitteeseensa on myönnetty sertifikaatti eli varmenne⁵⁵.

Allekirjoituksen vastaanottaja on luonnollisesti se osapuoli, jolle viesti on osoitettu ja jolla on tarve varmistua viestin lähettäjän henkilöllisyydestä. Henkilöllisyyden varmistaminen onnistuu siten, että vastaanottaja hankkii saman julkisen avaimen kuin on viestin lähettäjälläkin. Esimerkiksi Suomessa väestörekisterikeskuksella on rekisteri, josta kuka tahansa voi ladata itselleen julkisen avaimen. Viimeisenä lenkkinä on ns. kolmas osapuoli eli sertifikaatin myöntäjä. Sertifikaatin myöntäjä myöntää allekirjoittavalle osapuolelle salaisen avaimen, jolla henkilö pystyy todistamaan henkilöllisyytensä. Sertifikaatin myöntäjä on toimintansa puolesta vastuussa väärin perustein myönnettyistä henkilöllisyyksistä ja sen seurauksista⁵⁶. Jokapäiväisen sopimuskäytännön ja kaupankäynnin kannalta mielestäni soveltuvin menetelmä on sertifikaatin käyttäminen sähköpostissa, koska tämä menetelmä ei vaadi kortinlukijoita ym. välineitä, joita harvalla on kotonaan.

Käytännössä salainen avain on, nimensä mukaisesti, salainen. Se on ainoastaan haltijan hallussa tai tiedossa. Koska avain on henkilökohtainen ja henkilön omassa hallintapiirissä, on se myös riittävän yksilöllinen henkilöllisyyden varmistamiseen. Vastaavasti julkinen avain on kaikkien saatavilla. Sähköinen allekirjoitus toteutetaan siten, että allekirjoittamiseen käytetty ohjelma laskee hajautusalgoritmilla lähetettävästä viestistä tiivisteen sekä salaa tämän tiivisteen allekirjoittajan salaisen avaimen avulla. Tätä salattua tiivistettä kutsutaan myös nimellä sinetti ja se toimii henkilöllisyyden varmentajana. Lopuksi tiiviste lähetetään viestin mukana. Vastaanottaja purkaa tiivisteen salauksen lähettäjän julkisen avaimen avulla. Viestistä lasketaan samalla hajautusalgoritmilla toinen tiiviste ja sitä verrataan alkuperäiseen tiivisteeseen. Mikäli tiivisteet ovat identtiset, voi vastaanottaja varmistua siitä, että viestiä ei ole muutettu lähettämisen aikana. Oleellista on, että viesti ja allekirjoitus liittyvät loogisesti yhteen. Lähettäjän salaisella avaimella allekirjoitettu tiiviste voidaan avata ainoastaan saajan julkisella avaimella. Koska lähettäjän avain on salainen ts. henkilökohtainen, pystyy viestin saaja tätä kautta tunnistamaan allekirjoittajan henkilöllisyyden⁵⁷.

⁵⁵ KELA (2004). Tietoa henkilökortista

⁵⁶ Väestörekisterikeskus (2004), ohje 1.6.2004 henkilökortin käyttö ja vastuut

⁵⁷ Linden, Mikael (2002)

4.2 Sähköinen todentaminen Suomessa

Suomessa henkilöllisyyden sähköinen todentaminen on järjestetty esimerkiksi siten, että kansalainen voi anoa poliisilta sähköistä henkilökorttia, jonka vastaavasti myöntää väestörekisterikeskus. Anomukseen voi liittää mukaan haluamansa sähköpostiosoitteen, johon ns. kansalaisvarmenne liitetään. Hakemisen yhteydessä hakijan tiedot lisätään väestörekisterikeskuksen varmennelistaan, joka vastaavasti on julkinen⁵⁸. Listasta voi kuka tahansa ladata varmenteen, jolloin nämä kaksi osapuolta on saatu yhdistettyä. Tämän jälkeen osapuolet voivat myös luoda sähköisiä allekirjoituksia siten, että he tunnistavat toisensa. Allekirjoituksella pystyy vastaavasti tekemään päteviä oikeustoimia, joka on sähköisen allekirjoituksen varsinainen tarkoitus⁵⁹. Suomen järjestelmä toimii hyvänä esimerkkinä, koska se on kohtuullisen luotettava, selkeä ja verraten edullinen. Varmenteen haluava henkilö joutuu henkilökohtaisesti menemään poliisilaitokselle todistamaan henkilöllisyytensä.

4.3 Sähköisen allekirjoituksen nykytila

Oikeastaan verkkopankkitoiminta on ainoa osa-alue, jossa sähköistä todentamista käytetään jokapäiväisesti ja jossa tehdään sähköisesti merkityksellisiä oikeustoimia. Sielläkään ei varsinaisesti käytetä sertifioitua allekirjoitusta, vaan joka pankilla on oma, hieman vaihteleva, erilaisiin salasanoihin ja tunnuksiin perustuva, niin sanottu suljettu järjestelmä. Suljettu järjestelmä on teknisesti verraten turvallinen, mutta sillä sidotaan kuluttaja tiukasti yhden pankin järjestelmän piiriin. Tämä on tietysti pankille edullista, mutta ei palvele EU:n pyrkimyksiä yhtenäisestä markkina-alueesta.

Tilannetta ei helpota myöskään se, että ympäri Eurooppa on erilaisia käsityksiä allekirjoituksesta ja sen sitovuudesta (vrt. Englanti ja Ranska)⁶⁰. Tämä vaikutus on havaittavissa asiaa käsittelevässä direktiivissä. Direktiivissä sähköisistä allekirjoituksista, direktiivin 20. kohdassa kerrotaan seuraavasti⁶¹:

⁵⁸ Väestörekisterikeskus (2004). Varmennekuvaus väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmenne v. 1.4.

⁵⁹ Direktiivi 1999/93/EY

⁶⁰ Dumortier, Jos (2004), s.69

⁶¹ Direktiivi 1999/93/EY

” Sähköisten allekirjoitusten oikeusvaikutuksiin liittyvillä yhdenmukaistetuilla perusteilla säilytetään yhtenäiset oikeudelliset puitteet koko yhteisössä. Kansallisessa lainsäädännössä on toisistaan poikkeavia vaatimuksia käsin kirjoitettujen allekirjoitusten oikeudelliselle pätevyydelle.

Varmenteita voidaan käyttää sähköisen allekirjoituksen suorittavan henkilön henkilöllisyyden varmentamiseen. Hyväksytyihin varmenteihin perustuvilla kehittyneillä sähköisillä allekirjoituksilla pyritään saavuttamaan korkeampi turvallisuustaso. Hyväksytyyn varmenteeseen perustuvia turvallisella allekirjoituksen luomismenetelmällä luotuja kehittyneitä sähköisiä allekirjoituksia voidaan pitää käsin kirjoitettujen allekirjoitusten kanssa oikeudellisesti samanarvoisina ainoastaan, jos käsin kirjoitetuille allekirjoituksille asetetut vaatimukset täyttyvät ”.

Toisin sanoen, hyväksytty allekirjoitus teknisesti vaatii hyväksytyn varmenteen, turvallisen allekirjoituksen luomisvälineen sekä sen että allekirjoitus on niin sanottu kehittynyt allekirjoitus. Mainitaan tässä yhteydessä, että kehittynyt allekirjoitus on direktiivissä määritelty kahdella tavalla. Yhtäältä se tarkoittaa edellä mainittuja teknisiä näkökulmia, mutta kehittynyt allekirjoitus on myös sellainen, joka⁶²:

- ” a) se liittyy yksiselitteisesti sen allekirjoittajaan;
- b) sillä voidaan yksilöidä allekirjoittaja;
- c) se on luotu keinoilla, jotka allekirjoittaja voi pitää yksinomisessa valvonnassaan; ja
- d) se on liitetty sen kohteena olevaan tietoon siten, että tiedon mahdollinen myöhempi muuttaminen voidaan havaita”.

Edellä mainituista määritelmistä huolimatta kyseisen direktiivin 5. artiklan 2. kohdassa sanotaan:

”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että sähköiseltä allekirjoitukselta ei evätä oikeudellista vaikutusta ja hyväksyttävyyttä todisteena oikeudellisissa menettelyissä yksinomaan sen vuoksi, että

- allekirjoitus on sähköisessä muodossa, tai
- se ei perustu hyväksytyyn varmenteeseen, tai
- se ei perustu akkreditoitujen varmennepalvelujen tarjoajan myöntämään hyväksytyyn varmenteeseen, taikka

⁶² Direktiivi 1999/93/EY. 2. art.

- sitä ei ole luotu turvallisella allekirjoituksen luomismenetelmällä”.

5. artiklan 2. kohta rajaa pois aiemmin esitettyjä teknisiä vaatimuksia. Se on ilmeisesti olemassa mm, koska Englannissa hyväksytään mekaanisesti luotu allekirjoitus (esim. sähköpostiin loppuun kirjoitettu allekirjoitus) ja koska direktiivin tarkoituksena on edistää sähköisen allekirjoituksen käyttöä⁶³. Luotettavuus ja turvallisuus seikkojen vuoksi voisi ajatella, että kehittynyt allekirjoitus tulee vahvistamaan oikeudellista asemaansa oikeuskäytännössä verrattuna tavalliseen sähköiseen allekirjoitukseen. Vaikka teknisiltä vaatimuksilta viedään pohjaa pois, voi mekaaninen allekirjoitus täyttää ainakin direktiivin periaatteelliset vaatimukset hyväksytylle allekirjoitukselle. Tämän todistaminen on luonnollisesti vaikeampaa.

4.4 EU:n oikeudelliset puitteet sähköiselle allekirjoitukselle

Mikäli ajatellaan kokonaisvaltaisesti sähköisen allekirjoituksen oikeudellista asemaa EU-oikeuden näkökulmasta, on syytä käydä lävitse kehittyneen allekirjoituksen eri osaluokkien määritelmät ja merkitykset. Direktiivissä mainittu hyväksytty varmenne on määritelty kahdella eri liitteellä. Ensimmäinen liite listaa varmenteen teknisiä vaatimuksia ja toinen liite listaa varmenteen myöntäjän vaatimuksia. Yhteenvetona varmenteen teknisistä vaatimuksista voin todeta, että kokonaisuus muistuttaa tietosisällöltään esimerkiksi tavallista ajokorttia. Varmenteessa on mm. myöntäjä, voimassaoloaika, käyttötarkoitus ja -rajoitus. Toisessa liitteessä listataan varmenteen myöntäjän ominaisuudet. Ominaisuuksista todetaan lyhyesti, että ne luovat nopean, joustavan ja turvallisen palveluntarjoajan⁶⁴. Hyväksytty varmenne on merkitykseltään eräänlainen henkilötodistus, josta käy ilmi todistuksen myöntäneen ”viranomaisen” tiedot.

Direktiivissä mainittu turvallisen allekirjoituksen luomismenetelmä on myös määritelty liitteellä. Tässä listassa on vastaavasti listattu menetelmän vaadittuja ominaisuuksia. Listassa ei oikeastaan kyetä määrittelemään itse menetelmää, vaan lähinnä menetelmän lopputulos. Tällä ratkaisulla on ilmeisesti pyritty korostamaan direktiivin teknologianeutraalisuutta, jolloin myös tulevaisuuden kehitykselle annetaan tilaa.

⁶³ Dumortier, Jos (2004), s. 71

⁶⁴ Direktiivi 1999/93/EY, Liite II

Hyväksytyyn lopputulokseen päästään, kun allekirjoitukseen käytetyt tiedot ovat: kertakäyttöisiä, ei johdettavissa, ei väärennettävissä ja suojattuja⁶⁵. Merkitykseltään määritelmä tukee allekirjoituksen oikeusperiaatetta sen yksilöllisyydestä ja yksilöllisestä hallinnasta. Esitetty määritelmä vaikuttaa yleisesti tarkasteltuna varsin pätevältä. Mutta kuten yleisesti tiedetään, kryptisen informaation purkaminen onnistuu ajan ja laskentatehon kanssa. Tämä myötä myös ei-johdettavuus ja ei-väärennettävyys kyseenalaistuvat. Hyväksytyn allekirjoituksen idean pelastaa tiedon kertakäyttöisyys. Tämä tietysti sillä oletuksella kertakäyttöisyyteen käytetty algoritmi kykenee varioimaan lopputulosta riittävän tehokkaasti.

Koska direktiivissä on määritelty pelkkä menetelmä, on syytä asettaa enemmän painoarvoa turvallisen allekirjoituksen luomisvälineelle. Tämä soveltuu myös vallitsevaan todellisuuteenkin paremmin. Nimittäin aihetta käsittelevissä teksteissä puhutaan harvemmin menetelmästä, mutta sitäkin useammin välineestä. Mikael Linden on lisensoinut tutkimuksessaan määritellyt turvallisen allekirjoitusluomisvälineen siten, että se on yhdistelmä ohjelmistosta sekä laitteesta (kuten toimikortti), joilla yhdessä allekirjoituksen luomistietojen kanssa luodaan sähköinen allekirjoitus⁶⁶. Tämän yhdistelmän on luonnollisesti täytettävä direktiivin määrittelemän menetelmän lopputulos. Käytännössä luotettavan allekirjoituksen luomisvälineen on täytettävä Euroopan komission julkaisema standardin (CWA 14169) vaatimukset. Vasta tämän jälkeen allekirjoitus täyttää kyseisen direktiivin tarkoituksen, eli saa saman oikeusvaikutuksen kuin käsintehty allekirjoitus⁶⁷.

Direktiivin toisessa liitteessä on määritelty varmennepalveluja tarjoavan vaatimukset, jonka sisällön eri jäsenvaltiot ovat implementoineet eri tavalla⁶⁸. Vaihtelusta seuraa luonnollisesti se, että rajojen ylittäviä varmennepalvelujen tarjoajia on vähän, jos ollenkaan. Syy tähän on yksinkertaisesti se, että yhdessä jäsenmaassa kelvollinen varmenne ei välttämättä kelpaa toisessa jäsenmaassa. Vastaavasti ilman hyväksytyä varmennetta ei ole hyväksytyä allekirjoitusta. Tämän lisäksi mm. Saksa ja Italia vaativat varmennepalvelujen tarjoajalta samaa turvallisuustasoa kuin kotimaisilta toimijoiltakin⁶⁹. Toisin sanoen rajan ylittävän varmennepalvelujen tarjoaminen vaatii kunkin maan säädöksiensä huomioon ottamisen ja lisäksi vielä käytettyjen menetelmien hyväksyttämistä kohdemaan viranomaisella. Mikäli asiakas tai pankki haluaa tehdä

⁶⁵ Direktiivi 1999/93/EY, Liite III

⁶⁶ Linden, Mikael (2002)

⁶⁷ Liikenne- ja viestintäministeriö (2004), turvalliset allekirjoituksen luomisvälineet

⁶⁸ Dumortier, Jos (2004), s.78.

⁶⁹ Dumortier, Jos (2004), s. 80.

rajoja ylittäviä oikeustoimia, pitää hänellä olla myös varmenne. Tämän varmenteen pitää olla laajasti hyväksytty tai sen pitää olla hyväksytty vähintään aiotussa kohdemaassa. Tämä ei tällä hetkellä onnistu muuten kuin matkustamalla kyseiseen kohdemaahan ja todistaa henkilöllisyytensä siellä. Pankin kannalta asia ei ole hankala johtuen pankkien suuremmista resursseista. Sen uskoisi pystyvän hankkimaan eri maiden julkisia avaimia tarvittava määrä. Käytännössä julkisia avaimia ei tarvitse hankkia kuin niistä maista, joissa sähköisiä pankkipalveluita aiotaan tarjota.

4.5 Sähköisen allekirjoituksen oikeudellinen asema

Sähköinen allekirjoitus on oikeudellisesti yhtä pätevä kuin omakätinen allekirjoitus. Sen ongelma on lähinnä siinä, että sähköisen allekirjoituksen käyttäjiä on vielä toistaiseksi vähän. Ongelman syyksi on nähty sähköiseen allekirjoitukseen liittyvän tekniikan hinta. Tämän vuoksi muuten tehokkaasta tekniikasta ei saada tarpeeksi vastinetta. Toisaalta Euroopan jäsenmaissa on vielä toistaiseksi asetettu sopimuksen pätevyydelle muotovaatimuksia. Sähköinen allekirjoitus ei kykene näitä muotovaatimuksia täyttämään. Esimerkkinä kerrotaan vaikka siirrettävä velkakirja, jonka muotovaatimuksia ei kyetä sähköisellä allekirjoituksella täyttämään. Toisaalta kiinteistökauppa on tulossa hyvää vauhtia sähköiseksi, joten kehitystä tapahtuu. Näiltä osin voidaan yleisesti todeta, että sähköisen allekirjoituksen oikeudellinen asema ei ole yhtä pitkälle yltävä kuin sähköisen sopimuksen. Kehittymisen varaa siis on vielä runsaasti.

Sähköisen allekirjoituksen oikeudellista asemaa heikentää vielä toistaiseksi jäsenmaiden protektionismi. Käsiteltävä allekirjoitustyyppi perustuu julkiseen varmenteeseen, joka ei välttämättä kelpaa jäsenmaasta toiseen⁷⁰. Koko sähköisen allekirjoituksen merkitys on oikeastaan siinä, että sen avulla voi tehdä kansainvälisiä oikeustoimia. Omassa kotimaassaan sähköistä allekirjoitusta ei suuremmin tarvitse, koska keinoja pitävään tahdon ilmaisuun on muitakin. Tällä hetkellä sähköistä allekirjoituksesta on hyötyä pääasiassa julkishallinnossa sekä pankkiasioissa. Näillä instansseilla on kuitenkin laajat verkostot toimipisteitä, joten tarve käsittelyn kaltaiselle sähköiselle allekirjoitukselle on vähäinen. Tämä heikentää allekirjoituksen käytännön merkitystä.

⁷⁰ KOM (2006) 120 Lopullinen

Voidaan kuitenkin nähdä, että sähköinen allekirjoitus tulee saavuttamaan vakaan aseman osana jokapäiväistä elämää. Palveluita kehitetään ja mukaan tulee uusia toimijoita. Esimerkiksi kiinteistökaupan muuttuminen sähköiseen muotoon luo lisää tarvetta sähköisen allekirjoituksen käytölle. Tämän uskoisi toimivan esimerkkinä myös pankkisektorille, jolle puhdas sähköinen allekirjoitus soveltuisi loistavasti.

5. SÄHKÖISTEN PALVELUKANAVAVIEN RAKENTAMINEN

Kun pankkipalveluiden tarjoamista koskevat muodollisuudet on suoritettu, pankki voi ryhtyä rakentamaan palvelukanavaa aiottuun kohdemaahan. Periaatteessa tehtävä on helppo. Pankki voi suunnitella joko uuden portaalin tai käyttää käytössä olevaa ja muuttaa se kohdemaahan sopivaksi. Toisaalta palvelukanavan rakentamisessa pitää ottaa huomioon muutamia asioita. Seuraavassa luvussa tarkastellaan sähköisen palvelukanavan erilaisia oikeudellisia kysymyksiä. Lähinnä tarkastelun kohteena on internet-sivusto ja näkökulma noudattaa perinteistä internet-oikeutta. Luvussa selvitetään, miten alan sääntely vaikuttaa sähköisten pankkipalvelujen tarjoamiseen ja mitä erityisheittoja pankin pitää ottaa huomioon tarjotessaan palvelujaan toiseen EU-maahan. Tarkastelun kohteena ovat sivustoon liittyvät lähioikeudet, tietoturva ja siihen liittyvä tietosuojat. Pohdittavaksi tulee myös lainvalintakysymys sekä vastuukysymykset.

5.1 Palvelukanavaan liittyvät tekijänoikeudet

Immateriaalioikeuksien merkitys sähköisissä palvelukanavissa tulee esille lähinnä pohdittaessa tekijänoikeudellisia kysymyksiä. Kenellä on oikeus muuttaa sivujen sisältöä, kuka vastaa sivujen sisällöstä ja kenellä on moraaliset oikeudet sivuihin? Kysymyksen merkityksellä voidaan nähdä olevan enemmän vaikutusta yrityksen goodwill-arvoon kuin varsinaisena rahallisena kulueränä. Toki rahallistakin merkitystä näillä kysymyksillä on, mutta yleensä pankin maine ja kuluttajien luottamus on pitkällä aikavälillä tärkeämpää kuin immateriaalioikeuksiin liittyvät korvauskysymykset.

Tekijänoikeudellisten kysymysten tarkastelu on lähtökohtaisesti varsin yksinkertaista tässä tapauksessa. Todennäköisesti useimmilla pankeilla on omasta takaa internet-sivujen luontiin kykeneviä työntekijöitä. Tältä osin pääsääntönä on, että tekijänoikeudet kuuluvat yritykselle⁷¹. Muuhun lopputulokseen päätyminen vaatisi kohtuullisen epärationaalisia oletuksia (työntekijä tehnyt sivut vapaa-aikanaan, omilla välineillä ilman määrättyä toimeksiantoa). Työn ulkoistaminen voisi tulla kysymykseen

⁷¹ Direktiivi 91/250/ETY, 2. art. 2. alakohta

esimerkiksi siinä tapauksessa, että sivut halutaan saada toimintavalmiiksi nopeasti kohdemaan kielellä. Ulkoistamisen vaihtoehdossa oleellista on toimeksiannon perusteena oleva sopimus. Tähän luonnollisesti liittyy sopimisen vapaus. Pienemmillä yrityksillä ei ehkä ole riittävästi neuvotteluvoimaa tekijänoikeusasioissa, jolloin suurempi toimija voi sopimuksen solmimistilanteessa vaatia tekijänoikeuksia kokonaan itselleen.

Sivujen muuttamisen oikeus on sillä henkilöllä tai oikeussubjektilla, joka omistaa tekijän oikeudet sivustoihin. Pääsääntönä internet-sivuissa on, että tekijänoikeudet kuuluvat sivujen suunnittelijalle. Tiimityöskentelyssä asia on hieman monimutkaisempi, mutta useammat yritykset sopivat jo työntekijän palkkausvaiheessa tekijänoikeuksien siirtymisestä yrityksille. Mikäli asiasta ei ole sovittu, kuuluvat tekijänoikeudet tiimille yhteisesti⁷². Tämän lisäksi vaikutusta on sillä, kuka on tilannut internet-sivut. Esimerkiksi, jos pankilla on jo valmiina sivuille graafinen ilme ja pankki tilaa suunnittelutoimistolta pelkän toteutuksen, kuuluvat oikeudet myös pankille. Tällöinhän toteutuksen tehnyt osapuoli käyttää ennalta määriteltyä ohjelmointikieltä, eikä siis luo mitään itsenäistä. Mikäli pankki tilaa mainostoimistolta internet-sivut ns. graafisella ilmeellä ja toimisto vastaavasti tilaa toteutuksen toiselta, kuuluvat oikeudet mainostoimistolle. Luonnollisesti sivuston tilaajalla eli pankilla on oikeus käyttää kotisivuja toiminnassaan huolimatta siitä, kenelle tekijänoikeudet kuuluvat⁷³.

Pääsääntönä on, että vastuun kotisivujen sisällöstä vastaa kotisivut tilannut taho eli pankki. Vastuu kattaa sen, että sivujen sisältö ei loukkaa ketään kolmatta osapuolta eikä kenenkään kolmannen tekijänoikeuksia. Loukkauksen kolmatta kohtaan voi käsittää loukkauksena kolmannen tavaramerkkiä tai kunniaa yms. kohtaan. Yrityksellä on erityinen vastuuvollisuus kotisivuistaan, jonka se täyttää valvomalla aktiivisesti sivujensa sisältöään. Kolmannen osapuolen tekijänoikeuden loukkausta ei sen sijaan vastuuvollisuus vähennä. Tekijänoikeuksissa ei tunneta vilpittömän mielen suojaa, vaan loukkaus on loukkaus ja tekijä on korvausvelvollinen⁷⁴.

Käytännössä on vaikeaa kuvitella tilannetta, jossa pankki loukkaisi ketään kolmatta tai kolmannen tekijänoikeutta. Edellä mainittujen loukkaustapausten riski kasvaisi todennäköisesti siinä tapauksessa, että pankin kotisivuilla käytäisiin reaaliaikaista keskustelua tai pankin työntekijät saisivat omatoimisesti asettaa tiedostoja yleisön

⁷² Rahnasto, Ilkka (2002), s. 106

⁷³ Rahnasto, Ilkka (2002), s. 105

⁷⁴ Rahnasto, Ilkka (2002), s.105

saataville. Tälläistä tilannetta tuskin tulee eteen. Toisaalta eri puolilla Eurooppa on runsaasti erilaisia kulttuureja, joissa vastaavasti on erilaisia kunniakäsitteitä. Tämän perusteella loukkauksen riski ei ole täysin olematon. Jokin fraasi tai kuva voi olla Suomessa täysin hyväksytty, mutta toisessa EU-maassa se saattaa loukata jotakin toista.

5.2 Tietoturva

Toiminnan tietoturvallisuus on määritelty siten, ettei kukaan ulkopuolinen voi tunkeutua luvatta järjestelmään ja muuttaa, vahingoittaa tai kopioida tiedostoja⁷⁵. Kuten yleisesti tiedetään, tietoturvallisuus ei ole täysin aukotonta. Tästä syystä yritykset joutuvat investoimaan huomattavia summia tietoturvallisuuden ylläpitoon. Tämän lisäksi jokainen onnistunut tietomurto tai tietomurron yritys lisää yrityksen tietoturvakustannuksia, koska yritys joutuu tämän jälkeen investoimaan lisää tietoturvaan asiakkaiden luottamuksen säilyttämiseksi. Pankit eivät ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Suomessa on yksi korkeimpaan oikeuteen yltänyt oikeustapaus, jossa on yritetty murtautua pankin tietojärjestelmään⁷⁶. Myös kyseisen oikeustapaoksen kommentoinnissa todetaan, että aiheutunut vahinko muodostui kohteena olevan tahon lisääntyneistä tietoturvallisuuskustannuksista. Kommentoinnissa kustannuksista on eritelty mm. turvajärjestelyjen uusiminen, lisääntynyt valvonnan tarve sekä erilaiset selvityskustannukset⁷⁷.

Tavallisesti yritykset voivat hakea oikeussuojaa tietomurtoja vastaan kunkin maan omasta rikoslaista mikäli siellä sellainen on. EU ei ole vielä toistaiseksi antanut asiasta jäsenmaita pakottavia määräyksiä. Sen sijaan yritykset, jotka keräävät luonnollisista henkilöistä henkilötietoja (pankkien asiakasrekisterit), joutuvat järjestämään tietoturvansa riittävälle tasolle⁷⁸. Tietoturvan riittävä taso on hieman häilyvä käsite, koska asiaa käsittelevässä direktiivissä ei erikseen mainita mikä on riittävä tietosuojan taso. Suurin osa henkilötietoja keräävistä tahoista muistaa tämän asian mainita, mutta kukaan ei sitä ole yksityiskohtaisesti määritellyt. Oikeuslähteenä teknisen turvallisuustason määrittelyyn auttaa Euroopan parlamentin ja neuvoston antama asetus

⁷⁵ Rahnasto, Ilkka (2002), s. 107

⁷⁶ KKO:2003:36

⁷⁷ KKO:n ratkaisut kommentein I 2003 (2003)

⁷⁸ Rahnasto, Ilkka (2002), s.108

vuodelta 2001⁷⁹. Asetuksen 22. artiklan ensimmäisessä ja toisessa kohdassa asia mainitaan seuraavasti:

1. Ottaen huomioon tekniikan taso ja toimenpiteiden toteuttamiseen liittyvät kustannukset, rekisterinpitäjän on toteutettava asianmukaiset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet sellaisen turvallisuustason varmistamiseksi, joka on asianmukainen suhteessa käsitteilyn aiheuttamiin vaaroihin ja suojattavien henkilötietojen luonteeseen.

Tällaiset toimenpiteet on toteutettava erityisesti luvattoman luovuttamisen tai pääsyn, tahattoman tai laittoman tuhoamisen tai vahingossa tapahtuvan häviämisen taikka muuttamisen tai minkä tahansa muun laittoman käsittelytavan estämiseksi.

2. Kun henkilötietoja käsitellään automaattisesti, on toteutettava vaarojen kannalta tarpeelliset toimenpiteet,

joiden tavoitteena on erityisesti:

- a) estää asiattomien henkilöiden pääsy henkilötietoja käsitteleviin tietojärjestelmiin;
- b) estää tallennusvälineen luvaton lukeminen, jäljentäminen, muuttaminen tai siirtäminen;
- c) estää tietojen luvaton tallentaminen sekä tallennettujen henkilötietojen luvaton luovuttaminen, muuttaminen tai poistaminen; 12.1.2001 FI Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L 8/13
- d) estää asiattomien henkilöiden tiedonsiirtokeinojen avulla suorittama tietojenkäsittelyjärjestelmien käyttö;
- e) varmistaa, että tietojenkäsittelyjärjestelmän käyttöön oikeutetut henkilöt eivät voi päästä muihin kuin niihin henkilötietoihin, joihin heillä on kyselyoikeus;
- f) tallentaa tieto siitä, mitkä henkilötiedot on ilmoitettu, ilmoituksen ajankohta ja vastaanottaja;
- g) varmistaa, että myöhemmin on mahdollista tarkistaa mitä henkilötietoja on käsitelty, mihin aikaan ja kenen toimesta;
- h) varmistaa, että sivullisen lukuun käsiteltäviä henkilötietoja voidaan käsitellä ainoastaan sopimuksesta vastaavan toimielimen tai elimen määräämällä tavalla;
- i) varmistaa, ettei tietoja voida henkilötietoja ilmoitettaessa ja tallennuslaitteiden kuljetuksen aikana lukea, kopioida tai poistaa ilman lupaa;
- j) suunnitella toimielimen tai elimen sisäinen organisatorinen rakenne siten, että se vastaa tietosuojan erityisvaatimuksia.”

Asetuksen ensimmäisen kohdan perusteella voi päätellä, että tietoturva asetetaan tarkoituksenmukaiselle tasolle toimintaan nähden. Tästä tosin seuraa se, että tietoturvan riittävän tason määrittely tapahtuu vasta jälkikäteen, vahingon tapahduttua. Asetuksen toisen kohdan perusteella huomioitavia asioita on määritelty varsin kattavasti ja lähes jokaista tilannetta silmällä pitäen. Suomessa tietoturvalla käsitetään yleisesti niitä teknisiä ja hallinnollisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan tiedon luottamuksellisuus ja eheys sekä järjestelmien käytettävyys⁸⁰. Suomen liikenne- ja viestintäministeriön antamaa määritelmää voi pitää yksinkertaisempänä ja selvempänä sääntönä täyttämään asetuksen mukainen vaatimus tietosuojasta.

⁷⁹ (EY) N:o 45/2001

⁸⁰ Liikenne- ja viestintäministeriö (2006). Viestintätietoa.

5.3 Tietosuoja

Vaikka tietoturva on kohtuullisen konkreettinen asia, se on kuitenkin ainoastaan eräänlainen alakäsite. Tietoturvaa oleellisempi seikka on tietosuoja. Tietoturvalla ainoastaan varmistetaan, että tietosuoja toteutuu. Tietosuojan merkityksellisyys selittyy pitkälti sen perusteella, että se nähdään eräänlaisena ihmisen perusoikeuden johdannaisena⁸¹. Koska pankit keräävät asiakkaistaan kohtuullisen laaja-alaisesti henkilötietoja, ne joutuvat myös noudattamaan tietosuojaa. EU:ssa asia on järjestetty siten, että jokainen henkilötietoja käsittelevä taho joutuu noudattamaan jonkun jäsenvaltion lainsäädäntöä tietosuojasta. Lainvalinta tietosuoja-asioissa määräytyy sen mukaan, missä jäsenmaassa henkilötietojen käsittely tapahtuu⁸². Lainvalintakysymyksen lisäksi oleellista verkkopankkitoiminnassa on, että mitä periaatteita pankki joutuu noudattamaan rekisterinpitäjänä.

Ensimmäisenä periaatteena on, että tietojen keruun pitää olla tarkoitukseen sopivaa. Verkkopankkitoimintaa harjoittavan pankin pitää ottaa tämä seikka huomioon niin sähköisessä pankkipalvelussa kuin perinteisissä palveluissa. Pankin kannalta on tietysti hyvin oleellista tietää asiakkaastaan mahdollisimman paljon, jotta asiakkaalle voitaisiin tarjota oikeita tuotteita oikeaan aikaan ja näin maksimoida asiakkaasta saatava voitto.

Toinen verkkopankkitoimintaan liittyvä tietosuojaperiaate on laatuperiaate. Direktiivin 6 artiklassa määrätään, että:

” 1. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, että

a) henkilötietoja käsitellään asianmukaisesti ja laillisesti,

b) henkilötiedot kerätään tiettyä nimenomaista ja laillista tarkoitusta varten, eikä niitä myöhemmin saa käsitellä näiden tarkoitusten kanssa yhteensopimattomalla tavalla. Myöhempää käsittelyä historian tutkimusta taikka tilastollisia tai tieteellisiä tarkoituksia varten ei pidetä yhteensopimattomana, sillä edellytyksellä, että jäsenvaltiot toteuttavat tarpeelliset suojatoimet,

c) henkilötiedot ovat asianmukaisia, olennaisia eivätkä liian laajoja siihen tarkoitukseen, mihin ne on kerätty ja missä niitä myöhemmin käsitellään,

⁸¹ Direktiivi 1995/46/EY, kohta 10

⁸² Direktiivi 1995/46/EY, kohta 18

d) henkilötiedot ovat täsmällisiä ja tarvittaessa päivitettyjä; on tehtävä kaikki mahdollinen sen varmistamiseksi, että niihin tarkoituksiin nähden virheelliset tai puutteelliset tiedot, joita varten tiedot kerättiin tai joissa niitä myöhemmin käsitellään, poistetaan tai oikaistaan,

e) henkilötiedot säilytetään muodossa, josta rekisteröity on tunnistettavissa ainoastaan sen ajan, kuin on tarpeen niiden tarkoitusten toteuttamista varten, joita varten tiedot kerättiin tai joissa niitä myöhemmin käsitellään. Jäsenvaltiot toteuttavat niiden henkilötietojen tarpeelliset suojaustoimet, joita säilytetään edellä tarkoitettua aikaa kauemmin historian tutkimusta taikka tilastollisia tai tieteellisiä tarkoituksia varten.

Yleisesti ottaen voi sanoa, että direktiivillä turvataan varsin laajasti yksityisyys ihmisen perusoikeutena. Lisäksi direktiivi turvaa yksityisyyden kahteen suuntaan. Toisaalta turvataan rekisteriin kuuluvan, tässä tapauksessa pankin asiakkaan, yksityisyyttä. Tämän lisäksi laatuvaatimuksilla turvataan myös rekisteriin kuulumattomien henkilöiden yksityisyyttä. Harva kuluttaja on innoissaan, jos esim. pankin suoramainonta päättyy väärälle kuluttajalle.

Kolmas periaate henkilötietojen käsittelyssä on ihmisoikeuksien kannalta tärkeä, mutta käytännössä hieman turha. Periaatteena on, että:

” Jäsenvaltioiden on kiellettävä sellaisten henkilötietojen käsittely, jotka koskevat rotua tai etnistä alkuperää, poliittisia mielipiteitä, uskonnollista tai filosofista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista, sekä terveyteen ja seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyvien tietojen käsittely... Käsittelystä on mahdollista tehdä poikkeuksia, jos käsittelyvaltion lainsäädäntö sen sallii ja rekisteröity on antanut siihen nimenomaisen lupansa”⁸³.

Pankin on ilman muuta varmistettava, että sen toiminnassa ei tapahdu mitään syrjintää. Käytännössä pankkialalla kilpailutilanne on tällä hetkellä tiukkaa, eikä yhdelläkään liikepankilla ei ole varaa syrjiä ketään asiakasta. Toiseen suuntaan asiaa tarkastellessa periaatteen rikkominen voisi tarkoittaa sitä, että erilaisille vähemmistöille olisi räätälöity eri tuotteet. Tämä taas johtaisi tuotevalikoiman diversifioitumiseen, joka lisäisi kustannuksia, mutta ei takaisi kasvaneita voittoja. Tätäkään liikepankilla ei ole varaa tehdä. Siispä syrjimisperiaate soveltuu huonosti pankkitoimintaan, koska liikepankeilla ei ole varaa toimia periaatetta vastaan suuntaa eikä toiseen.

⁸³ Direktiivi 1995/46/EY. 8. artikla

6. PÄIVITTÄINEN ASIOINTI

Tässä luvussa käsitellään päivittäisen pankkiasioinnin oikeudellisia asioita verkkopankkitoiminnassa. Tarkastelukohteena ovat ne yleisimmät pankkipalvelut, joita pankit tällä hetkellä tarjoavat verkossa. Palveluja tarkastellaan kuluttajan näkökannalta katsottuna ja niistä käydään lävitse kuluttajan kannalta oleellisia asioita. Näitä ovat kuluttajansuojaa sekä siihen liittyvää riitojen ratkaisua koskevat asiat. Peruutusosoikeus luonnollisesti kuuluu aiheeseen, mutta se on verraten hyvin säädelty ja käsitelty jo aikaisemmin. Kyseessä on rahoituspalvelujen etämyynti ja 14 päivän peruutusosoikeus on kaikissa palveluissa, paitsi niissä, joiden hinta määräytyy vapaasti markkinoilla.

Kuluttajanäkökulma on valittu sillä perusteella, että se on merkitykseltään varsin tärkeä. Lisäksi aiheen käsittelyllä on myös oma eettinen puolensa. EU:ssa on verraten vahva kuluttajansuoja ja monissa tapauksissa se ohittaa palveluntarjoajan laatimat vakiosopimuksen. Kuluttajansuojan laiminlyönti voi aiheuttaa turhia oikeusriitoja, joissa palveluitaan tarjoaja pankki on todennäköisesti heikommassa asemassa. Kokonaisuudessaan esitys pyritään pitämään kohtuullisen suppeana, koska erilaisiin verkkopankissa tarjottaviin palveluihin on olemassa myös niitä jokaista erikseen koskevat lait. Yhteisenä nimittäjänä kuitenkin pysyy rahoituspalvelujen etämyynti. Tämä soveltuu jokaiseen uuteen oikeustoimeen, joka tehdään sähköisen palvelukanavan avulla.

6.1 Verkkopankissa tarjottavat palvelut

Yleisesti ottaen verkkopankissa voi tarjota hyvin monipuolisesti pankin toimialaan kuuluvia pankkipalveluita. Tämän lisäksi tämän päivän trendi tuntuu olevan se, että perinteiset pankit ovat pikku hiljaa katoamassa ja tilalle on tulossa ns. finanssikonglomeraatteja. Näin ollen verkkopankissa on mahdollista tarjota jopa perinteiseen pankkitoimialaan kuulumattomia palveluita, kuten esimerkiksi vakuutuspalveluita. Ainoat rajoittavat esteet vielä tällä hetkellä tuntuvat olevan muutamat lakiin perustuvat muotoseikat. Esimerkiksi Sakari Wuolijoen mukaan siirrettävät velkakirjat ovat tämän kaltaisia tuotteita, joita ei ainakaan vielä voi tarjota

verkkopankissa. Tämä johtuu hänen mukaansa velkakirjan ainutlaatuisuuden vaatimuksesta⁸⁴.

Päivittäisinä pankkipalveluina tässä tutkielmassa käsitellään niin sanotut peruspankkipalvelut. Ne soveltuvat tutkielmaan sen vuoksi, että ne ovat verraten yksinkertaisia. Yksinkertaisia palveluita on helpompi tarjota sähköisesti EU-maasta toiseen, joten tämä ratkaisu palvelee tutkielman tehtävän antoa. Peruspankkipalvelut ovat kohtuullisen uusi käsite EU:ssa ja Suomi onkin lainsäädännöllisesti harvojen joukossa. Kotimaisessa lainsäädännössä peruspankkipalveluilla käsitetään yksinkertaisesti pankkipalveluita, joiden kieltämiseen pitää olla painava peruste⁸⁵. Rahoitustarkastus on esittänyt painaviksi perusteiksi mm. sitä, että asiakasta ei ole tunnistettu riittävän hyvin tai asiakassuhteelle ei ole todellista tarvetta⁸⁶. Suomen lisäksi myös Norjan lainsäädännössä on samankaltainen säädös, jonka mukaan palvelun kieltämiseen pitää olla painava peruste⁸⁷.

Peruspankkipalveluiden aseman johtaminen EU-oikeuden tasolla on vielä tällä hetkellä vaikeaa. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että peruspankkipalveluista ei ole vielä toistaiseksi olemassa korkeampia säädöksiä. Asiaa voidaan kuitenkin lähteä tarkastelemaan kahdelta eri suunnalta. Ensiksi EU:n tavoitteena on ollut jo kauan rakentaa toimivat sisämarkkinat. Yhtenä toteutumisen edellytyksenä on nähty pankkipalveluiden tehokas tarjoaminen. Toiseksi EU:ssa on ymmärretty yleishyödyllisten palveluiden merkitys EU:n sosiaalisen ja alueellisen yhteenkuuluvuuden kannalta⁸⁸. Näiden kahden seikan perusteella voisi odottaa, että peruspankkipalvelut saisivat tulevaisuudessa vakaan oikeudellisen aseman Euroopassa.

Peruspankkipalveluita ovat tilisopimus, tiliin kuuluva tilinkäyttöväline sekä maksujen välitys⁸⁹. Tämän lisäksi käsitellään myös kulutusluottoja. Kulutusluotto ei varsinaisesti ole peruspankkipalvelu, mutta luotoilla alkaa tänä päivänä olla varsin oleellinen asema kuluttajan pankkipalveluissa, joten sen käsittely on paikallaan. Tutkielman loogisuuden kannalta on ongelmallista, että talletussopimus käsitellään tässä yhteydessä ikään kuin uudelleen, vaikka se on periaatteessa koko asiakassuhteen perusta. Tarkoituksena on esittää miten peruspankkipalveluidean täyttäminen voisi käytännössä toteutua.

⁸⁴ Sakari Wuolijoki (2005), s. 255-258

⁸⁵ Laki luottolaitostoiminnasta (1993/1607), 50a §, 1.mom.

⁸⁶ Rahoitustarkastus (2007)

⁸⁷ Lov om finansavtaler og finansoppdrag (1999/46), 14 §. Avvisning av kunder

⁸⁸ Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (2006)

⁸⁹ Rahoitustarkastus (2007).Rahoitustarkastus tiedottaa 5/2005

6.1.1 Talletussopimus

Verkkopankin välityksellä tapahtuvan päivittäisen asioinnin perusta on ns. talletussopimus. Talletussopimus voidaan käsittää eräänlaiseksi puitesopimukseksi, joka muodostuu tilisopimuksesta, tiliehdoista ja palveluhinnastosta⁹⁰. Tutkielman aiheen mukaisesti, verkkopankissa avattavat uudet tilit rekisteröidään Suomeen, jolloin niihin sovelletaan myös Suomen lakia. Ainoastaan asiakkaan kotimaan kuluttajansuojan pakottavat säännökset tulevat sovellettavaksi. Vastaavasti suomalainen pankki joutuu luonnollisesti noudattamaan toiminnassaan Suomen lakia.

Rahoitustarkastuksen on hyväksyttävä pankin laatiman talletussopimuksen yleiset ehdot⁹¹. Tämän lisäksi rahoitustarkastus vastaa asiaa koskevasta valvonnasta. Valvonta toteutetaan antamalla määräyksiä valvottavia koskevien säännösten noudattamisesta, joten sovellettavaksi säännöksiksi tulevat myös rahoitustarkastuksen määräyskokoelma⁹². Tältä osin sovellettava laki ja sovellettavat määräykset ovat selvät. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaan talletussopimuksen oikeudellista muotoa ja tämän sopimustyyppin soveltumista tarjottavaksi sähköistä palvelukanavaa pitkin.

Talletus on oikeudelliselta muodoltaan asiakkaan saatava pankilta, jonka perustana on asiakkaan ja pankin välinen vapaamuotoinen talletussopimus⁹³. Vaikka laki ei aseta talletussopimuksen osalta muotoa, rahoitustarkastuksen standardissa 2.3, sen viidennessä luvussa, on maininta sopimuksen kirjallisesta muodosta⁹⁴. Lisäksi standardin kuudennessa luvussa asetetaan eräitä vähimmäisvaatimuksia talletussopimuksen sisällölle. Talletussopimuksessa pitää vähintään mainita seuraavat ehdot: osapuolten yksilöintitiedot, maksut ja palkkiot, sopimuksen irtisanominen tai purkaminen, sopimuksen siirtäminen, sopimuksen perusteella toimitettavat ilmoitukset ja asiakasraportointi, reklamointi, ylivoimainen este, vastuun rajoitukset, asiakasta koskevien tietojen luovuttaminen⁹⁵. Standardin seitsemännessä luvussa määrätään lisäksi, että talletussopimuksessa pitää olla ehdot talletussuojasta, tilin luonteesta, korosta, tilin sulkemisesta, tilin ylityksestä ja katteen puuttumisesta⁹⁶. Seitsemännessä

⁹⁰ Rahoitustarkastuksen ohje nro. 102,5. luku

⁹¹ Laki luottolaitostoiminnasta 1993/1607, 1. luku § 2c

⁹² Mika Hemmo (2001), s. 25

⁹³ Mika Hemmo (2006)

⁹⁴ Rahoitustarkastuksen standardi 2.3, 5. luku

⁹⁵ Rahoitustarkastuksen standardi 2.3, 6. luku

⁹⁶ Rahoitustarkastuksen standardi 2.3, 7. luku

luvussa määrätään myös kuudennen luvun kaikkien ehtojen mainitsemisesta, jotka muissa sopimustyypeissä ovat pankin harkinnan varassa.

Periaatteessa talletussopimus soveltuu hyvin tarjottavaksi sähköistä palvelukanavaa pitkin. Sopimuksen tekeminen on yksinkertaista, nopeaa ja verrattain vähämerkityksellinen oikeustoimi. Lisäksi Euroopan talousalueella, laillisesti oleskelevalla kansalaisella on Suomessa oikeus peruspankkipalveluihin⁹⁷. Samoin talletussopimukseen soveltuu säännös sähköisen sopimuksen syrjimättömyydestä. Sopimuksen reaaliaikaista solmimista hankaloittaa kuitenkin sopimuksen kirjallisuuden periaate. Sähköisen sopimuksen solmimisen yhtenä periaatteena on, että sopimus on sisällöltään muuttumaton.

Hallituksen esityksessä 194/2001 on katsottu, että muuttumattomuuden vaatimus ei täyty, jos sopimusehdot ovat saatavilla palveluntarjoajan internet-sivuilla, koska ehdot ovat palveluntarjoajan yksipuolisesti muutettavissa⁹⁸. Tämä tukee myös osaltaan talletussopimuksen kirjallista muotoa. Näkemys on aavistuksen verran kapea-alainen. Muuttumattomuuden vaatimuksen täyttäisi esimerkiksi sähköisellä allekirjoituksella varustettu viesti, joka periaatteessa on tehokas. Samaan lopputulokseen kuitenkin päästään, jos internetissä saatavilla olevat sopimusehdot tulostaa paperille. Sopimusehdot ovat muuttumattomat, saatavilla ja yläkulmassa on vielä viestin lähettäjän yksilöinti eli internet-osoite. Mikäli toisen jäsenmaan oikeusjärjestys ei katso tulostamisen olevan riittävän tehokas, voi sopimusehdot postittaa tarvittavaan osoitteeseen.

6.1.2 Maksukortit

Verkkopankki soveltuu hyvin myös erilaisten korttien markkinointiin, tilaamiseen ja hallinnointiin. Yleisimpiä verkkopankissa tarjottavia kortteja ovat käteismaksukortit ja erilaiset luottokortit. Teknisesti yhteistä korteille on, että ne molemmat ovat niin sanottuja EMV-kortteja. EMV-kortteja ovat kortit, joissa kortin pääasiallinen käyttö tapahtuu sirun avulla ja magneettinauha on ainoastaan varajärjestelmä. Erityisesti käteismaksukortit soveltuvat hyvin tarjottavaksi verkkopankissa, koska niihin ei liity asiakkaan taloudellisen tilanteen arviointia. Toisin sanoen pankilla ei näiden korttien

⁹⁷ Laki luottolaitostoiminnasta 1993/1607 50a §

⁹⁸ Hallituksen esitys laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 194/2001

suhteen ole luottotappioriskiä. Korttien käytännöllisyyttä puoltaa myös se seikka, että ne toimivat tulevaisuudessa ympäri Eurooppaa ja sopivat tämän puolesta tarjottavaksi kansallisten rajojen ylitse.

Käteismaksukortti nimitystä käytetään tässä tutkielmassa kortista, jossa katteen tarkistus ja katevaraus tehdään reaaliajassa ostosten yhteydessä⁹⁹. Näin ollen perinteinen pankkikortti ei kuulu tämän tutkielman piiriin ja kansalliset pankkikortit lakkaavatkin toimimasta viimeistään vuonna 2010, jolloin SEPA:n siirtymävaihe päättyy¹⁰⁰. Käteismaksukorttien oikeudellista asemaa ei ole Suomen oikeudessa suuremmin säädelty. Ainoastaan luottokorttien oikeudettoman käytön osalta sääntelyyn on päädytty¹⁰¹. Toisaalta yksinkertaisia käteismaksukortteja ei tarvitse suuremmin säädellä. Käteismaksukortti on kuitenkin niin sanottu tilinkäyttöväline, jolla ainoastaan käytetään varoja tililtä. Sillä ei tavallisessa käytössä pysty muodostamaan sitoumuksia pankkia kohtaan.

Tilinkäyttövälineet puolestaan kuuluvat peruspankkipalveluihin, joiden tarjoamiseen pankki on Suomessa velvoitettu lain puitteissa¹⁰². Kyseisessä lain kohdassa ei ole säädetty muuta kuin, että pankki saa ainoastaan painavilla perusteilla kieltäytyä peruspankkipalveluiden tarjoamisesta tietyille henkilöasiakkaalle. Toisin sanoen, jos pankki hyväksyy luonnollisen henkilön asiakkaakseen, pitää sen myös tarjota hänelle peruspankkipalvelut. Ainoina rajoitteina Suomessa on asiakkaan tunnistaminen sekä asiakassuhteen tarpeen puuttuminen¹⁰³. Sähköisessä pankkitoiminnassa tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaan tunnistaminen on tehty riittävän luotettavasti. Peruspankkipalveluista ei löydy EU-tasolla sääntelyä. Eräänä perustavanlaatuisena linjavekona voidaan kuitenkin pitää julkisasiamiehen ratkaisuehdotusta (25.3.2004)¹⁰⁴. Ratkaisuehdotuksella pyritään mm. pitämään peruspankkipalvelut maksuttomina. Ratkaisuehdotuksen merkitys ei ole kovinkaan suuri, mutta sillä ainakin tunnustetaan peruspankkipalveluiden käsitteen olemassaolo. Peruspankkipankkipalveluiden maksuttomuuden osalta voidaan todeta, että se on vielä tällä hetkellä lähinnä haave. Itse asiassa eurooppalaiset maksavat vuodessa peruspankkipalveluistaan noin 34 € – 252 € vuodessa¹⁰⁵.

⁹⁹ Rahoitustarkastus (2007). Maksukortti.

¹⁰⁰ Euroopan keskuspankki (2006), Yhtenäinen euromaksualue (SEPA): yhteiset pienten maksujen alue

¹⁰¹ Hemmo, Mika (2001), s.357

¹⁰² Laki luottolaitostoiminnasta (1993/1607), 5. luku § 50 a

¹⁰³ Rahoitustarkastus (2007). Peruspankkipalvelut

¹⁰⁴ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus Tizzano 25. päivänä maaliskuuta 2004

¹⁰⁵ EUobserver (27.3.2007)

Käteismaksukortin oikeudellinen asema jakaantuu useisiin eri oikeuden aloihin. Siinä on havaittavissa esineoikeudellinen ulottuvuus, jolla on lähinnä kuriositeettista merkitystä. Suurempaa merkitystä saa luonnollisesti käteismaksukortin varallisuusoikeudellinen ulottuvuus. Varallisuusoikeudellinen ulottuvuus jakaantuu sopimusoikeudelliseen osaan. Perusteeltaan käteismaksukortti on sopimusperusteinen oikeustoimi. Käteismaksukorttiin saattaa liittyä, maksuvälineen ominaisuudessa, myös maksuvälinepetos, jolloin sillä on rikosoikeuteen yltävä ulottuvuus. Käteismaksukortin merkittävin osa kuitenkin on sen varallisoikeudellinen merkitys, eli pääasiallinen käyttö. Tällöin tosin pitää huomioida käteismaksukortin luonne. Sillä ei voi ylittää käytettävissä olevaa tilinsaldoa, joten suhteutettuna esimerkiksi luottokortteihin tämäkin merkitys on vähäinen.

Vaikka käteismaksukortin oikeudellisia ulottuvuuksia on verraten helppo hahmottaa, sen oikeudellisen aseman määrittäminen on hankalampaa. Varsinkaan käteismaksukorteista ei ole olemassa suoraa lakiin perustuvaa sääntelyä Suomessa. Tilanne on pitkälti sama myös EU-oikeuden suhteen. Ainoa suoraan maksukorttia koskeva sääntely Suomessa koskee maksukortin oikeudetonta käyttöä. Kuluttajansuojalain 7. luvun § 19 on tarkoitettu koskemaan enemmänkin luottokortteja. Tosin ensimmäisessä momentissa pykälän soveltuvuus on laajennettu koskemaan myös "muun tililuoton käyttöön oikeuttavan tunnisteen oikeudettomasta käytöstä"¹⁰⁶. Laajennus ei tiukasti tulkittuna ylety koskemaan käteismaksukortteja. Pykälää koskevassa hallituksen esityksessä todetaan seuraavasti: "Ratkaisevaa säännöksen soveltamiselle olisi se, onko tililuoton käyttöön oikeuttavalla välineellä sama funktio kuin luottokortilla: välineen käyttö erityisenä tunnisteenä tehtäessä ostos tai hankittaessa palvelus, josta muuten normaalisti vaadittaisiin käteismaksu tai erillinen sopimusluoton myöntämisestä"¹⁰⁷. Tällöin soveltamisen kannalta oleellista on, onko välineen käyttöön kytketty tililuottoa. Samaisessa esityksessä tililuottoon on kytketty kaksi ominaisuutta: sopimus sekä mahdollinen ylin luottoraja. Tavallisesti käteismaksukorttisopimuksen solmimiseen ei liity tililuoton eli tililimiitin avaamista. On tietysti täysin mahdollista, että henkilöasiakkaalla on tililimiitti ja ko. tilin käyttöön käteismaksukortti. tämän perusteella olisi täysin mahdollista, että kyseistä lain kohtaa sovelletaan suoraan, vaikka asiaan ei liittyisikään varsinaista luottokorttia.

¹⁰⁶ Kuluttajansuojalaki (1978/38). 7. luvun 1. §, 1. mom.

¹⁰⁷ (HE 88/1985, Yksityiskohtaiset perustelut §19, s.34)

Kari Kujala vastaavasti viittaa tutkielmassaan yleisesti oikeuskirjallisuuteen, jonka mukaan ainakin kuluttajansuojalain 7. luvun § 19:n soveltaminen analogisesti pankkikortteihin olisi mahdollista¹⁰⁸. Koska pankkikortti ja käteismaksukortti ovat luonteeltaan hyvin samanlaiset, voisi olettaa myös tämän analogisuuden pätevän myös käteismaksukortteihin. Koska käteismaksukorteista ei vielä toistaiseksi ole aiheeseen soveltuvaa oikeuskäytäntöä, tämä on vain oletus. Kuitenkin molemmissa korttityypeissä, luonnollisen henkilön oikeudellinen asema on perusteeltaan sama, eli velkojan suhde pankkiin. Muuten käteismaksukorteissa periaatteessa ensisijainen normilähde on korttisopimus¹⁰⁹. Normilähteiden hierarkia kuitenkin sillä huomautuksella, että kyseessä oleva sopimustyyppi on alisteinen oikeustoimilain §:lle 36. Sopimusehtojen pitää olla myös rahoitustarkastuksen hyväksymät, eli rahoitustarkastuksen määräyskokoelma on soveltuvin osin voimassa. Tämän lisäksi kuluttajansuojaa koskevat seikat on alistettu kuluttaja-asiamiehen valvontaan. Toinen käteismaksukortteihin soveltuva kotimainen säädös on kuluttajansuojalain 7. luvun § 10, joka edellyttää kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen määrämuotoisuutta. Korttisopimus on siis tehtävä kirjallisessa muodossa ja sopimuksesta on annettava yksi kappale asiakkaalle. Tämän lyhyen katsauksen perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että käteismaksukortteja koskevia säädöksiä on olemassa. SEPA:n myötä sääntelykentän olettaisi tarkentuvan erityisesti käteismaksukortteja osalta.

Lisää selvennystä käteismaksukorttien asemaan saadaan hallituksen esityksestä. Esityksessä kerrotaan seuraavasti: "Jos kortilla kuitenkin vain siirretään kuluttajan omia varoja hänen tililtään myyjän tilille, ei kysymyksessä ole luotto-ostos, vaan kauppa on rinnastettavissa esimerkiksi shekillä maksettavaan käteiskauppaan. Tunnusmerkit täyttäviä kortteja ovat tähän mennessä Suomessa käytössä olleet pankkikortit"¹¹⁰. Tämän perusteella voi päätellä, että käteismaksukortilla tapahtuvat ostokset ovat oikeudellisessa mielessä rinnastettavissa tavalliseen käteiskauppaan. Koska asiasta ei ole EU-oikeuden tai kotimaan tasolla suorita säädöksiä eikä oikeuskäytäntöä, on vaikeaa sanoa miten tuomioistuimet käteismaksukortin aseman viime kädessä näkee.

Käteismaksukortti soveltuu loppujen lopuksi verraten hyvin tarjottavaksi verkkopankissa sen yksinkertaisen luonteen vuoksi. Toisaalta tämän luonteen vuoksi käteismaksukortti ei ole kerännyt suurempaa huomiota oikeuskäytännössä, jolloin sitä koskeva oikeuskäytäntö ja sääntely on vähäistä. Uskon kuitenkin, että SEPA muuttaa

¹⁰⁸ Kujala, Kari (2004)

¹⁰⁹ Kaisto, Janne (2001), s.765-766

¹¹⁰ HE 88/1985, Osiossa yksityiskohtaiset perustelut luku 1.1 kuluttajansuojalaki

tämän vallitsevan tilanteen. Kun kansalliset maksukortit katoavat ja tilalle tulee yksi yhteinen standardi, tulee oikeustilaan miltei pakostakin muutos. Käteismaksukorttien määrä kasvaa huomattavasti ja niitä käytetään myös enemmän Euroopan sisäisessä kaupankäynnissä. Todennäköisesti myös erilaiset väärinkäytökset ja riitatapaukset kasvavat, jolloin oikeustila ajan myötä tarkentuu. Vaikka viimeksi mainittu hallituksen esitys on vanha ja laadittu ennen ensimmäistäkään käteismaksukorttia, niin sen logiikka on hyvin uskottavaa. Se osuu käteismaksukortin käytännön merkityksen ytimeen sekä selkeyttää huomattavasti maksutapahtuman luonnetta.

6.1.3 Maksujenvälitys

Viimeisenä peruspankkipalveluista käsitellään maksujen välittäminen verkkopankissa. Maksunvälityksellä tarkoitetaan tässä luvussa niin tavallista tilisiirtoa omien tilien välillä kuin rajat ylittävää laskun maksua. Pääpaino on luonnollisesti rajat ylittävässä toiminnassa. Käsittely tulee olemaan lyhyehkö lähinnä, koska pääluvun valittu näkökulma on kuluttajalähtöinen ja maksujenvälitys on enemmänkin pankkien välinen prosessi.

Maksujenvälitys on saanut verraten paljon huomiota EU-tason sääntelyssä, vaikka se oikeustoimena on varsin vaatimaton. Syytä tähän voi hakea esimerkiksi asetuksen rajat ylittävistä euromääräisten maksujen johdanto-osiosta. Sen kuudennessa kohdassa todetaan, että ”Rajat ylittävistä euromääräisistä maksuista perittävien palvelumaksujen tason säilyttäminen korkeampana kuin maan sisäisistä maksuista perittävien palvelumaksujen taso muodostuu jarruksi rajat ylittävälle kaupalle ja esteeksi sisämarkkinoiden toiminnalle”¹¹¹. Asian saattaminen vapaalle markkinataloudelle nähdään siis uhkana rahaliiton toiminnalle. Samoin perusteluissa on mukana sisämarkkinoiden toimivuus, joka tuntuu olevan jokaisessa kauppaoikeuden alaan kuuluvassa direktiivissä tai asetuksessa.

Tilanne maksujenvälityksen suhteen on tällä hetkellä se, että Euroopan parlamentti on hyväksynyt ehdotuksen maksupalveludirektiiviksi 27. 3. 2007¹¹². Ehdotetun direktiivin näkyvin vaikutus on SEPA eli koko Euroopan kattava maksualue. Yhtenäinen maksualue tuo mukanaan merkittäviä muutoksia jäsenmaiden väliseen kauppaan. Yhtenäisten tilinumeroiden myötä maksaminen helpottuu jäsenmaasta toiseen. Tämä

¹¹¹ (EY) N:o 2560/2001

¹¹² Euroopan keskuspankki (2007). Lehdistötiedote 24.4.2007

luonnollisesti mahdollistaa palvelujen tarjoamisen tehokkaammin rajojen ylitse, lisää kilpailua ja parantaa kuluttajan asemaa. SEPA:n suurimmat vaikutukset koskevat lähinnä infrastruktuuritarjoajia, joten tavalliselle kuluttajalla vaikutukset ovat kohtuullisen pieniä. Itse asiassa EKP:n laatimassa esitteessä pidetään tärkeänä, että siirtymisen vaikutus pyritään pitämään asiakkaiden kannalta mahdollisimman pienenä¹¹³.

Ehdotus maksupalveludirektiivistä sisältää paljon sääntelyä koskien nimenomaan maksupalvelutarjoajien päivittäistä toimintaa. Kuluttajien asema on myös huomioitu ehdotuksessa. Kuluttajien asemaa ajetaan samalla tavalla kuin muissakin tämän tutkielman piiriin kuuluvissa direktiiveissä. Suoria pakottavia säännöksiä ei anneta, mutta varmistetaan, että kuluttaja saa riittävät tiedot ennen ja jälkeen annetun maksutoimeksiannon. Tällöin kuluttajansuojan voi nähdä olevan välillistä ja sen teho on paljolti kuluttajan oman harkintakyvyn varassa.

Tietojen välittämisessä painotetaan vielä, että kuluttaja saa tarvittavat tiedot mieluiten pysyvässä muodossa. Esimerkiksi ehdotuksen 25. artiklassa määrätään yksittäisten maksutapahtumien ehtojen ilmoittamisesta ennakolta asiakkaalle. Ensimmäisen kohdan pääsääntö on luonnollisesti se, että ehdot pitää ilmoittaa asiakkaalle mieluiten paperilla tai muulla saatavilla ja käytettävissä olevalla pysyvällä välineellä. Pääsäännöstä on kuitenkin olemassa poikkeus, jonka voi hyvinkin nähdä tuovan vallitsevaan tilanteeseen tarpeellista joustoa. Jos maksutapahtuma on toteutettu asiakkaan pyynnöstä käyttämällä etäviestintävälinettä, joka ei anna asiakkaalle mahdollisuutta noudattaa ensimmäistä kohtaa, maksupalvelutarjoajan on täytettävä ensimmäinen kohta niin pian sopimuksen tekemisen jälkeen kuin on kohtuudella mahdollista. Eli, jos asiakkaalla ei ole mahdollisuutta tulostaa ehtoja, maksupalvelutarjoajan on toimitettava ehdot asiakkaalle. Tämä luonnollisesti vaatii aiheellisen kysymyksen tekemisen etäviestintävälineessä.

Toisena kuluttajan asemaa vahvistavana seikkana ehdotuksessa on, että sopimuksissa pitää olla maininta sovellettavasta laista ja toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Tämä tieto yleensä helpottaa siviiliprosessin aloittamista, mikäli sen tarve tulee. Lisäksi pitää olla maininta muutoksenhaku- ja valitusmenetelmistä. Nämä periaatteet sisältyvät niin yksittäisiin maksutapahtumiin kuin puitesopimuksiin. Tämän lisäksi puitesopimuksen osalta ehdotuksessa mainitaan, että sopimuksen ehdot ”on laadittava helposti

¹¹³ EKP (2006). Yhtenäinen euromaksualue (SEPA): Yhteiset pienten maksujen markkinat

ymmärrettävin termein selkeässä ja luettavassa muodossa jonkin jäsenvaltion virallisella kielellä tai millä tahansa muulla osapuolten sopimalla kielellä”¹¹⁴.

Kolmantena seikkana on, että sopimuksen muutoksista pitää ilmoittaa vähintään kuukausi ennen muutosten voimaantulusta. Ennakoilmoituksen antaminen on periaatteessa kuluttajan kannalta hyvä asia. Toisaalta puitesopimuksessa on sovittu irtisanomisajasta, pitää siitä olla nimenomainen maininta ja irtisanomisaika voi olla enintään kuukausi. Mikäli sopimuksessa ei ole mainintaa irtisanomisajasta, voidaan sopimus irtisanoa välittömästi. Eli ehdotuksen antamissa rajoissa, kuluttajalle jää vähintään kuukausi ja enimmillään kaksi kuukautta aikaa harkita muuttuneen sopimuksen edullisuutta ja uusien vaihtoehtojen etsintään. Asiaa ehkä helpottaa kuitenkin se, että yli vuoden mittaisien sopimusten irtisanomisesta ei saa tulla kuluttajalle kuluja¹¹⁵. Aika tosin näyttää mihin tulokseen jäsenmaat ja palveluntarjoaja päätyvät. Neljäntenä kuluttajan asemaan merkittävästi vaikuttava kohta on esityksen 50 artikla, mikä pitää sisällään kuluttajan euromääräisen vastuun rajoituksen maksunvarmennusvälineen väärinkäytöstä. Vastuun ylärajaksi määritellään 150€, joskin jäsenvaltiot saavat säätää pienemmänkin vastuun¹¹⁶.

Muilta osin ehdotus käsittää lähinnä käytännön järjestelyitä maksujenvälityksen toiminnassa. Sääntely on varsin yksityiskohtaista, mikä on selvä muutos aiempiin tämän tutkielman aihepiiriin kuuluviin direktiiveihin. Asiaan saattaa vaikuttaa se, että mahdollisen direktiivin olisi tarkoitus tukea yhtenäistä maksualueetta. Maksualueella vastaavasti nähdään olevan suuri merkitys toimivien sisämarkkinoiden luomisessa. Vaikka tuleva maksupalveludirektiivi onkin SEPA:n oikeudellinen perusta, itse maksualueesta on harvoja mainintoja esityksessä.

6.2 Kulutusluotot verkkopankissa

Kulutusluottojen asemaa ja soveltuvuutta tarjottavaksi verkkopankissa on helpompi arvioida kuin edellisen luvun käteismaksukorttia. Kulutusluotoista löytyy jonkin verran enemmän säädöksiä ja oikeuskäytäntöä niin kotimaiselta kuin unioninkin tasolta. Syy

¹¹⁴ KOM (2005) 603 Lopullinen 31. art. 2. kohta -> ei lisätty

¹¹⁵ KOM (2005) 603 Lopullinen 34. art.

¹¹⁶ KOM (2005) 603 Lopullinen 50. art.

tähän on olettavasti se, että kulutusluotot vaikuttavat enemmän luonnollisen henkilön varallisuusasemaan kuin käteismaksukortit. Toisin sanoen luotonottaja voi joutua taloudellisiin vaikeuksiin, jos hän käyttää kulutusluottoja yli oman maksukykynsä. Nykyään pankit joutuvat tosin arvioimaan luotonantonsa tarkemmilla kriteereillä kuin esimerkiksi 1980-luvulla.

Kulutusluottojen määrä Suomessa on viime vuosina kasvanut tasaisesti. Verrattuna esimerkiksi vuoteen 1997 kulutusluottojen määrä on karkeasti ottaen kaksinkertaistunut¹¹⁷. Mielenkiintoinen seikka on se, että kulutusluottojen määrän kasvu ei pysähtynyt vuosituhaten alun teknokuplan puhkeamisen myötä. Tämä siitäkkin huolimatta, että yleiset talouden näkymät olivat kohtuullisen synkät eivätkä rohkaisseet kulutusluottojen ottoon. Edellisen kerran kulutusluottojen määrän kasvu on ollut laskussa 90-luvun alussa, jolloin lama oli tunnetusti synkimmillään. Tänä päivänä kulutusluottojen suosion kasvuun on olemassa useita syitä, joita ovat yhteiskunnan muutos sekä verraten alhaiset korot. Kulutusluottojen tarjonnan voidaan jopa nähdä palvelevan kansantalouden kasvua luottoekspansion muodossa. Tämä luonnollisesti sillä edellytyksellä, että korkotaso pysyy kohtuullisena.

Kulutusluottojen kysyntä on tehty nykyään kovin helpoksi ja houkuttelevaksi. Kulutusluottoja saa usein ilman vakuuksia ja suhteellisen pitkällä takaisinmaksuajalla. Samoin kulutusluottihakemuksen tekeminen on helppoa luottolaitosten monikanavaisuuden ansiosta. Eräänä kulutusluottojen kysyntään vaikuttavana välillisenä seikkana voidaan nähdä yhteiskunnan muuttumisen pois vanhasta käteisyhteiskunnasta kohti uutta luottoyhteiskuntaa¹¹⁸. Kulutusluottojen yksinkertaisuuden vuoksi niitä on helppo tarjota verkkopankin avulla. Tarjontaan houkuttaa myös se, että usein kulutusluotoissa on kohtuullisen suuri korko, joten ne ovat tuottavia pankeille. Vastaavasti kulutusluottoja tarjotaan tavallisesti ilman vakuuksia, jolloin luottoriski pankille on myös suurempi.

Suomessa kulutusluotto on kohtuullisen väljästi määritelty. Kulutusluottojen kauppaa Suomessa valvoo kuluttajavirasto, jonka mukaan kulutusluottoja ovat kaikki elinkeinoharjoittajan kuluttajille tarjoamat luotot luottomuodosta, luoton määrästä, luottoajasta ja luotonkäyttötarkoituksesta riippumatta¹¹⁹. Väljä määritelmä luonnollisesti madaltaa säännösten soveltamiskynnystä, jolloin myös kuluttajien asema parantuu.

¹¹⁷ Tilastokeskus (2004). Kotitalouksien kulutusluotot neljänneksittäin vuosina 1980 – 2004.

¹¹⁸ Nybergh, Frey (2004)

¹¹⁹ Kuluttajavirasto (2001). Kulutusluotto tavaroiden ja palveluiden markkinoinnissa.

Lisäksi erilaiset kulutusluottojen tarjoajat joutuvat lainsäädännöllisesti samalle viivalle, jolloin heidän toimintaansa on helpompi ennakoida ja valvoa.

Tässä luvussa käsitellään kulutusluotoista ns. velkakirjalainamuotoinen luotto. Määritelmä on peräisin rahoitustarkastukselta. Käsitteen ideaa auttaa hahmottamaan lainsäädännön käsite kertaluotto. Velkakirjalaina on mielestäni kaikkein selkein kulutusluoton muodoista, joten se soveltuu hyvin tähän esitykseen. Velkakirjalaina on kulutusluotto, jossa velallinen saa kerralla sovitus luottomäärän käyttöönsä ja sitoutuu maksamaan sen takaisin sovitus takaisinmaksuohjelman mukaisesti. Muita kulutusluoton muotoja ovat esimerkiksi tililuotto, korttiluotto sekä osamaksu, jotka jätämme tässä kuitenkin käsittelemättä¹²⁰.

Kulutusluottojen suhteen eletään yhteisöoikeudellisella tasolla siirtymävaihetta. Kulutusluottoja koskeva direktiivi on vuodelta 1987, jonka jälkeen eri Euroopan maat ovat kehittyneet, kukin eri tahtiinsa, pois käteisyhteiskunnasta kohti luottoyhteiskuntaa. Tämän seurauksena on myös kulutusluottojen luonne muuttunut. Tämä muutos on havaittu komissiossa asti, joten unioniin on kehitteillä uusi kulutusluottoja koskeva direktiivi. Direktiivin tarkoituksena on luonnollisesti kehittää sisämarkkinoita tällä alalla sekä taata riittävä kuluttajansuojan taso. Lisäksi uusimmassa ehdotuksessa direktiiviksi rajojen ylittävälle luotonantajille olisi taattava yhtäläinen pääsy jäsenvaltioissa käytettäviin yksityisiin ja julkisiin tietokantoihin¹²¹. Sanamuoto on hieman lattea, mutta käytännössä yksityiset ja julkiset tietokannat tarkoittaisi vastaavaa kuin Suomen luottotietorekisteri. Pääsy rekistereihin on sikäli hienoinen välttämättömyys, että luottoprosessiin kuuluu luotonottajan taloudellisen tilanteen arviointi. Olisi hyvin vaikeaa kuvitella, että kulutusluottojen tarjoaminen olisi taloudellisesti kannattavaa ilman esteetöntä pääsyä kansallisiin rekistereihin. Pääsyynä tähän voi nähdä olevan halu välttää kansantaloustieteestä tuttu adverse selection-ilmio.

Nykyinen, voimassa oleva, kulutusluottodirektiivi on niin sanottu minimiharmonisointi direktiivi ja lyhyt sellainen. Tämän seurauksena kulutusluottoja koskeva sääntely Euroopassa on edelleen varsin fragmentoitunutta. Mikäli jokin rahoituslaitos haluaa tarjota kulutusluottoja rajojen ylitse, joutuu se myös hallitsemaan jokaisen jäsenmaan kulutusluottoja koskevan lainsäädännön erikseen. Osittain tästä on seurauksena se, että varsinaista rajat ylittävää kulutusluottojen tarjontaa ei liiemmin harjoiteta. Tavanomaisempaa on, että suurimmat rahoituslaitokset perustavat tytäryhtiön haluttuun

¹²⁰ Rahoitustarkastus (2007). Kulutusluotot.

¹²¹ Euroopan komissio KOM (2005) 483 lopullinen

maahan ja toimivat paikanpäällä, suoraan kyseisen maan lakien alaisuudessa. Tällöin myös mahdolliset riidat ja niistä syntynyt oikeuskäytäntö pysyy jäsenmaan rajojen sisäpuolella.

Kulutusluottoja koskevassa direktiivissä säädetään pääasiassa yleisistä luottosopimusta koskevista ehdoista ja periaatteista¹²². Mukana on luonnollisesti säädöksiä, jotka eivät sovellu käsittelyn alla oleviin velkakirjamuotoisiin kulutusluottoihin. Nämä säädökset jätetään tässä tapauksessa käsittelemättä. Direktiivin soveltamisen ulkopuolelle jäävät pääasiassa sellaiset luotot, jotka täyttävät jonkun seuraavista ominaisuuksista: vastikkeeton, kerralla eräänä tai maturiteetiltaan lyhyt. Lisäksi ulkopuolelle jäävät luotto- /esisopimukset, joiden käyttökohteena on kiinteä omaisuus tai rakennuksen korjaaminen, vuokrasopimukset (pl. rahoitusleasing-sopimukset) sekä luotot, jotka ovat alle 200 € tai enemmän kuin 20.000€¹²³. Direktiivin rajauslausekkeet tuntuivat tukevan melko hyvin kulutusluoton ajatusta. Lauseke sulkee soveltamisen ulkopuolelle suuren osan luotoista, jotka eivät rahamääräisesti sovellu varsinaisiksi kulutusluotoiksi. Tosin sulkulausekkeen sanamuodon mukaan direktiiviä ei voi soveltaa, jos käyttää kulutusluottonsa takapihan koristealtaan rakentamiseen. Eli aivan täydellinen se ei ole.

Kolmannessa artiklassa säädetään todellisen vuosikoron esittämisestä, elinkeinoharjoittajan toimitiloissa, jokaisessa ilmoituksessa tai tarjouksessa tai jokin luotosta aiheutuvia maksuja tarkoittava luku. Todellinen vuosikorko on kuluttajalle helpompi mieltää ja helpottaa eri luottojen vertailua. Direktiivin neljännessä artiklassa on kuluttajan oikeussuojan kannalta erityisen oleellinen. Artiklan ensimmäisessä kohdassa säädetään luottosopimuksen kirjallisuudesta. Tämän suhteen säännös on selvä: ”Luottosopimus on tehtävä kirjallisesti”¹²⁴. Ilman kirjallista sopimusta kuluttajan on vaikeaa vaatia oikeuksiaan, mikäli sellainen vaihtoehto on paikallaan. Samoin neljännessä artiklassa säädetään mitkä asiat luottosopimuksessa pitää mainita. Näitä ovat todellinen vuosikorko sekä ehdot, joilla todellista vuosikorkoa voidaan muuttaa. Mielenkiintoista on, että direktiivi on ajalta ennen kuin Euroopassa oltiin edes yhtä mieltä todellisen vuosikoron laskentatavasta. Tämän seurauksena, mikäli todellista vuosikorkoa ei käytetä, kuluttajalle on ainakin ilmoitettava kulutusluoton kokonaiskustannukset.

¹²² Direktiivi 87/102/ETY

¹²³ Direktiivi 87/102/ETY, 2.art.

¹²⁴ Direktiivi 87/102/ETY, 4art. 1.kohta

Kolmas huomion arvoinen kohta on direktiivin kahdeksas artikla. Kyseisessä artiklassa säädetään, että kuluttajalla on oikeus täyttää velvoitteensa ennen sopimuksessa määrättyä ajankohtaa. Hänellä on myös oikeus kohtuulliseen vähennykseen luoton kokonaiskustannuksista, siten kuin siitä säädetään jäsenvaltioissa¹²⁵. Artiklan tekee tärkeäksi se, että luottosopimukset ovat yleensä määräaikaista sopimuksia. Esimerkiksi Suomessa asuntolainojen osalta tilanne on juurikin päinvastoin. Mikäli velallinen haluaa suorittaa vaateensa aikaisemmin pois, pankki saa silti periä ne kulut, jotka se sopimuksen mukaan olisi saanut. Täytyy tietysti ottaa huomioon, että kulutusluotto ja asuntolaina ovat tuotteina erilaiset.

Yhdeksännen artiklan merkitys kyseessä oleviin kulutusluottoihin on aavistuksen hankala hahmottaa. Kyseisessä artiklassa säädetään siitä, että jos luotonantajalle on oikeus siirtää velkansa toiselle, kuluttajalla on oikeus esittää samat väitteet siirron kohteelle kuin alkuperäiselle luotonantajallekin. Samoin kuluttaja voi vaatia kuittausta, mikäli sellainen jäsenvaltion lainsäädännössä sallitaan. Saatavien siirto määräytyy viimekädessä Rooman yleissopimuksen mukaan. Yleissopimuksessa tosin säädetään, että saatavien siirtymiseen sovelletaan sitä lakia, jota sovelletaan saatavaankin¹²⁶. Tämä ei sinänsä helpota asian hallintaa EU-oikeuden tasolla tarkasteltuna. Tosin hyvänä puolena voidaan todeta, että ainakaan tilanteeseen ei sovelleta kuin yhtä lakia kerrallaan. Samoin on asian laita koskien kuluttajan oikeutta kuittaamiseen. Tällainen kysymys on kuitenkin tämän tutkielman tehtävänannon aihepiirissä erittäin akateeminen. Pankkihan on kuitenkin velkaa asiakkaan talletusten verran ja yleensä kulutusluotot maksetaan takaisin rahana. Väitteiden merkitys vastaavasti on se, että sillä parannetaan luotonottajan oikeussuojaa ja säännöksen perusteella suoja säilyy, vaikka saanto siirtyisi jäsenmaasta toiseen. Kuittaus vastaavasti määräytyy myös Rooman yleissopimuksen mukaan. Tällöin asia ratkeaa yleissopimuksen 10. artiklan 1. kohdan d alakohdassa. Tämän säädöksen tulos on sama kuin aikaisemminkin, kuittaaminen määräytyy sopimukseen sovellettavan lain perusteella.

Seuraava artikla on soveltavuudeltaan hieman kyseenalainen. Kymmenennessä artiklassa säädetään kahdesta asiasta. Ensimmäkin kuluttajalle annetaan, jäsenmaan lainsäädännön puitteissa, oikeus suorittaa maksu vekselillä tai omalla vekselillä sekä antaa vakuudeksi vekseli, oma vekseli tai shekki. Toiseksi säädetään, että kuluttajaa suojataan aiheellisella tavalla hänen käyttäessään näitä sitoumuksia edellä mainittuun tarkoitukseen. Artiklan soveltavuus on siis täysin riippuvainen siitä mihin

¹²⁵ Direktiivin 87/102/ETY, 8art.

¹²⁶ Rooman yleissopimus (1980), 12. artikla, 2. kohta

lopputulokseen luottolaitos päätyy tarjotessaan kulutusluottoja rajojen ylitse. Esimerkiksi Suomen lainsäädännössä ei tästä asiasta säädetä kulutusluottojen osalta. Yleisenä periaatteena Suomen oikeudessa rahavelkojen suhteen on, että velka suoritetaan rahana. Käsitettä on laajennettu koskemaan myös tilirahaa sekä sähköistä rahaa¹²⁷. Koska kyseessä on periaate ja asiaa ei ole kielletty näkisin, että teoriassa suorituksen voi tehdä vekselillä. Käytäntö on tietysti eri asia ja tapauskohtainen. Mikäli kulutusluotolle ei ole asetettu vakuutta, luotonottaja ei syystä tai toisesta voi luottoa maksaa ja hän on löytänyt sopivan maksajan, niin tällöin luulisi pankille kelpaavan vekseli suoritukseksi. Vertailun vuoksi mainitaan, että Saksan lainsäädännössä säädetään, että takaisinmaksutavasta on oltava maininta luottosopimuksessa tai vastaavasti ehdot, joilla sopimus saadaan päätökseen¹²⁸.

Käytännössä kulutusluottojen hakeminen verkkopankissa onnistuu käytännössä siten, että asiakas tekee tunnistautumisen, täyttää luottihakemuksen, hyväksyy hakemuksen ja jää odottamaan pankin vastausta. Vaihtoehtoinen menetelmä voisi, että asiakas lähettää pankille sähköisen hakemuksen ja allekirjoittaa se sähköisellä allekirjoituksella. Tällöin pankki käyttää oikeuttaan tarkastaa asiakkaan luottotiedot hänen asuinmaansa rekisteristä ja tekee luottopäätöksen tämän perusteella. Varat voidaan kätevästi suorittaa asiakkaan tilille. Tilin ei tarvitse olla luoton myöntäjän luottolaitoksessa.

Suurta roolia nykyisen EU-oikeuden tasolla näyttelee kysymys siitä, mikä laki valitaan sovellettavaksi luottosopimukseen. Uusi kulutusluottodirektiivi tulee osaltaan parantamaan mahdollisuuksia tarjota kulutusluottoja rajojen ylitse, jolloin kilpailu tulee kiristymään. Henkilökohtaisesti en kuitenkaan usko, että uudessa direktiivissä puututaan lainvalintakysymykseen, vaan se tulee edelleen näyttelemään omaa osaansa kulutusluottomarkkinoiden kehittämisessä EU:ssa. Tässä tapauksessa luottamussuhteeseen vaikuttaa enemmän kulutusluottojen tarjoajien ratkaisut kuin unionin laatimat säädökset. Tilanne tulee todennäköisesti olemaan se, että yksittäisellä kuluttajalle ei tule olemaan kovinkaan suurta neuvotteluvoimaa koskien kulutusluottosopimuksia. Näitä sopimuksia kuitenkin tehdään suuria määriä vuodessa, joten ne ovat enemmän tai vähemmän vakioehtoisia sopimuksia. Näin ollen luottolaitoksen ratkaisut siitä minkä maan laki valitaan sovellettavaksi, luottolaitoksen kotipaikan vai asiakkaan, vaikuttaa viime kädessä luottamussuhteeseen ja lopulta markkinoiden kehittämiseen.

¹²⁷ Saarnilehto, Ari (2001)

¹²⁸ Bürgerliches Gesetzbuch. § 492 Schriftform, vertragshalt (3)

6.3 Päivittäiseen asiointiin soveltuva kuluttajansuoja

Vielä tällä hetkellä sovellettava kuluttajansuoja Euroopassa perustuu jonkin jäsenmaan oikeusjärjestykseen. Tämän vuoksi kuluttajansuojassa oleellinen seikka on lainvalintakysymys. Kuten edeltä jo tiedetään, rahoituspalvelujen etämyyntiä koskevassa direktiivissä ei mainita mitään kuluttajansuojaa rahoituspalvelujen etämyyntiin sovelletaan¹²⁹. Tehtävänannon mukaan palvelun tarjoajana on suomalainen pankki. Rahoitustarkastuksen antaman standardin 2.1 mukaan: ”Standardia sovelletaan myös suomalaisen luottolaitoksen Suomesta rajan yli toiseen valtioon tarjoamiin rahoituspalveluihin.¹³⁰” Kävin lisäksi lyhyen puhelinkeskustelun rahoitustarkastuksen edustajan kanssa¹³¹. Hänen mukaan suomalaisen pankin on noudatettava toiminnassaan rahoitustarkastuksen antamia ohjeita, jotka perustuvat Suomen lakiin. Toisin sanoen, suomalaisen pankin on ulkomaille suuntautuvassa toiminnassaan noudatettava Suomen lakia.

Vastaavasti kuluttajansuojan osalta asiasta voi tehdä lakiviittauksen. Lakiviittauksella ei kuitenkaan voi sulkea pois kuluttajan asuinpaikan pakottavia kuluttajansuojan säännöksiä¹³². Ilman nimenomaista lakiviittausta, kuluttajaan sovelletaan hänen kotipaikkansa kuluttajansuojaa. Huomion arvoinen seikka on, että vaikka yleissopimus on jo verrattain vanha, pystyy se silti vastaamaan nykypäivän kehittyneeseen teknologiaan ja liikkuvaan elämäntyyliin.

Päivittäiseen pankkiasointiin soveltuu yleissopimuksen lisäksi direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä eli niin sanottu sähkökauppa direktiivi¹³³. Kyseisestä direktiivistä ei voi suoraan vetää johtopäätöksiä kuluttajaan sovellettavasta suojasta. Direktiivi tosin välillisesti parantaa kuluttajan asemaa lisäämällä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on lisätä kuluttajan luottamusta sähköiseen kaupankäyntiin. Näitä toimenpiteitä on esimerkiksi mahdollisuus tuomioistuimen ulkopuoliseen sähköiseen riitojen ratkaisu menettelyyn. Direktiivi asettaa menettelylle lisäksi vaatimuksen, jonka mukaan sen pitää olla aidosti ja tehokkaasti mahdollista¹³⁴. Toisena esimerkkinä voidaan mainita

¹²⁹ Direktiivi 2002/65/EY

¹³⁰ Rahoitustarkastus (2006). Dnro. 6/120/2006

¹³¹ Puhelinhaastattelu Paula Kirpun kanssa 13.10.2006 kl. 14.30

¹³² Rooman Yleissopimus (1980)

¹³³ Direktiivi 2000/31/EY

¹³⁴ Direktiivi 2000/31/EY, 50. kohta

direktiivin 11 artiklan 2. kohta, jossa säädetään palveluntarjoajan velvollisuudesta antaa palvelun vastaanottajalle mahdollisuus käyttää asianmukaisia, tehokkaita ja helppokäyttöisiä teknisiä keinoja korjata tai tunnistaa syöttövirheet ennen tilauksen tekemistä. Tällä voi nähdä olevan merkitystä esimerkiksi sopimusoikeudesta tutun ilmaisuerehdyksen suhteen. Voisi olla kohtuullisen ikävää, jos esimerkiksi kulutusluottihakemuksessa laittaa yhden nollan liikaa. Sähköisten pankkipalveluiden osalta tämä näkyy kuluttajalle mm. siten, että jos laskua maksaessa tili- tai viitenumeroa on väärin, siitä tulee huomautus. Direktiivissä säädetään myös palveluntarjoajan tiedonantovelvollisuudesta, mutta se on suppeampi kuin mitä se on direktiivissä rahoituspalveluiden etämyynissä.

6.4 Oikeussuojakeinot verkkopankissa

Tässä luvussa käsitellään verkkopankkitoimintaan soveltuvat oikeussuojakeinot. Kuluttajan kannalta tuomioistuin ei ole välttämättä paras taho aloittaa omien oikeuksiensa vaatiminen, viimeinen se tosin on. Varsinkin voimaan astuvissa direktiiveissä mainitaan usein jäsenmaan velvollisuudesta kehittää tuomioistuimen ulkopuolisia riitojenratkaisumenetelmiä. Näiden seikkojen puolesta on aiheellista käsitellä kuluttajan saatavilla olevia menetelmiä. Oikeussuojakeinoina käsitellään pääasiassa tuomioistuimen ulkopuolinen riitojenratkaisu sekä tietysti itse tuomioistuin. Tarkoituksena on lähinnä esitellä millä tavoin kuluttaja voi alkaa ratkaisemaan erimielisyyksiä pankin kanssa sähköisessä pankkitoiminnassa. Tuomioistuimien osalta palataan tarkemmin lainvalintakysymykseen.

Peruseriaatteena on, että oikeussuojakeinoista verkkopankkitoiminnassa säädetään kutakin palvelua koskevassa sopimuksessa. Esimerkiksi ehdotuksessa maksupalvelu direktiiviksi maksujenvälityksestä solmitaan sopimuksella. Sopimuksessa vastaavasti on oltava maininta sovellettavasta laista, toimivaltaisesta tuomioistuimesta sekä valitus- ja muutoksenhakumenettelyistä. Vastaavasti käteismaksukorteista on olemassa oma sopimuksensa ja koko verkkopankista omansa. Tämän seurauksena on mahdollista, että kuhunkin tuotteeseen eli sopimukseen sovelletaan eri lakia. Tilanne on silkkää spekulatiota, mutta havainnollistaa vallitsevaa tilannetta. Todennäköisempää on, että pankki käyttää samoja oikeussuojakeinoja kaikkiin sen laatimiin sopimuksiin.

Kiinnostavaksi kysymykseksi nouseekin, miten kuluttajan oikeudet määräytyvät suhteessa sopimukseen ja EU-oikeuden antamien oikeuksien myötä. Miltä osin oikeuksista voi määrätä sopimuksella ja mistä ei? Minkälaisissa tilanteissa sovelletaan kuluttajan asuinpaikan kansallista lainsäädäntöä? Nämä kysymykset asetetaan rajat ylittävään sähköiseen verkkopankkitoimintaan. Tässä vaiheessa on myös hyvä käsitellä eräs EU:n kauppaoikeuden käsite, nimittäin alkuperämaa –periaate. Sisämarkkinoita koskevissa riita-asioissa vaikuttaa taustalla kyseinen periaate. Se soveltuu kyseessä oleviin riitatapauksiin sähköisessä pankkitoiminnassa, mutta sen oikeudelliset vaikutukset ovat verraten heikkoja. Periaatteen mukaan palveluntarjoajan on noudatettava sijaintimaansa säännöksiä. Näin tietysti on tilanne suomalaisenkin pankin osalta. Sen on luonnollisesti noudatettava toiminnassaan Suomen lainsäädäntöä. Pitää kuitenkin huomioda, että alkuperämaa –periaate on rakennettu yhteisön toissijaisten säädösten varaan, kun taas kuluttajaa suosivat periaatteet ovat ensisijaisessa säädännössä.

Ensimmäisenä oikeussuojakeinona kuluttajan kannalta on luonnollisesti suora yhteydenotto pankkiin. Käytännön esimerkkinä yhteydenoton tekemisestä voidaan antaa perinteinen reklamaation tekeminen, joka kannattaa tehdä kirjallisena. Varsinaisista aikarajoista reklamaation tai yhteydenoton suhteen ei löydy EU-oikeuden tasolla sääntöjä, mutta yleensä kuluttajan asema heikkenee mitä kauemmin aikaa on kulunut oletetun väärinkäytöksen ja yhteydenoton välillä. Yhteydenotolla on myös merkitystä siinä mielessä, että se on useimmiten ehtona pääsyyn tuomioistuinten ulkopuolisia riitojenratkaisumenettelyihin.

Toisena oikeussuojakeino Euroopassa on rajat ylittäviä rahoituspalveluja varten sovitteluverkosto, FIN-NET. Se on käytännössä järjestelmä, johon kuuluvat Euroopan talousalueen (EU:n lisäksi Norja, Islanti ja Liechtenstein) tuomioistuinten ulkopuoliset riitojenratkaisuelimet¹³⁵. Järjestelmä toimii yksinkertaisesti siten, että riitatapauksissa, kuluttaja ottaa yhteyttä asuinpaikkansa kuluttajariitoja ratkaisevaan elimeen. Tämän tahon kanssa voidaan käydä tapausta läpi. Kuluttaja voi tehdä myös valituksen suoraan tähän elimeen. Valituksen laatimiseen yleensä käytetään samaa kieltä kuin sopimuksessa tai ainakin sitä kieltä, jolla oli edustajan kanssa asioinut. Toisaalta kuluttaja saa tarvittavat tiedot valitusmenettelystä omalla äidinkielellään, joka luonnollisesti helpottaa tilanteen arviointia¹³⁶.

¹³⁵ Euroopan komissio (2005)

¹³⁶ Euroopan komissio (2005). FIN-NET - SETTLING CROSS-BORDER FINANCIAL DISPUTES OUT OF COURT: CONSUMER GUIDE

Kuluttajan kannalta tärkeitä seikkoja ovat mm. minkälainen pitää valitustavan olla sekä mikä on oikea valitustaho. Monessa Euroopan talousalueen jäsenmaassa on useita erilaisia riitoja ratkaisevia lautakuntia ja kokoonpanoja. Esimerkiksi Belgiassa on 20 tuomioistuinten ulkopuolista kokoonpanoa. Norjassa vastaavasti on omat lautakuntansa mm. hautajaispalveluille, pesula- ja siivouspalveluille sekä puhelinlaskuille¹³⁷. Lisäksi kotipaikan valituselin auttaa kuluttajaa selvittämään muita valittamisen käytännön asioita. Mitkä ovat valitukseen liittyvät määräajat, muutoseikat, tapausten käsittelyajat kohdemaan elimessä sekä mahdolliset kulut ja korvaukset¹³⁸. FIN-NET –järjestelmän kautta saadaan tietää myös onko kohdemaan ratkaisuelimen päätös oikeudellisesti sitova. Tämä seikka sikäli oleellinen, että kyseessä on tuomioistuimen ulkopuolinen elin, jolloin termit lainvoimainen ja oikeusvoimainen eivät välttämättä päde annettuun päätökseen.

FIN-NET –järjestelmän etuina verrattuna vastaavaan kansainväliseen tuomioistuinmenettelyyn on useita. Ensinnäkin se on kuluttajan kannalta helposti saatavilla. Saatavuutta helpottaa myös se, että asioinnin voi tehdä omalla kielellään. Tämän lisäksi menettely on kohtuullisen halpa verrattuna oletettuihin juristin palkkioihin. Läheskään kaikki rahoituspalveluriitoja ratkaisevat elimet eivät peri maksuja ja jos perivät niin kohtuullisia. Samoin mainostetaan menettelyn tehokkuutta, mutta tämän voi ottaa pienellä varauksella. Itse menettely voi olla tehokas, mutta valitusten kasaantuessa, tehokkuuskin kärsii.

Tuomioistuimen ulkopuolisen riitojenratkaisumenettelyn jälkeen seuraava mahdollisuus on tuomioistuin. Tuomioistuinmenettelyssä on useita haasteita edellä mainittujen kustannusten lisäksi. Hyvänä puolena on vastaavasti se, että tuomioistuinmenettelyssä päätöksille saadaan joko oikeusvoima tai lainvoima. Tämä tuo luonnollisesti asiaan tiettyä varmuutta. Tuomioistuinmenettelyssä ensimmäinen haaste on löytää toimivaltainen tuomioistuin. Vielä tällä hetkellä tilanne pääsääntö on se, että jokaisella jäsenmaalla on omat sääöksensä toimivaltaisista tuomioistuimista¹³⁹. Pääsäännöstä on kuluttaja-asioihin poikkeus. Nimittäin neuvoston asetuksessa tuomioistuin toimivallasta säädetään, että kuluttaja voi nostaa kanteen toista sopimuksen osapuolta kohtaan joko tämän sijaintimaan tuomioistuimessa tai kuluttajan kotipaikan paikkakunnan tuomioistuimessa¹⁴⁰. Säännöksen perusteella voisi olettaa, että käsittelyn keston

¹³⁷ Euroopan komissio (2007)

¹³⁸ Euroopan komission edustusto (2007)

¹³⁹ Euroopan komissio (2007). Tuomioistuinten tuomiovalta – Yleistä.

¹⁴⁰ Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001. (Ei sovellu Tanskan ja sen välisiin suhteisiin.)

kannalta parempi vaihtoehto olisi nostaa kanne palvelutarjoajan sijaintipaikassa. Oli tuomioistuimissa missä tahansa, oleelliseksi seikaksi tässä tapauksessa nousee palvelutarjoajan riittävän tehokas yksilöinti.

Asiaan tietysti vaikuttaa se, että rahoituspalvelujen etämyynissä palvelutarjoajan tiedonantovelvollisuus on kohtuullisen laaja ja pitää sisällään mm. tarjoajan selvän identifioinnin. Samoin aloitettaessa verkkopankkitoimintaa toisessa jäsenmaassa, pitää pankin tehdä asiaa koskeva ilmoitus toimistaan oman kotipaikkansa viranomaisille. Ilmoituksen merkitys tässä tapauksessa on, että kohdemaan viranomaiset tietävät palvelutarjoajan yksilöintitiedot. Toisin sanoen he tietävät minkä niminen yritys kyseisestä toiminnasta vastaa. Tällöin myös kuluttajan on helpompi saada palvelutarjoajasta riittävät yksilöintitiedot.

Kun toimivaltainen tuomioistuin on tiedossa, on seuraavana vaiheena valita sovellettava laki. Pääsääntönä tässä asiassa on, että sopimukseen sovelletaan sitä lakia mistä sopimuksessa on sovittu. Samoin periaatteena on, että sopimukseen sovelletaan samaa lakia, riippumatta käräjöintipaikasta¹⁴¹. Tästä Rooman sopimukseen perustuvasta periaatteesta on olemassa poikkeuksia. Ensimmäinen poikkeus johtuu Rooman yleissopimuksen kuluttajasopimuksia koskevasta 5. artiklasta¹⁴². Sen mukaan kuluttaja ei voi menettää asuinpaikkansa valtion pakottavin säännöksin annettua suojaa. Ehtoina tosin on, että sopimustekoa on edeltänyt kuluttajalle osoitettu nimenomainen tarjous taikka mainonta. Toisena ehtona soveltamiselle on, että kuluttaja on toteuttanut kyseisessä valtiossa sopimuksen solmimiseen vaadittavat toimenpiteet. Asetetut ehdot täyttyvät sähköisessä pankkitoiminnassa, jolloin artikla tulee myös sovellettavaksi. Sähköisten pankkipalveluiden idea on loppujen lopuksi siinä, että kuluttajan ei tarvitse poistua kotivaltiostaan solmiakseen pankkipalveluita koskevia sopimuksia.

Toisena poikkeuksena pääsääntöön on Rooman yleissopimuksen artikla 7. Artikla antaa mahdollisuuden soveltaa tapaukseen kansallisen lain pakottavia säännöksiä siinä laajuudessaan kuin niitä on kyseisen lain mukaan sovellettava tapaukseen. Toisin sanoen, 7. artikla syrjäyttää lakivalinnan, niissä tapauksissa kuin on tarpeellista. Artiklassa mainitaan, että artiklan soveltaminen on harkinnanvaraista¹⁴³. Tämän seurauksena artiklan tiukka oikeudellinen analysointi on vaikeaa. Rooman sopimuksen artiklan 7 merkitys ei kuitenkaan ole tiukan analoginen verrattuna muihin sopimuksen

¹⁴¹ Gkoutzinis, Apostolos Ath. (2006), s.290

¹⁴² Rooman yleissopimus (1980). 5. artikla

¹⁴³ Rooman yleissopimus (1980). 7. artikla

vastaaviin artikloihin. Artiklan olemassaolon tarkoituksena voi olettaa olevan yksinkertaisesti tukea tuomioiden oikeudenmukaisuutta. Taustalla voidaan myös nähdä kahden oikeustieteellisen koulukunnan väentöä, oikeudenmukaisuuden ja sääntöjen tiukka seuraaminen. Artiklan soveltaminen on loppujen lopuksi kiinni tapausta tuomitsevan tuomarin harkinnassa. Apostolos Gkoutzinis kirjoittaa kirjassaan, että nämä pakottavat säännökset koskisivat jäsenmaan yleisiä etuja. Yleisinä etuina suojeltaisiin jäsenmaan reilua kilpailua, valuuttaa sekä rahoitusmarkkinoiden vakautta¹⁴⁴. Pitänee muistaa, että kaikki jäsenmaat eivät ole rahaliiton jäseniä.

Viimeisenä kuluttajan kannalta tärkeä oikeussuojakeino on tieto siitä miten annetut tuomiot ovat pantavissa täytäntöön. Euroopan unionissa tuomioiden täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla säädetään asetuksella, joten se soveltuu suoraan kaikkiin muihin jäsen maihin paitsi Tanskaan. Tanskan ja muiden jäsenmaiden välisiin suhteisiin sovelletaan ns. Brysselin yleissopimusta¹⁴⁵. Säädöksen periaatteena on, että tuomio, huolimatta jäsenmaan käyttämästä termistä, tunnustetaan ilman erityistä menettelyä. Poikkeuksena pääsääntöön ovat tapaukset, joissa riidan kohteena on itse tuomion tunnustaminen¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Gkoutzinis, Apostolos Ath. (2006), s.306

¹⁴⁵ Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001. kohta 23

¹⁴⁶ Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001. 33. art.

7. LOPPUYHTEENVETO

Tutkielman aihetta koskeva säätelykenttä on tällä hetkellä muutostilassa. Uusia direktiivejä on säädetty runsaasti vuosikymmenen alusta lähtien. Sääntelyssä on selvästi havaittu sähköisten pankkipalveluiden merkitys ja potentiaali eurooppalaisille rahoitusmarkkinoille. Tämä näkyy mm. siinä, että kulutusluotoista on astumassa voimaan uusi direktiivi, samoin käteismaksukorteista. Uskoisin, että kiristynvä kilpailu rahoitusmarkkinoilla parantaa pankkipalveluita entisestään sekä pitää myös palveluiden hinnat kurissa. Täytyy muistaa, että kilpailun lait pätevät myös rahan hintaan. Näin kiristyvässä kilpailussa korot pysyvät myös maltillisella tasolla, lähellä EKP:n ohjaukorkkoa. Vaikka alhaiset korot eivät muuta Eurooppa paratiisiksi, on niillä kuitenkin oma vaikutuksensa eurooppalaisen talouden tasaiseen kehitykseen.

Vaikka sähköisiin pankkipalveluihin liittyvä säännöstely on kehittymässä kohti tämän tutkielman esittämään ideaaliin, yksi merkittävä pala vielä puuttuu, nimittäin asiakkaan tunnistaminen. Se on lähtökohtana jokaisessa kuluttajan tekemässä toimessa. Pankeilla on tietysti olemassa omia sähköisiä tunnistamisjärjestelmiä, joita ei voi kuitenkaan pitää kovin luotettavina tai siirrettävinä. Otetaan esimerkiksi Rabobankin tapa hoitaa rajat ylittävä tunnistaminen. Onko tunnistaminen riittävää, jos se tapahtuu lähettämällä vanhoja kaasulaskuja? Toisena esimerkkinä voidaan esittää suomalaisten pankkien käyttämä vaihtuviin salasanoihin perustuva tunnistaminen. Turvallisuuden kannalta kyseinen menetelmä on huippuluokkaa, mutta täysin siirtymätön. Verkkopankin käyttöön tarvittavat tunnukset saat vain, jos matkustat siihen maahan missä pankilla on konttori. Tällöinkin tunnusten saaminen on epävarmaan.

Luotettavaan tunnistamiseen on olemassa säädökset sekä valmis tekniikka. Niitä vain hyödynnetään kovin harvoin. Oman näkemykseni mukaan sähköinen allekirjoitus on menetelmänä soveltuvin sähköisiin pankkipalveluihin. Pankin pitää vain ilmoittaa kotisivuillaan keiden liikkeelle laskemat tunnisteet se hyväksyy. Pankkitoimintaan varten voidaan helposti luoda oma tunniste. Tosin pankkien välistä yhteistyötä sopii tämän asian tiimoilta epäillä. Tuskin mikään pankki haluaa helpottaa asiakkaiden siirtyvyyttä.

Toinen verraten luotettava vaihtoehto olisi luottokortin käyttäminen. Tämän vaihtoehdon ongelma on tietysti se, että kaikilla ei ole luottokorttia. Raaka kysymys onkin, että ovatko sellaiset asiakkaat pankin kannalta haluttuja, jotka eivät saa

kotimaassaan luottoa? Luottokortin etuna on, että sitä koskevaa turvallisuutta on kehitetty jatkuvasti soveltumaan kaupantekoon internetissä. Kuluttaja voisi niin sanotusti tilata itselleen puitesopimuksen sekä muut tarvittavat palvelut. Tilauksen yhteydessä luottokorttiyhteisö tekee luotolta katevarauksen, jolloin saadaan tietää onko kortti varastettu sekä vastaavatko kortin omistajan tiedot pankille annettuja tietoja. Tällöin luottokortin välityksellä molemmat osapuolet voivat antaa suostumuksensa sopimukselle. Näkisin, että pankkisektori ratkaisee tunnistamisen ongelman tavalla tai toisella. Todennäköisesti siinä vaiheessa, kun muutamat pankit onnistuvat rajat ylittävässä sähköisessä pankkitoiminnassa. Samoin komission suunnalta voisi odottaa apua tilanteen ratkeamiseen. Komissio on kuitenkin ottanut vakavasti toimivien rahoitusmarkkinoiden rakentamisen.

Seuraavana suurempana ongelma-alueena sähköisille pankkipalveluille on eri jäsenmaiden erilaiset oikeusjärjestykset. Tämä tuo luonnollisesti haasteita palveluitaan tarjoavalle pankille. Voisikin kuvitella hajanaisten oikeusjärjestysten olevan yhtenä syynä vähäiseen rajat ylittävään pankkitoimintaan. Tosin tähänkin asiaan on olemassa ratkaisunsa. Ensinnäkin pankki voi erikoistua muutaman potentiaalisimman jäsenmaan oikeusjärjestyksiin ja tarjota palveluitaan pääasiassa näihin maihin, aivan kuten Rabobank tekee. Toisena vaihtoehtona on, että pankki suosii omissa vakioehdoissaan kotipaikkansa oikeusjärjestystä. Tämän vaihtoehdon ongelma on siinä, että se tuskin houkuttelee toisessa jäsenmaassa asuvaa tietoista kuluttajaa. Lisäksi mahdollisissa riitatapauksissa sovellettavaksi tulee joka tapauksessa kuluttajan kotivaltion pakottavia säädöksiä.

Nykypäivän tilanteesta huolimatta suuntana tuntuu olevan se, että EU-tason sääntely on muuttumassa yksityiskohtaisemmaksi ja tarkemmaksi. Enää ei säädetä pelkistä periaatteista tai hyvistä aikomuksista. Säädöksiin on tullut mukaan tiukempia rajoja sekä ehtoja. Hyvänä esimerkkinä tästä on ehdotus maksupalveludirektiiviksi. Samoin säädöksissä velvoitetaan selvästi jäsenmaat järjestämään säädöskohteen tarkoittamat puitteet kuntoon. Uskon, että tämä suunta säilyy säädösten kielessä etenkin kauppaoikeuden alalla. Asiaa voi ajatella kahdella tavalla. Ensinnäkin EU:n suosio ei ole itsestään selvä. Ihmiset ovat tavallisesti tyytyväisiä vallanpitäjiin niin kauan kuin ovat tyytyväisiä omaan tilanteeseensa ja tämä tyytyväisyys tulee suureksi osaksi talouden kasvusta. Toisaalta Euroopassa on paljon suuria yrityksiä, joiden intressinä uskoisi olevan toimiva kauppaoikeus sisämarkkinoilla.

LÄHTEET

Bürgerliches Gesetzbuch. § 492 Schriftform, Vertragsinhalt [online]. Kääntänyt Gerhard Dannemann. Oxford: Oxford University Comparative Law Forum. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.iuscomp.org/gla>>.

Dumortier, Jos (2004). The European Regulatory Framework for Electronic Signatures: A Critical Evaluation. Teoksessa: EU electronic commerce law, 69-93. Toim. Nielsen, Ruth; Sandfeld Jacobsen, Søren; Trzaskowski, Jan. Copenhagen: DJØF Publishing.

Euroopan komissio (2005). FIN-NET - SETTLING CROSS-BORDER FINANCIAL DISPUTES OUT OF COURT: CONSUMER GUIDE [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://ec.europa.eu/internal_market/finservices-retail/finnet/index_en.htm>.

Euroopan komissio KOM (2005) 483 lopullinen. Komission muutettu ehdotus: kuluttajille myönnettävistä luottosopimuksista koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhdenmukaistamisesta, direktiivin 87/102/EY kumoamisesta ja neuvoston direktiivin 93/13/EY muuttamisesta [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/fina_serv/cons_directive/2ndproposal_fi.pdf>.

Euroopan komissio KOM(2005) 603 lopullinen. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktivi maksupalveluista sisämarkkinoilla ja direktiivien 97/7/EY, 2000/12/EY ja 2002/65/EY muuttamisesta[online]. Bryssel: Euroopan yhteisöjen komissio. Saatavissa internetissä: <URL: [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2005\)0603_/com_com\(2005\)0603_fi.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2005)0603_/com_com(2005)0603_fi.pdf)>.

Euroopan komissio (2007). Database of notified out-of-court bodies [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://ec.europa.eu/consumers/redress/out_of_court/database/index_en.htm>.

Euroopan komissio KOM (2006) 120 lopullinen. Kertomus sähköisiä allekirjoituksia koskevista yhteisön puitteista annetun direktiivin 1999/93/EY toteuttamisesta [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/com/2006/com2006_0120fi01.pdf>.

Euroopan komissio (2007). Euroopan oikeudellinen verkosto (siviili- ja kauppaoikeus). Tuomioistuinten toimivalta – Yleistä [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://ec.europa.eu/civiljustice/jurisdiction_courts/jurisdiction_courts_gen_fi.htm>.

Euroopan komissio (2006). SCADPlus: Euro ja kansainvälinen talous [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/lvb/125032.htm>>.

Euroopan keskuspankki (2007). Maksupalveludirektiivi. Lehdistötiedote [online]. Frankfurt: Euroopan keskuspankki. Saatavissa internetissä.
<URL: <http://www.ecb.eu/press/pr/date/2007/html/pr070424.fi.html>>.

Euroopan keskuspankki (2006). Yhtenäinen euromaksualue (SEPA): yhteiset pienten maksujen alue [online]. Frankfurt: Euroopan keskuspankki. Saatavissa internetissä.
<URL: http://www.ecb.int/pub/pdf/other/sepa_brochure_2006fi.pdf>.

EUR-Lex (2006). Alakohtainen soveltaminen [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Saatavissa internetissä.
<URL: <http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/fi/report/0620.htm#06202020>>.

Euroopan parlamentti ja neuvoston direktiivi (1997/9/EY). Direktiivi sijoittajien korvausjärjestelmistä [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä:
<URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0009:FI:HTML>>.

Euroopan parlamentti ja neuvoston direktiivi (1999/93/EY). Direktiivi sähköisiä allekirjoituksia koskevista yhteisön puitteista [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/Notice.do?val=335272:cs&lang=fi&list=337362:cs,335272:cs,&pos=2&page=1&nbl=2&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>>.

Euroopan parlamentti ja neuvoston direktiivi (1994/19/EY). Direktiivin talletusten vakuusjärjestelmästä [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä: <URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31997L0009:FI:HTML>>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (1995/46/EY). Direktiivi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä: <URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:FI:HTML>>.

EU Suomessa (2007). FIN-NET auttaa riidassa ulkomaisen pankin tai vakuutusyhtiön kanssa [online]. Helsinki: Euroopan komission Suomen edustusto: <URL:http://ec.europa.eu/finland/news/press/101/060921_fi.htm>.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto (2006). Yleishyödyllisten palvelujen tulevaisuus (2006/ C 309/28) [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetissä.
<URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/oj/2006/c_309/c_30920061216fi01350141.pdf>.

Gkoutzinis, Apostolos Ath. (2006). Internetbanking and the law in Europa – Regulation, Financial Integration and Electronic Commerce. Cambridge: Cambridge university press.

Griffiths, David Hugh & Harrison, Joel (2005). European union. Teoksessa E-commerce and the law of digital signatures, 733-762. Toim. Campbell, Dennis. New York: Oceana publications.

Hemmo, Mika (2001). Pankkioikeus. Ensimmäinen painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Howells, Geraint & Annette, Nordhausen (2004). Information Obligations in EC E-commerce Law. Teoksessa: EU electronic commerce law, 49-67. Toim. Nielsen, Ruth; Sandfeld Jacobsen, Søren; Trzaskowski, Jan. Copenhagen: DJØF Publishing.

Kaisto, Janne (2001). *Sopimusvapaus, laki ja maksusuoja*. Jyväskylä: Lakimiesliiton kustannus/Kauppakaari.

KELA (2004). Tietoa henkilökortista [online]. Helsinki: Kela. Saatavissa internetissä:
<URL:
[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/200804125013MH/\\$File/hkortti.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/200804125013MH/$File/hkortti.pdf?OpenElement)>.

Komitean tiedonanto (2006). KOM(2006) 161 lopullinen, Kuluttajille tarkoitettujen rahoituspalvelujen etämyynnistä ja neuvoston direktiivin 90/619/ETY sekä direktiivien 97/7/EY ja 98/27/EY muuttamisesta 23. päivänä syyskuuta 2002 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2002/65/EY tarkastelu [online]. Bryssel: Euroopan yhteisöjen komissio. Saatavissa internetissä:
<URL:http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/fina_serv/dist_mark/comm_revdir_2002_65_fi.pdf>.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätökset (2003). KKO:2003:36 [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä:
<URL:<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2003/20030036>>.

Kryczka, Katarzyna (2004). *Principles of European Contract Law and the Formation of Contracts in the Information Society*. Teoksessa: *EU electronic commerce law*, 109-175. Toim. Nielsen, Ruth; Sandfeld Jacobsen, Søren; Trzaskowski, Jan. Copenhagen: DJØF Publishing.

Kubosova, Lucia (2007). *EU countries to scrap extra charges for cross-border payments* [online]. Brussel: EUobserver.com. Saatavissa internetissä:
<URL:<http://euobserver.com/19/23795>>.

Kujala, Kari (2004). *Kuluttaja-asemassa olevan kortinhaltijan vastuu maksukortin oikeudettomasta käytöstä*. Edilex Asiantuntijakirjoitukset 30.8.2004, pro gradu. Saatavissa internetissä: <URL:
<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/2281?archive=1&type=gradut>.

Kuluttajavirasto (2001). *Kuluttaja-asiamiehen ohjeita: Kulutusluotto tavaroiden ja palveluiden markkinoinnissa* [online]. Helsinki: Kuluttajavirasto. Saatavissa internetissä:

<URL: <http://www.kuluttajavirasto.fi/user/loadFile.asp?id=3775>>.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2006). Viestintätietoa, tietoturva ja tietosuoja [online]. Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. Saatavissa internetissä:

<URL:<http://www.mintc.fi/scripts/cgiip.exe/WService=lvm/cm/pub/showdoc.p?docid=1922&menuid=179>>.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2004). Turvalliset allekirjoituksen luomisvälineet, vaatimusten arviointi [online]. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja. 52/2004.

Helsinki: Liikenne- ja viestintäministeriö. Saatavissa internetissä:

<URL:<http://lvm.fi/scripts/cgiip.exe/WService=lvm/cm/pub/showdoc.p?docid=1971&menuid=97&channelitemid=8850>>.

Linden, Mikael (2002). Julkisen avaimen järjestelmä, toimikortit ja niiden soveltaminen organisaatiossa, Lisensiaatintutkimus[online]. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto. Saatavissa internetissä: <URL:

<http://www.csc.fi/suomi/funet/middleware/projektit/hstya/maat/lisuri.html>>.

Luottolaitoksen toimiluvan edellytykset (2004). Rahoitustarkastuksen julkaisu [online]. Helsinki: Rahoitustarkastus. Saatavissa internetissä.

<URL:http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Valvottavalle/Toimiluvat/Toimiluvan_edellytykset/etusivu.htm>.

Matthews, Kent (2003). International banks and the washing of dirty money: the economics of money laundering. Teoksessa: Handbook of international banking, 546-571. Toim. Andrew W. Mullineux & Victor Murinde. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Mitsilegas, Valsamis & Gilmore, Bill. The EU Legislative Framework Against Money Laundering and Terrosrist Finance: A Critical Analysis in the Light of Evolving Global Standards. International & Comparative Law Quarterly. Vol. 56: p1, 199-140.

Money laundering FAQ (2006). The Financial Action Task Force on Money (FATF) [online]. Saatavissa internetistä. <URL: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,2966,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html >.

Neira, Taina (2004). Rahanpesurikokset. Teoksessa: Uudistuva talousrikosoikeus. 113-139. Toim. Lahti, Raimo & Koponen, Pekka. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Nielsen, Ruth (2004). E-handelseret. Ensimmäinen painos. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Nybergh, Frey (2004). Rätten till tjänster i onformations- och kreditsamhället. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys ja Frey Nybergh

Pankkiyhdistys (2006). Luottolaitoslainsäädäntö [online]. Helsinki: Pankkiyhdistys. Saatavissa internetistä. <URL: <http://www.pankkiyhdistys.fi/sisalto/common/showpage.asp?id=210>>.

Rahoitustarkastus (2006). Menettelytavat, Rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavat menettelytavat 2.1 dnro. 6/120/2006

Rabobank (2006). International retail banking [online]. Nederland: Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. Saatavissa internetistä. <URL: <http://www.rabobank.com/content/>>.

Rahanpesun selvittelykeskus (2007). Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet [online]. Vantaa: Poliisi. <URL: <http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/51E8D6F1F3B859A0C2256E15005BA730?Opendocument#2>>.

Rahnasto, Ilkka (2002). Internet-oikeuden perusteet. Helsinki: Talentum Media Oy.

Railas, Lauri (2005). Sähköiset sopimukset kansainvälisessä kaupassa – unicitralin uusi yleissopimus. Defensor Legis. 6/2005.

Rahoitustarkastus (2007). Maksukortit [online]. Helsinki: Rahoitustarkastus. Saatavissa internetistä. <URL: http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Saastajalle_ja_sijoittajalle/Tuotteet_ja_palvelut/Kortit/Maksukortti/etusivu.htm>.

Rahoitustarkastus (2006). Asiakkaansuoja [online]. Helsinki: Rahoitustarkastus. Saatavissa internetistä.

<URL:http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Saastajalle_ja_sijoittajalle/Asiakkaansuoja/etusivu.htm>.

Rahoitustarkastus (2006). Menettelytavat. Rahoituspalvelujen tarjoamisessa noudatettavat menettelytavat 2.1 dnro. 6/120/2006 [online]. Saatavissa internetistä.

<URL:

http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Saantely/Maarayskokoelma/Maarayskokoelma_aihealueittain/2_Menettelytavat/2_1.htm >.

Rahoitustarkastus (2005). Peruspankkipalveluiden hinnoittelu kohtuullista, saatavuudessa ei muutoksia. Rahoitustarkastus tiedottaa 5/2005 [online]. Saatavissa internetissä: <URL:

http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Tiedotus/Rata_tiedottaa/2005/5_2005/5.htm>.

Rahoitustarkastus (2007). Kulutusluotot [online]. Helsinki: Rahoitustarkastus.

Saatavissa internetissä: <URL:

http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Saastajalle_ja_sijoittajalle/Tuotteet_ja_palvelut/Lainat_ja_vakuudet/Kulutusluotot/velkakirjalaina.htm>.

Rahoitustarkastus (2007). Peruspankkipalvelut [online]. Helsinki: Rahoitustarkastus.

Saatavissa internetissä: <URL:

http://www.rahoitustarkastus.fi/Fin/Saastajalle_ja_sijoittajalle/Tuotteet_ja_palvelut/Tilit_ja_maksaminen/Peruspankkipalvelut/etusivu.htm>.

Saarnilehto, Ari (2001). II Velvoite, 6. luku Suorituksen sisältö. Teoksessa:

Varallisuus oikeus, 191-193. Toim. Saarnilehto, Ari. Helsinki: WSOY lakitieto.

Sahavirta, Ritva (2004). Verorikokset. Teoksessa: Uudistuva talousrikosoikeus, 179-206. Toim. Lahti, Raimo & Koponen, Pekka. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. E-sarja. N:o 10. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Tammilehto, Pirkko (2006). Verkkokaupassa pienet tekevät suurimman kasvun.

Kauppalehti. 16. numero: 2-3

The Commission on European Contract Law (2006). The Principles Of European Contract Law (1998), Parts I & II [online]. Tromsø: Lex Mercatoria. Saatavissa

internetissä: <URL:

<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.1998/doc.html#62>>.

Tolvanen, Matti (2003). KKO 2003:36. Teoksessa: KKO:n ratkaisut kommentein I 2003, 256-264. Toim.Timonen, Pekka. Helsinki:Talentum.

Tilastokeskus (2006). Tehnyt hankintoja verkkokaupasta kolmen kuukauden aikana kevät 2001 - kevät 2005, prosenttia 15-74 - vuotiaista ikäryhmittäin [online]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa internetissä: <URL:

http://www.stat.fi/til/sutivi/2005/sutivi_2005_2006-06-12_kuv_001.html >.

Tilastokeskus (2006). Suomalaiset tieto- ja viestintätekniikan käyttäjinä 2005: Tehnyt hankintoja verkkokaupasta kolmen kuukauden aikana kevät 2001 - kevät 2005, prosenttia 15-74 - vuotiaista ikäryhmittäin. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus (2004). Kotitalouksien kulutusluotot neljänneksittäin vuosina 1980 – 2004 [online]. Saatavissa internetissä: <URL:

http://www.stat.fi/til/lkan/2004/03/lkan_2004_03_2004-11-26_kuv_003.html>.

Trier Academy of European Law (2006). Yleissopimus sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista avattu allekirjoitettavaksi Roomassa 19 päivänä kesäkuuta 1980 [online]. Luxembourg: Academy of European Law. Saatavissa Internetissä: <URL: http://www.rome-convention.org/instruments/i_conv_orig_fi.htm>.

Vasara, Pekka & Liukku, Jari (2000). Tehostuva rahanpesun torjunta ja lakimiesammatin harjoittajat. Defensor Legis. 4/2000.

Väestörekisterikeskus (2004). Ohje 1.6.2004 Henkilökortin käyttö ja vastuut [online]. Helsinki: Väestörekisterikeskus. Saatavissa Internetissä: <URL

<http://vrk.fineid.fi/default.asp?path=2%2CApua!%2F1%2CHenkil%F6kortin+k%E4ytt%F6ehdot&template=>>.

Väestörekisterikeskus (2004). Varmennekuvaus väestörekisterikeskuksen kansalaisvarmenne v. 1.4. vastuut [online]. Helsinki: Väestörekisterikeskus. Saatavissa Internetissä: <URL

[http://www.fineid.fi/vrk/fineid/files.nsf/files/960441D9EE49981AC22570260025614D/\\$file/cpds20040701.pdf](http://www.fineid.fi/vrk/fineid/files.nsf/files/960441D9EE49981AC22570260025614D/$file/cpds20040701.pdf)>.

Ylikoski, Tuire (1999). Unohtuiko asiakas? Toinen uudistettu painos. Helsinki: KY-palvelu oy.

VIITATUT SÄÄDÖKSET

HE 194/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010194>>.

LuottolaitosL (1993/1607). Laki luottolaitostoiminnasta [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931607>>.

Finansavtaleloven (1999-06-25-46). Lov om finansavtaler og finansoppdrag. Avvisning av kunder [online]. Oslo: Lovdata. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.lovdata.no/>>.

Bürgerliches Gesetzbuch. § 492 Schriftform, Vertragsinhalt [online]. Kääntänyt Gerhard Dannemann. Oxford: Oxford University Comparative Law Forum. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.iuscomp.org/gla> >.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 2560/2001. Rajat ylittävistä euromääräisistä maksuista [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetistä. <URL: Saatavissa internetistä. <URL: http://www.fatf-gafi.org/pages/0,2966,en_32250379_32236836_1_1_1_1_1,00.html >.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 45/2001. Yksilöiden suojelusta yhteisöjen toimielinten ja elinten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta [online]. Brysseli: Euroopan komissio. Saatavissa internetistä. <URL: Saatavissa internetistä. <URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/oj/2001/l_008/l_00820010112fi00010022.pdf>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (1995/46/EY). Direktiivi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä: <URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:FI:HTML>>.

Euroopan parlamentti ja neuvoston direktiivi (1999/93/EY). Direktiivi sähköisiä allekirjoituksia koskevista yhteisön puitteista [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/Notice.do?val=335272:cs&lang=fi&list=337362:cs,335272:cs,&pos=2&page=1&nbl=2&pgs=10&hwords=&checktexte=checkbox&visu=#texte>>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/12/EY). Direktiivi Luottolaitosten liiketoiminnan aloittamisesta ja harjoittamisesta [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä. <URL: http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/Result.do?T1=V3&T2=2000&T3=12&RechType=RECH_naturel&Submit=Hae>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2002/65/EY). Direktiivi kuluttajille tarkoitettujen rahoituspalvelujen etämyynnistä [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä.

<URL: http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/Result.do?T1=V3&T2=2002&T3=65&RechType=RECH_naturel&Submit=Hae>.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2005/60/EY). Direktiivi rahoitusjärjestelmän käytön estäminen rahanpesutarkoituksiin sekä terrorismin rahoitukseen [online]. Luxemburg: Euroopan yhteisöt. Saatavissa internetissä.

<URL:http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/Result.do?T1=V3&T2=2005&T3=60&RechType=RECH_naturel&Submit=Hae>.

Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 91/250/ETY. Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta Saatavissa internetistä [online]. Brysseli: Euroopan neuvosto.

<URL: Saatavissa internetistä. <URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31991L0250:FI:HTML>>.

Finansavtaleloven (1999-06-25-46). Lov om finansavtaler og finansoppdrag. Avvisning av kunder [online]. Oslo: Lovdata. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.lovdato.no/>>.

HE 194/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2001/20010194>>.

Komission asetus EY N:o 44/2001. Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla [online]. Brysseli: Euroopan neuvosto. Saatavissa internetissä: <URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/fi/oj/2002/l_225/l_22520020822fi00130013.pdf>.

LuottolaitosL (1993/1607). Laki luottolaitostoiminnasta [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931607>>.

LuottolaitosL 1993/1607. Laki luottolaitostoiminnasta [online]. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa internetissä: <URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931607>>.

VIITATUT OIKEUSTAPAUKSET

KKO 2003:36

C-442/02 Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie

LIITTEET

Direktiivi 1999/93/EY

LIITE I

Hyväksytyjä varmenteita koskevat vaatimukset

Hyväksytyssä varmenteessa on oltava:

- a) osoitus siitä, että varmenne on myönnetty hyväksyttynä varmenteena;
- b) tiedot varmennepalvelujen tarjoajasta ja valtiosta, johon se on sijoittautunut;
- c) allekirjoittajan nimi tai salanimi, jonka osalta on mainittava kyseessä olevan salanimi;
- d) mahdollisuus lisätä allekirjoittajaan liittyvä asiaankuuluva erityismääre, riippuen varmenteen aiotusta käyttötarkoituksesta;
- e) allekirjoituksen todentamiseen käytettävät tiedot, jotka vastaavat allekirjoittajan valvonnassa olevia allekirjoituksen luomiseen käytettäviä tietoja;
- f) tieto varmenteen voimassaoloajan alkamis- ja päättymisajankohdasta;
- g) varmenteen tunnuskoodi;
- h) varmenteen myöntävän varmennepalvelujen tarjoajan kehittynyt sähköinen allekirjoitus;
- i) mahdolliset varmenteen käyttörajoitukset; ja
- j) mahdolliset arvomääräiset rajoitukset toimille, joihin varmennetta voidaan käyttää.

LIITE II

Hyväksytyjä varmenteita myöntävien varmennepalvelujen tarjoajia koskevat vaatimukset

Varmennepalvelujen tarjoajien on:

- a) osoitettava varmennepalvelujen tarjoamisen edellyttämä luotettavuus;
- b) varmistettava nopea ja varma hakemistopalvelu sekä luotettava ja viivytyksetön peruuttamismahdollisuus;
- c) varmistettava, että varmenteen myöntämisen tai peruuttamisen päivämäärä ja aika voidaan määrittää tarkasti;
- d) todennettava tarkoituksenmukaisin keinoin kansallisen lainsäädännön mukaisesti sen henkilön henkilöllisyys ja tarvittaessa tietyt erityismääreet, jolle hyväksytty varmenne on myönnetty;
- e) pidettävä palveluksessaan henkilökuntaa, jolla on tarjottujen palvelujen edellyttämä asiantuntemus, kokemus ja pätevyys varsinkin johtotehtävissä toimivien osalta, sähköisten allekirjoitusten tekniikoihin liittyvä asiantuntemus ja tarkoituksenmukaisten turvatoimien tuntemus; palvelujen tarjoajien on lisäksi noudatettava asianmukaisia ja tunnustettujen standardien mukaisia hallinnollisia ja liikkeenjohdollisia menetelytapoja;